

T.C.

**BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**SOSYAL İNŞACILIK KURAMI ÇERÇEVESİNDE
ANGELA MERKEL DÖNEMİ ALMANYA’NIN ÇİN POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet Ziya AKIN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN**

BOLU 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE;

Ahmet Ziya AKIN'a ait "SOSYAL İNŞACILIK KURAMI ÇERÇEVESİNDE ANGELA MERKEL DÖNEMİ ALMANYA'NIN ÇİN POLİTİKASI" adlı çalışma, jürimiz tarafından **Uluslararası İlişkiler** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

26.08.2020

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

Üye : Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI

Üye : Doç. Dr. Ekin Oyan ALTUNTAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman GÖRÜR
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**SOSYAL İNŞACILIK KURAMI ÇERÇEVESİNDE ANGELA MERKEL DÖNEMİ ALMANYA’NIN ÇİN POLİTİKASI**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet Ziya AKIN

26.08.2020

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasında Merkel dönemi Sosyal İnşacılık kuramı çerçevesinde ele alınarak, bu dönem itibariyle Çin politikasındaki sosyal yapıların ve unsurların analiz edildiği bir araştırma kaleme alınmıştır. Yine bu çalışmanın içerisinde Almanya'nın Çin politikasında Merkel döneminin kendinden önceki dönemlerden normatif ve sosyal yapılar aracılığıyla farklılaştığı noktalar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Merkel döneminde izlenen Çin politikası yapım sürecinde maddi kapasitelerin ve çıkarların yanı sıra sosyal unsurlar olarak adlandırılan değerler, normlar ve inançların da önemli bir konumda yer aldığı tespit edilmiştir.

Yüksek lisans hayatımın ve tez sürecimin en başından itibaren, değerli yönlendirmeleri, tavsiyeleri ve kıymetli vaktini benimle paylaşan sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN'e en derin saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Lisans hayatımın ilk dönemlerinden bugüne dek değerli öğütleriyle yolumu aydınlatan, motive eden ve akademiye sevdiren sayın hocam Arş. Gör. Fatih ŞEN'e, sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunmayı da bir borç bilirim.

Bu çalışmanın kaleme alınması sürecinde desteklerini her daim yanımda hissettiğim annem Cevriye AKIN, babam Osman AKIN ve kardeşim Alpcan AKIN'a; bu çalışmanın ortaya çıkması sürecinde fedakâr bir okuyucu olarak desteklerini esirgemeyen sevgili dostum Şeyda TAŞKINER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet Ziya AKIN

26.08.2020

ÖZET

SOSYAL İNŞACILIK KURAMI ÇERÇEVESİNDE ANGELA MERKEL DÖNEMİ ALMANYA’NIN ÇİN POLİTİKASI

Ahmet Ziya AKIN

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

Ağustos 2020, 118 + xi Sayfa

Soğuk Savaş döneminin yumuşama evresine denk gelen dönemlerde Batı ve Doğu bloğu arasındaki ilişkilerle paralel olacak biçimde Almanya ve Çin arasındaki diplomatik ilişkilerin de daha aktif bir hal aldığı görülmektedir. Öyle ki 1970’lere kadar iki ülke arasındaki sınırlı ilişkilerin 1972 yılında ilk kez diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla birlikte giderek ivme kazandığı, günümüzde de Almanya ve Çin arasındaki ikili ilişkilerin stratejik partnerlik düzeyinde değerlendirildiği göze çarpmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin ana zeminini oluşturan ekonomik bağların ve diğer maddi kapasitelerin 2005 yılında Merkel hükümetinin başa gelmesine değin geçen süre zarfında siyasi atmosferi ve ilişkilerin gidişatını belirleyen önemli bir konumda yer aldığı söylenebilmektedir. Sosyal İnşacılık kuramı perspektifinden değerlendirildiğinde, Merkel döneminden itibaren Almanya’nın Çin politikasındaki maddi kapasiteler üzerinden kurulan ilişkilerin önemini koruduğu, buna ek olarak Avrupalı ve Batılı değerler ve inançlar olarak adlandırılan demokrasinin tesis edilmesi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının ilerletilmesi gibi düşünceler temelinde kurulu bir kültür üzerinden Çin’e yönelik dış politikada normatif bir zemin oluşturma çabasının varlığı göze çarpmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın sonuç bölümünde, Merkel dönemi Almanya’nın Çin politikasına Almanya’nın kimliğine etki eden Avrupalı ve Batılı değerler doğrultusunda kurulan sosyal yapılar aracılığıyla yön verilmek istendiği, bu anlamda Merkel döneminin kendinden önceki dönemlerden belirgin bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Almanya Dış Politikası, Konstrüktivizm, Kültür, Angela Merkel, Almanya-Çin İlişkileri

ABSTRACT

GERMANY’S FOREIGN POLICY TOWARDS CHINA IN THE MERKEL PERIOD WITHIN THE CONTEXT OF CONSTRUCTIVISM THEORY

Ahmet Ziya AKIN

Master Thesis

Department of International Relations

Advisor: Assist. Prof. Dr. İlhan SAĞSEN

August 2020, 118 + xi Pages

It is observed that diplomatic relations between Germany and China have become more active in the period that coincides with the detente phase of the Cold War period, in parallel with the relations between the West and the East bloc. It is remarkable that until the 1970s, the limited relations between the two countries gained momentum since 1970 and today the relations between Germany and China are evaluated at the level of strategic partnership. It is possible to say that the economic ties and other material capacities, which is shaping the basis of the relations between the two countries, were an important position that determined the political atmosphere and the course of the relations until the Merkel government came to power in 2005. When considered from the perspective of Social Constructivism theory, from a Merkel period, through a culture based on ideas such as the establishment of democracy called as European and Western values and beliefs, the rule of law and the promotion of human rights, in which the relations established over the material capacities of Germany in China, have maintained its importance. The existence of an normative ground in German foreign policy towards China is remarkable. In this context, in the conclusion part of this study reached that the Merkel period Germany's Chinese policy was aimed to be directed through the social structures established in accordance with the European and Western values that affect Germany's identity, and in this sense, the Merkel period differed significantly from the previous periods.

Keywords: Germany’s Foreign Policy, Constructivism, Culture, Angela Merkel, Germany-China Relations

*Bugünlere gelmemde desteğini
ve emeğini esirgemeyen sevgili aileme...*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: SOSYAL İNŞACILIK KURAMININ TANIMI, SOSYAL İNŞACI YAKLAŞIMLAR VE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ	10
1.1. Sosyal İnşacılık Kuramı	10
1.2. Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık Kuramı	12
1.3. Sosyal İnşacılığın Temel Argümanları	13
1.3.1. Anarşi ve Uluslararası Sistem	14
1.3.2. Egemenlik	17
1.3.3. Normlar ve Kurallar	17
1.3.4. Kimlik ve Kültür	19
1.4. Sosyal İnşacılık Kuramına Çeşitli Yaklaşımlar	20
1.4.1. Sistemik Sosyal İnşacılık Yaklaşımı	21
1.4.2. Birim Düzeyi Sosyal İnşacılık Yaklaşımı	22
1.4.3. Bütüncül Sosyal İnşacılık Yaklaşımı	23
1.4.4. Yorumsamacı Sosyal İnşacılık Yaklaşımı	24
1.5. Sosyal İnşacılık ve Dış Politika İlişkisi	25
1.5.1. Dış Politika ve Kimlik İlişkisi	26
1.5.2. Dış Politika ve Kültür İlişkisi	28
1.5.3. Dış Politikada Normlar ve Kurallar	29

II. BÖLÜM

2. ALMANYA’NIN DIŞ POLİTİKASI VE SOSYAL İNŞACILIK KURAMI İLE İLİŞKİSİ

2.1. Almanya’nın Dış Politikasını Şekillendiren Unsurlar, Temel Kavramlar ve Tartışmalar	30
2.1.1. Almanya Dış Politika Kimliğine Etki Eden Temel Kavramlar	31
2.1.1.1. Ulusal Tarih	32
2.1.1.2. Alman Sorunu	33
2.1.1.3. Sivil güç	33
2.1.1.4. Ticaret Devleti	34
2.1.1.5. Almanya Dış Politikasında Diplomasi, Kültür ve Değerler	36
2.2. Almanya’nın Dış Politikasında Sosyal İnşacı Yaklaşım	37
2.2.1. Almanya Dış Politikasında Süreklilik ve Norm İlişkisi.....	38
2.3. 1989 öncesi Federal Almanya Dış Politikasının Anahatları	40
2.4. Birleşme Sonrası Almanya’nın Dış Politikası	42
2.4.1. Birleşme Sonrası Almanya Dış Politikasına Yönelik Bazı Sosyal İnşacı Yaklaşımlar.....	43
2.5. Merkel Dönemi Almanya Dış Politikası.....	47
2.5.1. Merkel’in Karakteristik Özellikleri ve Düşünsel Arkaplanı.....	47
2.5.2. Merkel Dönemi Dış Politikasının Özellikleri	49
2.5.3. Norm Temelli Dış Politika Anlayışı	51
2.5.4. Dış Politikada Çok Taraflılık ve İşbirliği	53
2.6. Sonuç Tespitleri	56

III. BÖLÜM

3. MERKEL DÖNEMİ (2005-2019) ALMANYA’NIN ÇİN’E YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI.....

3.1. Merkel Döneminde Almanya’nın Çin’e Yönelik Politikasının Siyasi Boyutu.....	59
3.1.1. 2007 Asya Strateji Belgesi.....	61
3.1.2. Hukukun Üstünlüğü Diyalogu	63
3.2. Almanya Çin İlişkilerde Yaşanan Siyasi Sorunlar	64
3.2.1. Dalai Lama ve Merkel Görüşmesi	65
3.2.2. Tibet Protestoları ve 2008 Olimpiyat Oyunları Boykotu.....	66
3.2.3. Güney Çin Denizi Sorunu’na Almanya’nın Bakışı	67
3.3. Küresel Ekonomik Kriz Şartlarında Derinleşen Partnerlik (2009-2017).....	68
3.4. Merkel Döneminde Almanya’nın Çin’e Yönelik Politikasının Ekonomik Boyutu.....	74

3.4.1. Almanya'nın AB-Çin İlişkilerindeki Rolü ve Konumu.....	78
3.4.2. Çin'in İpek Yolu Projesi'ne Almanya'nın Yaklaşımı	80
3.5. Merkel Döneminde Almanya'nın Çin'e Yönelik Politikasının Kültürel Boyutu	83
3.5.1. Federal Almanya Dış Kültür Politikası ve Anahatları	84
3.5.2. Federal Dış Kültür Politikası'nda Kamu Diplomasinin ve Kültürel Diplomasinin Rolü.....	87
3.5.3. Federal Dış Kültür Politikası'ndaki Önemli Kurumlar.....	88
3.5.3.1 Goethe Enstitüsü	89
3.5.3.2 Alman Akademik Değişim Programı (DAAD)	89
3.5.3.3. Siyasi Düşünce Kuruluşları ve Vakıflar	90
3.6. Sonuç Tespitleri	90
IV. BÖLÜM	
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	92
KAYNAKLAR	98

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB** : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AKÇT : Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AT : Avrupa Topluluğu
BM : Birleşmiş Milletler
CDU : Christlich Demokratische Union (Hristiyan Demokrat Birliği)
CSU : Christlich-Soziale Union in Bayern (Hristiyan Sosyal Birliği)
DAAD : Deutscher Akademischer Austauschdienst (Alman Akademik Değişim Servisi)
DGAP : Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik (Alman Dış İlişkiler Konseyi)
FDP : Freie Demokratische Partei (Hür Demokratik Parti)
GSYH : Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü)
SPD : Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Almanya Sosyal Demokrat Partisi)
SWP : Stiftung Wissenschaft und Politik (Bilim ve Siyaset Vakfı)

GİRİŞ

Uluslararası sistem içerisinde yirmi birinci yüzyılın başlangıcından bugüne dek meydana gelen birçok olay, bir yandan bu sistem içerisindeki aktörlerin davranışlarını diğer yandan uluslararası sistem düzeyinde bazı değişim ve dönüşümlerin meydana gelmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Uluslararası İlişkiler disiplini bu değişim ve dönüşümlerin açıklanması noktasında çeşitli perspektifler ortaya koyan teorik zenginliği ile ön plana çıkmıştır. Uluslararası sistemin temel aktörleri olarak kabul edilen devletlerin uluslararası sistem içerisindeki değişen rolü ve konumu üzerine çeşitli tartışmalar sürdürülmüştür. Bu doğrultuda, devletlerin uluslararası sistem içerisindeki değişen şartlara göre kendilerini hangi dinamiklere göre konumlandıracakları konusunda çeşitli öngörülerin ortaya atılabilmesi dış politika analizlerinin artan önemi dikkat çekmektedir. Dış politika, uluslararası sistem içerisinde yer alan başta devletler olmak üzere, aktörlerin mevcut koşullar doğrultusunda belirlemiş oldukları ve gerçekleştirmeyi amaçladıkları uzun ve kısa vadeli stratejilerin bütününe ifade eden bir kavramdır. Devletlerin belirledikleri dış politikaları küresel siyasette meydana gelen olayların bir yansıması olduğu gibi, gelecekte ortaya çıkabilecek olaylara ve krizlere karşı kendilerini nasıl ve neye göre konumlandıracaklarına yönelik belirli işaretler ve davranış kalıplarını da içerebilmektedir.

Dış politika kavramı açık bir kavram olarak gözüktüğü de, dış politikanın yapım süreci ve dış politikanın belirlenmesinde etkili olan faktörlere ilişkin çeşitli teoriler ve yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde uluslararası ilişkiler teorileri ışığında ulusal çıkar kavramının tanımlanmasındaki farklılık dış politika kavramı üzerinde de görüş ayrılıkları meydana getirmiştir. Disiplin içerisinde özellikle Soğuk Savaş döneminden itibaren baskın paradigma haline realizm, devletlerin dış politikalarında maddi kapasitelerin artırılması amacı taşıyan, uluslararası sistemin anarşik yapısına vurgu yapan ve devletlerin anarşiye olan yaklaşımlarını Hobbes'un görüşleri zemininde bir davranış pratiği içerisinde değerlendirerek devletlerin doğasını insan doğası ile ilişkilendirmektedir. Günümüzde de baskın paradigma olan realizmin karşısında yer alacak şekilde özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrasında çeşitli yaklaşımların ortaya atıldığı görülmektedir. Bu karşıt yaklaşımlardan Sosyal İnşacılık önemli ve dikkat çekici bir kuram olarak disiplin içerisinde öne çıkmıştır.

Sosyal İnşacılık kuramı, neorealizm üzerinden yapmış olduğu eleştiri ile birlikte Uluslararası İlişkiler disiplininde geri planda bırakılmış olan kimlik, kültür ve norm gibi unsurların analizlere dahil edilerek, uluslararası sistemin anarşik yapısının temelde öznelerarası bir ilişkinin sonucu olarak görüldüğü, devletlerin eylemlerinin neorealizm tarafından vurgulanan anarşi kavramını oluşturan en önemli etken olarak ön plana çıktığı göze çarpmaktadır. Devletlerin uluslararası sistem içerisindeki diğer aktörlerle kurduğu ilişkilerin klasik realizmin öne sürdüğü üzere yalnızca rekabet ve güvensizlik temelinde şekillendiği varsayımı, Sosyal İnşacılıkta sosyalleşme kavramı ile açıklanmaktadır. Sosyalleşme kavramı, devletlerin içselleştirmiş oldukları değer ve normlar doğrultusunda şekillenen kimliklerine uygun davranışların diğer aktörler ile olan ilişkisindeki itici gücün temelini oluşturduğu, nedensel sonuçlar doğuran sosyal bir etkileşimi ifade etmektedir. Böylece uluslararası sistem içerisindeki her bir aktörün gerçekleştirdiği ve bir parçası olduğu bu süreç, devletlerin davranışlarına bağlı olarak Wendt'in Hobbes, Locke ve Kant'ın felsefi görüşlerini temel alarak tanımladığı üç anarşi kültürüne uygun olan bir uluslararası sistem inşa edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde küresel siyasetin önemli bir aktörü olan Almanya dış politikasının anlaşılabilmesi açısından her tarihsel süreç içerisindeki yer aldığı farklı konumların hem de güncel gelişmeler ışığında geliştirilen dış politika stratejilerinin anlaşılması gerekmektedir. Dünya tarihini acı bir biçimde şekillendiren faşist diktatörlük döneminin kapanmasından sonra Almanya açısından çok daha farklı bir dönemin kapısı aralanmıştır. Soğuk Savaş döneminde Batı bloğunda yer alan Almanya Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar geçen sürede Batı bloğu içerisinde bir takım değerler ve davranış biçimlerini şekillendiren normların etkisi altında bir dış politika yürütmüştür. Neredeyse yarım asırlık bu süre zarfında Almanya'nın Batılı değerlerin içselleştirilmesi sonucunda dış politika yapım sürecinde edinmiş olduğu belirli davranış kalıpları Soğuk Savaş sonrası dönemde de dış politika yapım sürecindeki konumunu muhafaza etmiştir. Buna karşın, Soğuk Savaş sonrasında Almanya'nın birleşmesi ile birlikte yeni ve tam egemen bir nitelik kazanan, resmi adıyla Almanya Federal Cumhuriyeti olarak adlandırılan Almanya bazı çevrelerce yeni dinamiklere ve fırsatlara sahip bir devlet olarak değerlendirilmiştir. Bu çevrelere göre Almanya'nın geçmişte dış politikasını şekillendiren unsurlar artık geçerli olmayacak, hatta bazı düşünürler tarafından Almanya'nın yeni dönemde elde edeceği bu gücün yeniden revizyonist bir dış politikaya evrilebileceği iddia edilmiştir. Almanya dış politikası üzerine yaşanan bu görüş ayrılığı Almanya dış politikasına “süreklilik ve değişim” tartışması olarak yansımıştır.

Bu tartışmanın realist perspektifin varsayımları ve güç ilişkileri üzerinden şekillendiği göz önüne alındığında, Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmelerin anlamlandırılmasında ve açıklanmasında yaşanan başarısızlığın bir benzerinin Almanya dış politikasındaki tercihlerin ve değişimlerin açıklanması noktasında tekrarlanmaması amacıyla Almanya dış politikasına farklı perspektiflerden bakma gerekliliği doğmaktadır. Özellikle kimlik ve değerlerin ulusal çıkarların ve dış politikanın belirlenmesi süreci üzerindeki etkisinin günümüzde önem kazandığı ve sosyal unsurların dış politika analizlerine dahil edilerek isabetli ve anlamlı açıklamaların getirilebilmesi adına Sosyal İnşacılık perspektifinden bir inceleme yapılması uygun bir seçim olarak görülebilmektedir. Böylece Almanya'nın uluslararası sistem içerisindeki siyasi ekonomik ağırlığına karşın realist paradigmaya denk düşmeyecek şekilde dış politikada güç kullanımına ön yargılı olması, işbirliği odaklı hareket ederek anlaşmalar yapması gibi davranış biçimlerinin açıklanmasında Sosyal İnşacılık kuramı önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Almanya dış politikasında önemli bir aktör olarak kabul edilen Çin, Soğuk Savaş döneminde Almanya ile uzun bir süre sınırlı ilişkilere sahip olmuş ancak günümüzde Almanya ve Çin arasındaki ekonomik ilişkilerin derinleşmesi sonucunda bu iki aktör arasındaki ilişki “stratejik partnerliğe” dönüşmüştür. Öte yandan Almanya'nın Asya Pasifik bölgesine artan ilgisi Çin ile istikrarlı bir ilişkiler bütünü kurmasını gerekli hale getirmiştir. Bu sebeple, bu çalışmada Almanya dış politikasında önemli aktörlerden birisi olarak Çin seçilmiş ve Çin'e yönelik dış politikanın incelenmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte, Almanya dış politikasının Sosyal İnşacı kuram perspektifinden inceleyebilmek adına sosyal unsurların dış politika yapım sürecinde en fazla ön plana çıktığı dönem olarak Merkel dönemi ele alınmıştır. Daha açık bir ifadeyle belirtilecek olursa, çalışmanın temeli Merkel döneminde Almanya'nın Çin politikasına Sosyal İnşacı kuram perspektifinden incelenmesi hedefi üzerine kuruludur.

Tezin Ana Argümanı ve Araştırma Soruları

Yukarıda değinilen noktalar çerçevesinde, tezin ana argümanını Almanya'nın yumuşak güç, diplomasi kanalları ve kamu diplomasisi, güç kullanımının karşısında duran bir dış politika anlayışı doğrultusunda, Çin'e yönelik olarak özellikle Merkel döneminde izlenen dış politikanın maddi kapasitelere ek olarak norm ve değer temelli bir niteliğe sahip olduğu iddiası oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle bu tezde, Almanya'nın Merkel dönemi Çin politikası maddi unsurların yanı sıra değer ve norm

temelinde bir inşaa süreci içerdii, söz konusu bu dış politika anlayışının, Merkel dönemini kendinden önceki dönemlerden ayırıcı bir özellikte olduğuna odaklanılmıştır.

Çalışmanın sistematik olarak ilerletilebilmesi ve bulguların açıkça ortaya konulabilmesi adına bir ana araştırma sorusu, üç yan araştırma sorusu belirlenmiştir. Çalışmanın temel araştırma sorusu, “Almanya’nın Çin’e yönelik dış politikasında özellikle Merkel döneminde maddi çıkarların yanı sıra norm ve değer temelli bir politika izlenildiği söylenebilir mi?” şeklinde ifade edilebilmektedir.

Temel araştırma sorusuna ek olarak belirlenen üç yan araştırma sorusundan ilki “Almanya’nın bir aktör olarak ulusal kimliğini şekillendiren sosyal unsurlar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu araştırma sorusu ile elde edilen bulgular Sosyal İnşacılık kuramına göre Almanya dış politikasına yön veren ulusal kimliğinin hangi sosyal bileşenleri içerdii ve bu sosyal bileşenlerin neler olduğu hakkında bilgiler sunacaktır.

İkinci yan araştırma sorusu “Almanya dış politikasında değer ve norm temelli bir dış politika anlayışı, Merkel dönemi Çin politikasını kendinden önceki dönemlerden ayıran önemli bir özelliği ifade eder mi?” olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sorusu ile elde edilecek olan bulgular, Merkel döneminde Almanya’nın Çin politikasına yönelik geliştirilen stratejilerin belirlenmesinde sosyal unsurların işlevini ve sosyal unsurların diğer dönemlerden farklılaşacak biçimde bu dönemin bir özelliği olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği hakkında çıkarımlar sunacaktır.

Üçüncü ve son yan araştırma sorusu ise “Merkel dönemi Almanya’nın Çin’e yönelik dış politikasında mevcut olan sosyal yapılar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu araştırma sorusunun cevabı, Merkel döneminin Çin’e yönelik geliştirilen dış politika stratejileri içerisindeki sosyal inşacılık ile açıklanabilen motiflerin ve yapıların neler olduğu ve bu yapıların Almanya-Çin ilişkilerinin gidişatı üzerindeki belirleyiciliğinin ortaya konulabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Tezin Bölümleri

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Almanya’nın önce dış politikasında daha sonra Çin’e yönelik politikasındaki sosyal yapıların tespit edilebilmesi adına kavramsal ve kuramsal çerçeve ele alınacaktır. Sosyal İnşacılık kuramı tezin kavramsal ve kuramsal zeminini oluşturmaktadır. Tezin kuramsal çerçevesinde Sosyal İnşacılık kuramının seçilmesinin ana nedeni, Merkel dönemindeki dış politika anlayışında değer ve normların belirgin bir biçimde öne çıktığı ve bu

dönemde Çin'e yönelik geliştirilen dış politika stratejileri doğrultusunda ikili ilişkilerin “kapsamlı stratejik ortaklığa” evrilmesindeki değer ve norm temelli dış politika anlayışının izlerini açığa çıkarabilmenin Sosyal İnşacılık kuramı ile mümkün olmasıdır.

Tezin ikinci bölümünde, uluslararası sistem içerisinde önemli bir aktör olan Almanya'nın Sosyal İnşacılık kuramı ışığında dış politika tercihlerine direkt olarak etki eden ulusal kimliğini şekillendiren unsurlar tespit edilerek kimliğin şekillenmesindeki rolü ele alınmıştır. Bununla birlikte, Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar muhafaza edilen Batılı değerlerin Almanya dış politikasına ve ulusal kimliğine hangi açılardan etki ettiği, Almanya'nın Merkel dönemi dış politikasındaki Sosyal İnşacı öğelerin ortaya çıkarılabilmesi açısından bu başlık altında incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasındaki Sosyal İnşacı kuram yardımıyla açıklanabilecek olan sosyal yapıların ve inşa sürecinin sistematik olarak ele alınabilmesi adına Almanya'nın Merkel dönemi Çin politikası siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere üç sütun üzerinden incelenmiştir. Her bir sütun ayrı başlıklar altında ele alınmış, bu başlıklarda Merkel dönemi Çin politikasının hangi yönlerden ve hangi nitelikler aracılığıyla kendinden önceki dönemlerden ayrıldığı ele alınmıştır.

Tezin Yöntemi ve Metodoloji

Almanya'nın Çin politikasında Merkel dönemini belirgin biçimde ayırt edebilmek amacıyla Merkel dönemi kendinden önceki dönemler ile kıyaslanmış, bu sebeple tezin metodolojik yapısı karşılaştırmalı bir çalışma üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte belirli bir dönem olarak Merkel döneminin ve Çin ile ikili ilişkilerde meydana gelen gelişmelerin ele alınması sebebi ile vaka analizi yönteminden de faydalanılmıştır. Ele alınan dönem itibarıyla, başta Almanya Şansölyesi Angela Merkel olmak üzere Merkel hükümetinde görev alan üst düzey devlet yöneticiler ve bakanlara ait söylemlerin analiz edilerek tespitlerde bulunulabilmesi amacıyla röportaj ve resmi açıklamalara ilişkin çalışma içerisinde söylem analizi yöntemine de başvurulmuştur. Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Almanya'nın Çin politikasının isabetli bir şekilde ele alınabilmesi adına tezin araştırılması sürecinde birincil kaynaklardan (resmi strateji belgeleri, raporlar, yasalar, antlaşmalar ve diğer resmi belgeler) faydalanılmıştır. Bu birincil kaynaklara ek olarak, Almanya Federal Cumhuriyeti hükümetinin resmi internet sitelerinden alınan söylem, röportaj bilgi ve istatistiklerden faydalanılmıştır. Araştırmanın ikincil kaynaklarını ise Almanya dış politikası ile ilgili uluslararası

ilişkiler ve siyaset bilimi düşünürleri tarafından kaleme alınan kitaplar, makaleler ve düşünce kuruluşları tarafından kaleme alınan analizler oluşturmaktadır.

Literatür Taraması

Birleşme sonrası dönemden itibaren Almanya dış politikasına yönelik uluslararası sistem içerisinde yaşanan gelişmeler ışığında farklı kuramlar tarafından birçok yaklaşım getirilmiştir. Bu yaklaşımların farklılaşmasındaki iki temel sebep, çok kutuplu hale gelen bir uluslararası sistemin temellerinin atılması ve Almanya'nın bağımsız ve tam egemen bir devlet olarak küresel siyaset arenasında yerini almasıdır. Bu sebeple 1990'lı yıllardan itibaren Almanya dış politikası üzerine yapılan çalışmaların yukarıda belirtilen dinamikler üzerinden üç temel teori çevresinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu önde gelen üç teori neorealizm, neoliberal kurumsalcılık ve Sosyal İnşacılık kuramı olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Almanya dış politikası üzerine yapılan çalışmaların teorik çerçeveler bağlamında genel olarak bu üç başlık altında incelendiği görülmektedir. Tezin teorik çerçevesi ile ilgili olması sebebiyle bu başlık altında literatür içerisinde Almanya dış politikasına Sosyal İnşacı yaklaşımları içeren yazınlar incelenmektedir. Sosyal İnşacılık kuramı ile örtüşen çalışmaların hem Almanya'nın birleşmesi hem de Sosyal İnşacılık kuramının Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde önem kazanması 1990'ların başlarına denk düşmektedir.

Almanya dış politikasına ilişkin kimlik ve normların analizlere dahil edildiği ilk çalışmalar Hanns Maull tarafından (Maull, 1990/1991, 1992) Almanya'nın yeni bir sivil güç olarak ön plana çıkacağı, sivil güç kimliğinin rol teorisi ile ilişkilendirilerek anlamlandırılmaya çalışıldığı (Kirste ve Maull, 1996), Almanya'nın ulusal kimliğinde tarihsel belleğin yeri ve işlevinin ortaya konulduğu (Banchoff, 1996) ve Avrupa Entegrasyonunda Alman kimliğinin öne çıkan noktaları (Banchoff, 1999b), dış politikada Soğuk Savaş döneminden 1995 yılına kadar kurumsal ve siyasi dönüşümün incelendiği (Banchoff, 1999a) bazı öncül çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların ortak noktası birleşme sonrası Almanya dış politikasını sivil güç unsurları ile açıklamaya çalışmalarıdır. Sosyal İnşacılık ile doğrudan bağlantılı olmasa da dış politika analizlerinde kimliğe ve kimlik dönüşümüne ilişkin bazı çıkarımlar ortaya koymaya çalışıldığı gözlemlenmektedir.

Almanya dış politikasında norm ve kimliklerin ulusal çıkarlar üzerindeki etkisinin Almanya dış politikasındaki konumu (Berger, 1996) ve Almanya'nın birleşme sonrasındaki güç kullanımının karşısında duran dış politika anlayışı (Berger, 1998)

üzerine çalışmalar yapılmıştır. Peter Katzenstein tarafından Almanya'nın içselleştirmiş olduğu değerler doğrultusunda Avrupa siyasetinde ehlileştirilmiş bir güç haline geldiği (Katzenstein, 1997) iddia edilmiştir. 2000'li yılların başlarına yaklaşırken, kimlik ve normlara ek olarak kültür kavramının da Almanya dış politikasına yönelik analizlere dahil edilmeye başlandığı, politik kültür kavramı üzerinden Almanya dış politikasına neorealist bakışa yönelik eleştirilerin getirildiği görülmektedir (Duffield 1998, 1999). Buna ek olarak, Almanya'nın tarihsel süreç içerisinde içselleştirdiği “Avrupalı değerlerin” Avrupa entegrasyonu içerisindeki işaretlerine ilişkin çalışmalar da yapılmıştır (Banchoff, 1998; Stasaityte, 2003).

İlerleyen dönemlerde Almanya dış politikasında birleşme sonrasındaki dönemde sosyal normlar ve normlara uygun dış politikanın incelendiği (Wagner, Boekle, Rittberger vd., 2001), Almanya dış politikasının normatif zeminini inceleyen (Bosold ve Achraimer, 2011) önemli çalışmalar kaleme alınmıştır. 2005 yılında Merkel dönemine girilmesi ile birlikte Almanya dış politikasında sosyal inşacı kuram çerçevesindeki çalışmaların da sayısı artmıştır. Sosyal İnşacı kuram açısından bakıldığında, kimi akademisyenler tarafından Merkel döneminde Almanya dış politikasında normatif bir dönüşüm gerçekleştiği (Schnellbach ve Man, 2015) iddia edilmiş, kimi akademisyenler tarafından ise günümüzde Almanya dış politikasında çıkarların ve değerlerin çatışma içerisinde olduğu (Gaskhart ve Oppermann, 2019) iddia edilmiştir.

Almanya dış politikasında Asya-Pasifik bölgesine artan ilgiyle birlikte önemli çalışmalardan birisi olarak Husar ve Maihol tarafından Sosyal İnşacı yaklaşım doğrultusunda kaleme alınan çalışmada, giderek etkinliğini artıran bölgesel güçlerin artan bu etkinliklerine paralel olarak Alman diplomasisinde bu “yeni oyuncular” ile kurulabilecek işbirliği olasılıkları değerlendirilmiş ve bu kavram formüle edilmiştir. Söz konusu etkinliğini artıran bölgesel güçlerden birisi de Çin olarak belirtilmiştir (Husar ve Maihol, 2009).

Ancak Katja Levy, Almanya-Çin ilişkilerine Sosyal İnşacı kuram çerçevesinde yaklaşarak Almanya ve Çin arasındaki “Hukukun Üstünlüğü Diyalogu” üzerinden Almanya dış politikasındaki diplomatik araçların birer inşa unsurunu ifade ettiği iddiasını öne sürmüştür (Levy, 2010, 2014). Almanya-Çin ilişkilerinde değer temelli politikanın işbirliği ile sonuçlanan örneklerinin yanı sıra Almanya-Çin arasındaki değer çatışmaları da (Heberer ve Senz, 2011) ele alınmıştır. Kundnani ve Parello-Plesner'in yapmış olduğu çalışma (Kundnani ve Parello-Plesner, 2012) ise Almanya Çin ilişkilerinin artan önemine dikkat çekmiş ve iki ülke arasında bir çeşit özel ilişkinin

meydana geldiği belirtilmiştir. Bu ilişkinin güçlü ticari temellerine dikkat çekilmekle birlikte, bu özel bağlar sebebiyle Avrupa Birliği-Çin ilişkilerinde Almanya'nın normatif anlamda AB kurumlarının yerini alabileceği, hükümetler arası ilişkilerin bu kurumlardan daha işlevsel olabileceği ifade edilmiştir.

Almanya'nın özellikle Çin politikasındaki gerçekleştirmiş olduğu insan haklarının korunması, hukukun üstünlüğü, demokrasinin tesis edilmesi gibi liberal değerlere yönelik vurguya dikkat çeken (Rühlig, Jerdén, Van der Putten, 2018), bir çeşit demokrasi teşviki ve sivil güç stratejisi olarak değer merkezli dış politikanın ele alındığı (Wolff, 2013), iç politikada içselleştirilen normatif değerlerin dış politikadaki güç kullanımını sınırlandırdığı iddiasını (Crawford ve Olsen, 2017) içeren çalışmalar da mevcuttur.

Huang tarafından kaleme alınan çalışmada (Huang, 2019) Kohl, Schröder ve Merkel dönemleri arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılarak Almanya'nın Çin politikasında dış politikasında değerler ve çıkarlar arasında kurulan dengeye işaret edilmekte, dış politikada değerlerin maddi çıkarları destekleyici bir sütun işlevinde bulunduğu ifade edilmektedir. Almanya dış politikasında kültürel boyuta (Harnischfeger, 2007) ve Çin ile kültürel ilişkilerin diplomatik ilişkiler içerisindeki konumuna ilişkin (Bauersachs, 2019), dış kültür politikasında değerlerin önemi üzerine (Maaß, 2013) çalışmalar da mevcuttur.

Literatüre Katkı

Yukarıdaki eserler genel manada Almanya'nın birleşmesinden günümüze kadar uzanan süreç içerisinde Almanya dış politikasında sosyal unsurların ele alınarak, içselleştirilen Batılı ya da diğer bir deyişle Avrupalı değerlerin ulusal kimlik ve ulusal çıkar kavramı içerisindeki merkezi rolüne değinerek genelde rasyonalist teorilerin, özelde ise neorealist teorinin analizlerine alternatif olarak öne sürülen çalışmalardan oluşmaktadır. Bu alternatif anlamlandırma çabası doğrultusunda yine bu çalışmalar içerisinde Almanya'nın Çin politikasının Sosyal İnşacılık kuramı çerçevesinde ele alındığı görülmekle birlikte, ekonomik ilişkilerin ikili ilişkilerdeki belirleyici rolü daha ağır basmaktadır. Maddi çıkarlar ve ekonomik ilişkiler Almanya'nın Çin politikasında çok önemli bir yer tutmakla birlikte, dış politikada maddi çıkarların ilerletilmesinde Almanya'nın kurmaya çalıştığı değer ve normatif zemin göz ardı edilememektedir. Bu tezde Almanya'nın yumuşak güç, diplomasi kanalları ve kamu diplomasisi, güç kullanımını kısıtlayan kimliği ile şekillenen dış politika anlayışı doğrultusunda, Çin'e yönelik olarak özellikle Merkel döneminde takip edilen dış politikanın maddi

kapasitelere ek olarak norm ve değer temelli bir niteliğe sahip olduğu, bu niteliğin Merkel dönemini kendinden önceki dönemlerden farklılaştırıcı bir özellik olarak ön plana çıktığı iddiası savunulmaktadır. Böylece, Almanya'nın Çin ile ilişkilerinde kurmuş olduğu bu normatif zeminin Almanya'nın ulusal çıkarlarını olumlu ve destekleyici yönde etkilediği iddiası üzerine tespitler yapılacak ve Almanya dış politikası literatürüne yeni bir bakış sunulması hedeflenecektir.

I. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: SOSYAL İNŞACILIK KURAMININ TANIMI, SOSYAL İNŞACI YAKLAŞIMLAR VE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

1.1. Sosyal İnşacılık Kuramı

Uluslararası İlişkiler disiplininde son yüz yıl içerisinde meydana gelen önemli gelişmelere paralel olarak, Uluslararası İlişkiler literatürünü zenginleştiren önemli unsurlardan birisinin de disiplin içerisinde gerçekleştirilen kuramsal tartışmalar olduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. Meydana gelen pratiklerin açıklanabilmesi, anlamlandırılabilmesi ve öngöründe bulunulabilmesi noktasında Uluslararası İlişkiler disiplini kuramları önemli bir role sahiptir. Ortaya atılan farklı kuramların çatışan ve örtüşen fikirlerinin değerlendirildiği tartışmalar 1930’lu yıllarda “birinci büyük tartışma” olarak adlandırılan “idealizm-realizm” arasında gerçekleşen ontolojik tartışmaya dayandırılmaktadır. İlerleyen dönemlerde, 1950 ve 1960’lı yıllar arasında gerçekleştirilen bir diğer tartışma olan “ikinci büyük tartışma” ise gelenekselciler ve davranışsalcılar arasındaki metodolojik bir tartışma niteliği taşımaktadır. 1980’li yıllardan itibaren pozitivistler ve post-pozitivistler arasında günümüzde de devam eden “üçüncü büyük tartışma” ise Uluslararası İlişkiler disiplinindeki hakim paradigma olan pozitivist epistemolojinin geçerliliğine yöneltilen bir eleştiri temelinde meydana gelmektedir (Waeber, 1996: 150).

Üçüncü büyük tartışmanın, hakim paradigma olan pozitivistin ön kabullerine yönelik reddi sonucunda, “sorun çözücü” olarak nitelendirilen pozitivist kuramlara karşı post-pozitivist konumda yer alan “eleştirel kuramları” (Smith, 2015: 29) kazandırdığı göz önüne alındığında, bu tartışmanın sonuçları günümüz eleştirel teorilerini anlayabilmek adına büyük bir öneme sahiptir. Pozitivistler ve post-pozitivistler arasındaki tartışmanın epistemolojik boyutu, pozitivistler tarafından sosyal dünyaya dair yapılan değerlendirmelere ve ampirik olarak elde edilen bilginin güvenilirliğine şüpheyle yaklaşılan bir sorgulama niteliği taşımaktadır. Tartışmanın metodolojik boyutunda ise tek bir bilimsel metodun üstünlüğünün reddedilerek, bilgi üretim sürecinde çoğulluğun benimsenmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Tartışmanın

ontolojik boyutu, insan doğası ve eylemlerini açıklama noktasında rasyonalistlerle fikir ayrılığına girerek aktörlerin sahip olduğu kimliklerin, çıkarlar ve eylemler doğrultusunda inşa edildiğine dikkat çekmektedir (Reus-Smit, 1996: 2). Bu tartışma ile birlikte sosyal bilimler alanında sosyal dünyaya dair ön kabullere ve bilginin üretim sürecine yönelik getirilen eleştiriler, 1980’lerden itibaren Uluslararası İlişkiler literatürüne post-pozitivist teoriler olarak nitelendirilen birçok farklı teorinin ve yaklaşımın kazandırılmasının önünü açmıştır.

Üçüncü tartışmanın sürdürüldüğü esnada, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte Uluslararası İlişkiler alanında yeni yaklaşımların ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. 1990’lı yıllardan sonra uluslararası sistemin değişen yapısı ve buna bağlı olarak küresel çapta meydana gelen bölgesel çatışmaların, insan hakları ihlallerinin ve uluslararası sorunların, akademik çevreler tarafından realist perspektiften farklı yaklaşımlar aracılığıyla yorumlanma çabası içerisine girildiği görülmektedir. Bu yeni yaklaşımlardan birisi de, büyük oranda felsefe ve sosyoloji gibi bilim dalları bünyesinde ortaya çıkan Sosyal İnşacı yaklaşımdır. En geniş tanımıyla Sosyal İnşacılar, maddi dünyanın sosyal olarak inşa edildiği düşüncesini temel alarak, insan faaliyetlerinin sosyal yaşamı şekillendirdiğini öne sürmektedirler. Rasyonalist kuramlardan farklı olarak, maddi güçlerin bu sürecin merkezinde konumlandırılmasına karşı çıkmakla birlikte; kimlik, çıkar ve siyasi kurumların davranışlarının kolektif varsayımlar ve yorumlamalar aracılığıyla sosyal olarak inşa edildiğine inanmaktadırlar (Adler, 1997: 324).

Sosyal İnşacılığın düşünsel arka planının uluslararası ilişkileri yorumlamaya uygun olacak biçimde Nicholas Onuf tarafından 1989 yılında kaleme alınan *World of Our Making* isimli çalışması ile şekil kazandığı belirtilmektedir. (Ateş, 2008: 215). Öte yandan Sosyal İnşacı yaklaşım, sosyal bilimlerdeki yapısalcı ve post-yapısalcı epistemoloji arasında bir orta yol niteliğinde kavramsal yaklaşımlar öne sürme çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Onuf’un en basit hali ile ifade ettiği üzere Sosyal İnşacılık “insanların ve toplumların birbirini *inşa etmesi* ya da *oluşturması*” olarak nitelendirilmektedir (Onuf, 2013: 36).

Onuf’un öncüsü olduğu düşünsel birikimin temel alınarak, Sosyal İnşacılığın Uluslararası İlişkiler disiplini içerisine dahil edilmesini sağlayan en önemli çalışma Alexander Wendt tarafından 1999 yılında kaleme alınan *Social Theory of International Politics* isimli eserdir. Wendt’e göre sosyal kuramlar, dünya siyasetini anlama ve yorumlama noktasında yaklaşımlarımızı şekillendirmekle birlikte devletlerin

birbirleriyle olan ilişkilerinde kimlik ve çıkarların inşası sürecinde büyük bir role sahiptir. Bununla beraber, kimliklerin ve çıkarların birbirlerine öznelerarası bir temelde bağlı olduğu vurgulanmakta, kimlik ve çıkarların yapısının uluslararası sistem içerisindeki dinamiklere bağlı olarak değişkenlik gösterebildiğine dikkat çekilmektedir (Wendt, 1992: 422).

1990'ların başından itibaren uluslararası sistemde yaşanan değişimlerin meydana getirdiği büyük çaptaki etkiler Uluslararası İlişkiler kuramlarının kendi arasında dünyada yaşanan değişimleri ve dönüşümleri açıklayabilme kapasitesi üzerinden bir tartışma içerisine girmesine neden olmuştur. Soğuk Savaşın bitmesi, Berlin Duvarı'nın yıkılması, 11 Eylül saldırıları, kimlik ve kültür siyasetinin ivme kazanması gibi gelişmeler ile birlikte, pozitivist (rasyonalist) teorilerin sosyal unsurlar ile dış siyaset arasında ilişki kurma konusunda açıklayıcı olma niteliğini yitirmeye başladığına yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir (Arı, 2013: 499).

Soğuk Savaş'ın bittiği döneme kadar iki kutuplu dünya düzeninin güç ilişkileri, güvenlik endişeleri ve çıkar varsayımları temeli üzerine kurulan iki yapısal teori olan neorealizm ve neoliberalizm, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki çok kutuplu uluslararası sistemi ve değişen toplumsal yapının açıklanmasında yetersiz kalmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası sistemde yaşanan değişimlerin devletlerin çıkarları üzerinde de bir dönüşüm meydana getirmesine paralel olarak bu dönüşümün Sosyal İnşacılık kuramı aracılığıyla sosyal unsurlar ile açıklanabilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu doğrultuda Sosyal İnşacı yaklaşım içerisinde yer alan varsayımlardan birisi olarak, kimliklerin ve normların çıkarları ve dış politikayı şekillendirdiği düşüncesi temel alındığında, özellikle dış politika tercihlerinde kimlik ve norm unsurlarının ön planda tutularak aktörlerin dış politika stratejilerinin anlamlandırılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.2. Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık Kuramı

Sosyal İnşacı kuram esasında bir Uluslararası İlişkiler teorisi olarak nitelendirilmemekle beraber dünyayı yeniden tanımlayan ve ideolojik bir duruştan uzak alternatif bir ontolojiyi temsil etmektedir (Kubalkova vd., 1998: xi). Sosyal İnşacılık daha çok Alexander Wendt öncülüğünde Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde kendisine yer açmıştır. Yapısal teorilerin açıklamakta başarısız olduğu gelişmeler Sosyal İnşacılık kuramı aracılığıyla Uluslararası İlişkiler literatürü içerisinde anlamlandırma gayretinde bulunulmuştur. Sosyal İnşacı kuram, içerisinde pozitivist ve post-pozitivist varsayımları aynı anda barındırması sebebiyle kimi akademik çevrelerce

pozitivizm ve post-pozitivizm arasındaki epistemolojik tartışma sonucunda ortaya çıkan bir “orta yol kuramı” olarak nitelendirilmektedir. Sosyal İnşacılık, pozitivist epistemoloji ve post-pozitivist ontoloji temelinde karakterize edildiği öne sürülerek üçüncü bir yol olarak nitelelendirilse de, bu konumlandırma Sosyal İnşacılar arasında halen tartışmalı bir konudur (Friedrichs, 2004: 105).

Bu doğrultuda Sosyal İnşacılık kuramı uluslararası ilişkileri açıklarken, uluslararası sistem içerisindeki aktörlerin kimlik ve çıkarlarının toplumsal anlamda inşa edildiği, bu inşa sürecinin dış politika ve çıkarların belirlenmesinde belirleyici rol oynadığı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Böylece dünya politikasını şekillendiren temel normatif ve kurumsal dönüşümleri maddi olmayan faktörlere dikkat çekerek açıklamaya çalışmaktadır. Sosyal İnşacı düşünürlerin ifade ettiği üzere uluslararası sistem, rasyonalistler tarafından öne sürüldüğü gibi kendi kendine var olan bir yapıdan ziyade inşa edilen ve inşa eden bir yapıdır. Bu inşa süreci yapı-yapan (structure-agent) arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda meydana gelmektedir. Norm ve kimliğin aktörlerin davranışlarının üzerinde doğrudan ve belirleyici bir etkiye sahip olduğu Sosyal İnşacılık kuramında, dış politika kararlarının da bu unsurlar tarafından şekillendiği belirtilmektedir. (Phillips, 2007: 60-63).

Sosyal İnşacılığın Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde etkisini artırması ile birlikte aktörlerin maddi çıkarlarını maksimize etme isteği doğrultusunda güç merkezli politikalar izlediği düşüncesine farklı bir bakış açısı getirilmiş, dış politika yapım sürecinde kimliklerin ve normatif unsurların dış politika tercihleri üzerindeki doğrudan etkisini temel alan bir kuram olarak Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeleri anlamlandırabilme olanağı sunmuştur.

1.3. Sosyal İnşacılığın Temel Argümanları

Sosyal İnşacılığın temel analiz birimi devlet olmakla birlikte analiz düzeyinde ise uluslararası sistem yer almaktadır. Bu doğrultuda Sosyal İnşacıların öne sürdüğü temel argümanlar da bu analiz birimi ve analiz düzeyine uygun olarak ortaya atılmıştır.

Sosyal İnşacılık kuramının bir sorgu biçimi olarak uluslararası ilişkiler içerisinde yer almaya başlamasıyla beraber uluslararası sistem içerisindeki sosyal ilişkilere dikkat çeken bir analiz yöntemi sunarak, toplumların ve dünyanın neden/nasıl değiştiğini açıklamaya çalışmakta, birbirinden bağımsız gibi görünen konuların bir kuram içerisinde değerlendirilebilmesini olanaklı hale getirmeyi amaçlamaktadır (Onuf, 1998: 58). Böylece Sosyal İnşacı kuram diğer sosyal bilimlerle Uluslararası İlişkiler disiplini

arasında bir köprü vazifesi görmekte ve uluslararası ilişkilerin sosyal unsurlar ile açıklanabilmesine katkı sağlamaktadır.

Sosyal İnşacıların temel argümanları ele alındığında diğer uluslararası ilişkiler kuramlarından ontolojik olarak ayrıldığı bazı noktaların varlığı göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde hâkim olan rasyonalist teorilerin önemsiz kabul ettiği kimlik, kültür, söylem ve norm gibi unsurların Sosyal İnşacılık içerisinde uluslararası ilişkilerdeki gelişmelerin analiz edilmesinde temel unsurlar olarak ele alınmasıdır (Ruggie, 1998: 879). Sosyal İnşacılığın sosyal bir alan olarak düşünüldüğü uluslararası sistemde, bu unsurların aktörler arasındaki etkileşimde oynadığı belirleyici role dikkat çekilmektedir.

Bir diğer temel argüman olarak, yapı (*structure*) ve yapan (*agent*) arasında karşılıklı ve sürekli bir ilişki mevcuttur ve bu özneler arasındaki ilişki aracılığıyla özneler birbirlerini sürekli olarak oluşturmaktadır. Sosyal İnşacılar açısından bu ilişki, normatif ve düşünsel yapıların kimlikleri ve çıkarları şekillendirerek aktörlerin birbirleri ile ilişki içerisinde bulunduğu ortamın zeminini hazırlaması açısından önem taşımaktadır. Kurumsallaşmış olan bu düşünsel yapılar aktörlerin kimliklerinin yanı sıra ekonomik, siyasi ve kültürel etkinliklerinin biçimini de tanımlamaktadır (Reus-Smit, 2005: 197).

Sosyal İnşacılık kuramı, aktörlerin kimlikleri ve bu kimliklerin davranışlar üzerindeki belirleyici etkisine sıkça vurgu yapmaktadır. Aktörlerin kimliklere olan bağlılığı ve kimliklere yüklediği anlam zaman içerisinde değişkenlik gösterebilmektedir. Kimlikler aktörler için sosyal anlamda bir karakteristiği ifade eder ve sosyal dünyanın yapısı bu kimlikler vasıtası ile şekillenmektedir (Wendt, 1992: 398).

1.3.1. Anarşi ve Uluslararası Sistem

Sosyal İnşacılar, diğer rasyonalist kuramlardan farklı olarak uluslararası yapının maddi güçlerden ziyade kurallar ile örülen sosyal ilişkilerden meydana geldiğini öne sürmektedir. Bu doğrultuda Onuf'un ifadesiyle anarşinin kendisi de bir çeşit kural durumudur. Rasyonalist kuramlar anarşiyi kuralların olmadığı bir düzen olarak tanımlasa da Onuf'a göre bu düzen anarşiyi değil kaosu ifade eder (Onuf, 1998: 62). Diğer bir deyişle Sosyal İnşacılar göre anarşi; kaostan farklı olarak devletlerin birbiri üzerinde egemen olmadığı, hiyerarşik anlamda belirli bir üst otoritenin bulunmadığı ve değişken yapıya sahip bir ortamın var olduğu anlamına gelmektedir.

Sosyal İnşacılık, rasyonalist kuramların anarşi ve anarşik düzenin neden olduğu güvenlik ikilemi kavramına getirdiği açıklamalara farklı bir bakış açısı sunarak, anarşi kavramını reddetmeden sosyal yapının oluşum sürecindeki öznelerarası ilişkiler ve etkileşimleri merkeze alarak bir analiz ortaya koymaktadır. Bu sebeple Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde ifade edilen anarşi kavramı Wendt'in ifadesiyle "devletler ne yapıyorsa o'dur" (Wendt, 1992: 395). Bu çerçevede anarşi, Sosyal İnşacılar tarafından verili bir yapı olarak değil devletlerin etkileşimi ile yine devletler tarafından inşa edilen bir yapı olarak kabul edilmektedir.

Bu noktada rasyonalist kuramlardan farklılaşan Sosyal İnşacılık kuramı, uluslararası yapının aktörler arasındaki etkileşimin sonucunda edinilen bilgi ve beklentiler doğrultusunda şekillendiğini öne sürmektedir. Öte yandan rasyonalist teorilerin "güvenlik ikilemi" olarak açıkladığı çatışmacı nitelikteki sosyal yapıya karşılık olarak, Sosyal İnşacılar "güvenlik toplumu" olarak adlandırdıkları kavrama dikkat çekmektedirler. "Güvenlik toplumu" olarak adlandırılan bu sosyal yapı, devletlerin birbirlerini bir tehdit olarak görmekten çok birbirlerine güven duyarak anlaşmazlıkların çözülebileceğine inanılan bir düzeni ifade etmektedir (Wendt, 1995: 73). Devletlerin sahip olduğu kimliklerin, devletlerin davranışlarının yapıdaki değişiklikleri meydana getiren en önemli etken olduğu varsayımı ile birlikte değerlendirildiğinde, "güvenlik toplumu" kavramının belirsizliğin ve güvensizliğin azaltılmasında önemli bir kavram haline geldiği dikkat çekmektedir. (Hopf, 1998: 188).

Sosyal İnşacıların uluslararası sistemin yorumlanması noktasında da rasyonalistlerden ayrıldığı görülmektedir. Sosyal İnşacılar göre uluslararası sistem sosyal normlar, kurallar, anlayışlar ve aktörlerin diğerleri ile kurduğu ilişkiler ile şekillenmektedir. Bu sosyal gerçeklikler, siyasi açıdan "devletlerin davranışlarını şekillendiren ve en az maddi gerçeklikler kadar etkili olan" unsurları ifade etmektedir. (Finnemore, National Interests in International Society, 1996: 128). Bu sebeple uluslararası sistem verili bir yapıyı değil, aksine devletlerin davranışları sonucunda şekillenen ve anlam kazanan bir yapıyı ifade eder.

1.3.1.1. Wendt'in Üç Anarşi Kültürü

Alexander Wendt'in anarşiyi tanımlama biçimi Hedley Bull ve Martin Wight'ın temsilcileri olduğu İngiliz Okulu'nun görüşlerinden etkilenecek üç farklı anarşi kültürü üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, devletlerin birbirini düşman olarak nitelendirdiği Thomas Hobbes'un felsefi görüşleri çerçevesinde şekillenen anarşi

kültürüdür. Bu kültür devletlerin kendi güvenliklerini sağlamaya gereksinimi nedeniyle güç ve kapasitenin maksimize edilmesi üzerine kuruludur (Wendt, 1999: 262)

İkinci anarşi kültürü, devletlerin bir düşmandan ziyade bir rakip olarak olarak dikkate alındığı John Locke'un felsefi görüşleri üzerine kurulan anarşi kültürüdür. Locke'un görüşleri çerçevesinde şekillenen bu anarşi kültüründe, devletler birbirlerinin kimlikleri ve sahip oldukları çıkarların farkındadır ve bu durumu kabul etmektedirler. İşbirliğinin mümkün görüldüğü bu kültürde, paylaşılan bilgiler aracılığıyla belirli kurallar çerçevesinde işbirliği sağlanarak bu işbirliğinin kurumsallaştırılması hedeflenmektedir (Wendt, 1999: 272).

Üçüncü anarşi kültürü ise Immanuel Kant'ın felsefi görüşleri çerçevesinde şekillenen anarşi kültürüdür. Devletlerin dostluk parametresi üzerinden birbirlerini tanımladığı bu anarşi kültüründe, devletler tarafından anarşinin bir "kolektif güvenlik" ortamı olarak tanımlanması sonucunda aynı kimlik üzerinden birbirine karşılıklı yardımda bulunan devletler kendi aralarında bir çeşit "kolektif kimlik" oluştururlar. Bu kolektif kimlik devletlerin birbirlerine barışçıl davranma niyetlerine yönelik olarak, birbirleriyle paylaştıkları ortak bilgi aracılığıyla meydana gelir. Böylece barışçıl bir anarşi sisteminin önü açılmış olacaktır (Wendt, 1999: 299).

Wendt'in anarşi yorumunda neorealizmin sıkça vurguladığı "öz-yardım (*self help*)" (Wendt, 1992: 392) kavramının da varlığı reddedilmediği görülmekle birlikte, uluslararası sistemde anarşi düzeni içerisinde var olan bir unsur ifade etmektedir. Devletlerin kimlikleri, öz-yardımları sağlamaya yönelik politikaları, stratejileri ve çıkarları şekillendirdiği gibi aynı zamanda devlet pratiklerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır (Wendt, 1999: 309). Bu süreç, sosyal bir yapı olarak değerlendirilen uluslararası sistemin şekillenmesindeki en önemli değişim yolunu ifade etmektedir.

Sosyal İnşacılık kuramının anarşi yorumu Wendt'in üç kültür üzerinden tanımlamış olduğu anarşi kavramı ile birlikte okunduğunda, realizmin düşünsel temelini oluşturan ve Hobbes'un görüşleri merkezinde şekillenen geleneğin maddi çıkarlara yaptığı vurgunun tek başına yeterli olmadığı görülmekle birlikte, Kant ve Locke'un görüşlerini merkeze alan geleneklerin kimliklerin inşa sürecine etkisi vurgulanmaktadır. Bu anlamda Sosyal İnşacılara göre anarşinin, devletlerin sahip olduğu kimlikleri doğrultusunda gerçekleştirdiği davranışları sonucunda inşa edilen bir ortam olarak yorumlandığı görülmektedir.

1.3.2. Egemenlik

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde Sosyal İnşacılık kuramı egemenlik kavramını değerlendirirken yapısal teorilerlerden farklı bir yorum getirmektedir. Realizmin egemenlik kavramı, devletlerin maddi kapasiteleri ile doğrudan ilgili olmakla birlikte uluslararası sistem içerisinde devletler üzerinde herhangi bir otoritenin olmadığı ön kabulü üzerine kuruludur. Öte yandan realizm, daha çok maddi kapasitelerin ve buna bağlı olarak meydana gelen güvenlik meselelerinin ön planda tutulduğu bu değişkenlerin de ulusal güç ile ilişkilendirildiği bir Uluslararası İlişkiler teorisi olarak ön plana çıkmaktadır.

Sosyal İnşacı kurama göre egemenlik her şeyden önce bir kurumu ifade etmekle birlikte uluslararası sistem içerisinde yer alan öteki aktörlerin varlığı ile anlam kazanan bir yapıyı karşılamaktadır. Sosyal İnşacılık kuramında egemenlik, aktörlerin birbirlerinin egemenliğini tanıyarak, karşılıklı biçimde bu ayrıcalıklı otoriteye sahip olma haklarını kabul ettikleri bir ortamı ifade etmektedir. Bu sayede hem “ulusal” hem de “uluslararası” anlamda iki farklı faaliyet alanı oluşmaktadır (Wendt, 1992: 412).

Devletler tarafından öne sürülen egemenlik talepleri, uluslararası sistem içerisinde devletlerin etkileşim içerisine girebilecekleri bir sosyal çevre oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Biersteker ve Weber, 1996: 1). Böylece realizmin tasvir ettiği şekilde egemenliğin verili, güç ilişkilerine ve güvenlik meselelerini temel alan ön kabüllere dayalı egemenlik kavramından farklı olarak, Sosyal İnşacı kuram içerisinde egemenliğin de sosyal anlamda devletler tarafından inşa edilen bir kurumu ifade ettiği görülmektedir. Böylece devletlerin egemenlik iddiaları üzerinden ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet alanları oluşturarak, Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde egemenliğin devletlerin inşa ettiği bir yapı şeklinde değerlendirmesi mümkündür.

1.3.3. Normlar ve Kurallar

Sosyal İnşacılar, normların uluslararası sistemi içerisindeki önemine vurgu yaparak uluslararası ilişkiler analizlerinde dikkate alınması gereken bir unsur olarak değerlendirmektedirler. Buna ek olarak dünyadaki gelişmelerin anlamlandırılması açısından maddi güçler ve sosyal öğelerin birlikte incelenmesi gerektiğini düşünmektedirler (Hopf, 1998: 177). Bu noktada Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde üzerinde durulan önemli sosyal öğelerden birisi olan normlar, aktörlerin kimlikleri ve davranışları üzerinde hem belirleyici hem de kısıtlayıcı bir role sahiptir (Kowert & Legro, 1996: 468). Bu noktada normlar ve düşünsel yapıların yalnızca kimliğin

niteliklerini belirlemekle kalmayıp, aktörlerin davranışlarında belirli bir çerçeve niteliği sağladığı söylenebilir.

Sosyal İnşacı yaklaşım içerisinde değerlendirildiğinde, normların aktörlerin kimliği ile doğrudan bir ilişkisi olması sebebiyle aktörlerin benimsemiş oldukları normlara uygun davranmaları beklenmektedir. Bunun nedeni, Sosyal İnşacıların “uygun davranış (*logic of appropriateness*)” yaklaşımını benimseyerek, aktörlerin davranışlarında kimlikleri ve normlarına uygun olacak şekilde doğru olanı yapma arayışı içinde olduklarını öne sürmelerinden kaynaklanmaktadır (Risse, 2000: 4). Diğer bir deyişle aktörlerin benimsediği normlar, aktörlerin kimliklerinden ayrı olarak düşünülemez. Öte yandan aktörlerin sahip olduğu normların doğru analiz edilmesi, analiz edilen aktörün kimliğinin parametrelerini hakkında diğer aktörlerin fikir edinebilmesini sağlayacaktır.

Sosyal İnşacılık kuramında normların hangi unsurlar aracılığıyla kurulduğu da normatif yapıların anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Bu noktada normatif ve düşünsel yapıların aktörlerin oluşturduğu sosyal çevreden bağımsız olarak düşünülemeyeceği gibi bu yapıların kurallar, inançlar ve ortak düşünceler ile örüldüğü fikri Sosyal İnşacılar tarafından öne sürülen önemli bir varsayımdır. Bununla birlikte, öznelarası ilişkilerin kimi durumlarda kolektif düşünceleri meydana getirebildiği, kolektif düşüncelerin de yapı olarak ifade edilen kurumları ve kimlikleri şekillendirdiği belirtilmektedir (Karacasulu, 2012: 20).

Uluslararası sistem içerisinde normlar kadar önemli olan bir diğer faktör de kurallardır. Kratochwill’e göre (1989: 26) normlar ve kurallar iki farklı kategoride incelenerek, düzenleyici kurallar (*regulative rules*) ve kurucu kurallar (*constitutive rules*) şeklinde sınıflandırılmıştır. Düzenleyici kurallar, eylemlerin ve faaliyetlerin düzenlenmesinde rol oynayan kuralları ifade etmektedir. Kurucu kurallar ise eylemlerin ve faaliyetlerin uluslararası sistem içerisinde var olmasının yanı sıra devletler tarafından gerçekleştirilen bu eylem ve faaliyetlerin düzenlenmesine de olanak sağlamaktadır. Kısaca, Sosyal İnşacı kurama göre kurallar düzenleyici olmakla birlikte aynı zamanda kurucu bir niteliğe sahiptir.

Normatif ve düşünsel yapılar aynı zamanda aktörler arasında iletişimin içerisinde de yer alarak etkisini göstermektedir (Reus-Smit, 2005: 198). Bu sayede davranışlarını normatif yapılar temelinde belirleyen aktörlerin, iletişim vasıtasıyla diğer aktörlere yönelik değiştirici ve dönüştürücü politik davranışlar sergilemesi olanaklı hale gelmektedir. Örneğin Avrupa Birliği’nin 1993 yılında kabul ettiği Kopenhag Kriterleri

doğrultusunda, üyelik müzakereleri yürüttüğü aday ülkelerin iç politikalarında insan hakları ve demokrasi konularına yönelik olarak söylemler aracılığıyla birtakım vurgular yaparak iç politika tercihlerinde görece etkili olduğu gözlemlenmektedir.

1.3.4. Kimlik ve Kültür

1980’li yılların ikinci yarısı, Uluslararası İlişkiler kuramları açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu dönem, rasyonalist teorilerin ve pozitivist epistemolojinin eleştirisinin yapılarak eleştirel kuramların etkisini artırdığı bir dönemi ifade etmektedir (Keyman, 2016: 227). Bu doğrultuda yeniden tartışmaya açılan kavramlardan birisi de Uluslararası İlişkiler literatüründe günümüzde de sıkça vurgulanan “kimlik” kavramıdır. 1990’lı yıllardan itibaren Sosyal İnşacılığın uluslararası sistemi yorumlama ve devletlerin davranışlarını açıklama noktasında sıklıkla yer verdiği kavramlardan birisi olan kimlik, rasyonalist teorilerin aksine verili bir yapıyı değil aksine inşa edilen sosyal bir unsuru ifade eder.

Kimliklerin Sosyal İnşacı kuram içerisinde belirleyici bir konumda olması, Sosyal İnşacılığın rasyonel yaklaşımlardan farklılaştığı noktalardan birisidir. Öte yandan Sosyal İnşacılar kimlik ve kültür kavramlarının devletlerin çıkarları üzerindeki etkisini analizlerine dahil etmektedirler. Kimliklerin devletlerin çıkarlarını şekillendirdiği göz önüne alındığında, Sosyal İnşacılar göre kimlik kavramı çıkar kavramına göre daha ön planda değerlendirilmektedir. (McSweeney, 1999: 126) Sosyal İnşacıların öne sürdüğü üzere her kimlik bir farklılığı belirtmekle birlikte, kimliklerin karşılıklı oluşum sürecinde “ötekinin” önemine vurgu yaparak, aktörler arasındaki etkileşime dikkat çekmişlerdir (Ruggie, 1998: 873). Diğer bir deyişle aktörlerin kimlikleri birbirleri arasındaki etkileşim ile şekillendiği gibi, kimliği şekillendiren önemli bir unsur da diğer aktörlerin kimlikleridir. Bu anlamda kimliklendirme, aktörler arasında “ben ve öteki” ilişkisinin bir sonucu olarak düşünülebilir.

Wendt’e göre kimliklendirme süreci olumlu veya olumsuz sonuçlanabilmektedir. Olumlu kimliklendirmede, çıkarların öteki aktörlerin refahını gözeterak, öteki ile kendi arasında bilişsel bir bağ kurmaktadırlar. Olumsuz kimliklendirmede ise devletlerin çıkarlarını ötekine saygı duymaksızın tanımladığı bir durum söz konusudur (Wendt, 1994: 386). Olumsuz kimliklendirme, realizmin maddi kapasiteler üzerinden tanımladığı bir aktör doğasına ait bir yaklaşımı ifade etmekle beraber göreceli kazancı veya kaybı ön planda tutan bir yaklaşıma sahiptir (Wendt, 1992: 400). Bunun aksine, Sosyal İnşacılık kuramına göre devletler arasında işbirliğini merkeze alan bazı kolektif kimliklerin oluşması mümkündür. Devletler kolektif

kimlikler inşa ederek, “biz” kimliği altında yer alabileceği kurumlar oluşturabilirler (Kaya, 2008: 104).

Sosyal İnşacılar göre devletlerin kimliklerine ve dolaylı yoldan çıkarlarına etki eden diğer bir unsur ise kültürdür. Kültür kavramı daha çok devlet içi faktörleri ön plana çıkararak, askeri doktrinlere stratejik kültüre, siyasal ve kültürel öğeleri kapsamaktadır (Ruggie, 1998: 864). Bu anlamda devletlerin çıkarlarının şekillenmesinde dışsal faktörlerin etkisi olduğu kadar kimlik ile beraber kültürün de içsel bir faktör olarak etkiye sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sosyal İnşacıların sosyal bir yapı olarak gördükleri uluslararası sistemin yapısı da tıpkı devletler gibi bir kültüre sahiptir. Uluslararası sistemin yapısı da yine yapının sahip olduğu kültür üzerinden tanımlanmaktadır. Bu yapının sahip olduğu kültür kavramı “fikirlerin dağılımı” ve “bilgi stoğu” kavramları üzerinden anlam kazanmaktadır (Wendt, 1999: 249).

1.4. Sosyal İnşacılık Kuramına Çeşitli Yaklaşımlar

Sosyal İnşacı kuramın 1990’lardan itibaren yapısalcı ve post yapısalcı teoriler arasında kendini konumlandırması ile birlikte yavaş yavaş bu kurama yönelik farklı yaklaşımların da ortaya atıldığı dikkat çekmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde meydana gelen değişimlerin ve gelişmelerin tek bir teori veya kuram üzerinden açıklanması mümkün olmadığı gibi, bir teori veya kuram içerisindeki tek bir perspektifin de tüm değişimleri ve gelişmeleri açıklayabilmesi de mümkün değildir. Sosyal İnşacılığa getirilen yaklaşımların ayrıştığı noktalar büyük oranda meydana gelen gelişmelerin yorumlanması sürecinde epistemolojik duruşun farklılığından kaynaklanmaktadır (Kaya, 2008: 106). Bu farklılıklar üzerinden yaklaşımların birbirinden ayrılması ile beraber, farklı yaklaşımların nasıl ve neye göre gruplandırılacağı konusunda da Sosyal İnşacı kuram içerisinde çeşitli görüşler mevcuttur.

Sosyal İnşacılık kuramı içerisindeki farklı yaklaşımların gruplandırılmasında çeşitli kriterlerin dikkate alındığı görülmektedir. Christian Reus-Smit’e göre (2005: 199) Sosyal İnşacı yaklaşımlar üç farklı başlık altında incelenebilmektedir. Bu yaklaşımlar sistemik yaklaşım, birim düzeyi yaklaşımı, bütüncül yaklaşım olarak adlandırılmıştır. Reus-Smit’in gruplandırması, yaklaşımların kimlik ve normaların Sosyal İnşacı kuram içerisindeki yeri ve önceliğine göre oluşturulmuştur. Öte yandan bu gruplandırma içerisinde, devletlerin çıkarları ve davranışlarının şekillenmesinde devlet içi faktörlerin mi yoksa sistemik faktörlerin mi daha öncelikli olduğuna yönelik farklılaşmalar da mevcuttur.

John Gerard Ruggie ise Sosyal İnşacı yaklaşımların üç temel grupta incelenebileceğini öne sürmüştür. Bu üç temel grup “neo-klasik Sosyal İnşacılık”, “post-modernist Sosyal İnşacılık” ve bu iki grup arasında konumlandırılan “ana-akım Sosyal İnşacılık” şeklinde ele alınmıştır (Ruggie, 1998: 881). Ruggie’nin gruplandırması ontolojik ve epistemolojik farklılıklara dayalı bir gruplandırma olmakla birlikte, devletler arasındaki ilişkilerin ve meydana gelen pratiklerin farklılığına dikkat çekmektedir.

Sosyal İnşacı yaklaşımların ayırımına dair başka bir sınıflandırma da Jeffrey Checkel tarafından yapılmıştır. Checkel üç farklı Sosyal İnşacı yaklaşım ele alarak bu yaklaşımların geleneksel yaklaşım, yorumsamacı yaklaşım ve eleştirel/radikal yaklaşım olarak gruplandırmaktadır (Checkel, 2003: 2). Checkel’in gruplandırması, dilsel ve söylemsel etkinliklerin temel alınarak, dilin devletler arasındaki ilişkiler ve etkileşimlerde bir araç niteliğinde olduğu görüşü üzerinden şekillenmiştir.

Tüm bu gruplandırmalara bakıldığında, Sosyal İnşacılığa dair farklı yaklaşımların kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesine olanak sağlayan gruplandırmanın Reus-Smit’in kategorize ettiği üzere sistemik yaklaşım, birim düzeyi yaklaşımı ve bütüncül yaklaşım olduğu görülmektedir. Sosyal İnşacılığa getirilen diğer yaklaşımlar ise bu gruplandırmadan sonraki başlıklar altında incelenecektir.

1.4.1. Sistemik Sosyal İnşacılık Yaklaşımı

Sosyal İnşacı yaklaşımlar içerisinde yer alan yaklaşımlardan birisi olan sistemik konstrüktivizm, neorealizmin önemle vurguladığı uluslararası sistemin varlığını kabul etmekle beraber, uluslararası ilişkiler dünyası içerisinde gerçekleşen değişim ve dönüşümleri sistemik bir analiz ile açıklamaya çalışmaktadır (Adler, 1997: 342). Uluslararası sistemi yapısal olarak ele almakta olan sistemik Sosyal İnşacılık, düşünsel ve normatif yapıların uluslararası sistem içerisinde önemli bir konumda olduğuna işaret ederek, uluslararası ilişkilerin nasıl kurulduğu ve kurumsallaştığına dair bir analiz yapmaktadır. Bu analizi yaparken devlet içi gelişmeleri göz ardı ederek analize dahil etmemektedir. Bu anlamda sistemik Sosyal İnşacı yaklaşımın en önemli çalışmaları, Sosyal İnşacılık kuramını Uluslararası İlişkiler disiplini ile buluşturan Alexander Wendt tarafından kaleme alınmıştır (Reus-Smit, 2005: 199).

Wendt’e göre devletlerin sahip olduğu kimlikleri, önce devletlerin çıkarları sonra da davranışları hakkında izlenim edinilebilmesini sağlar. Bu sebeple kimliklerin çıkarlar ve davranışlar üzerindeki belirleyici bir etkisi vardır. Wendt, devletlerin

kimliklerini “sosyal kimlikler” ve “kolektif kimlikler” şeklinde ayrı bir şekilde ele almaktadır. Sosyal kimlik, diğer aktörlerin davranışlarına göre şekillenen ve statü, rol ve karakteristiği tanımlayan bir yapıya sahipken; kolektif kimlik ise maddi, ideolojik ya da kültürel faktörleri barındıran kimlik türü olarak ön plana çıkmaktadır (Wendt, 1994: 385). Diğer bir deyişle Wendt, devletlerin dış politikasına yön veren sosyal kimliklerin, aktörler arasındaki etkileşim sonucunda şekillendiğine vurgu yapmaktadır.

Sistemik Sosyal İnşacılık yaklaşımında, uluslararası sistemin sahip olduğu özelliklerin aktörlerin tercihleri üzerindeki etkisi nedeniyle önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, yapı ve yapan arasındaki ilişkiye vurgu yapılarak, yapı-yapan arasındaki ilişkinin iki yönlü bir niteliğe sahip olduğu belirtilmiş, karşılıklı etkileşim yoluyla birbirlerini sürekli inşa eden iki unsur olarak değerlendirilmiştir. Yapı kavramı devletlerin ilişkileri, çıkarları ve dış politika tercihleri ile şekillenen bir ortam olarak düşünüldüğünde, hem maddi hem de düşünsel unsurları içerisinde barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Wendt’in yaklaşımına göre, toplumu oluşturan birim insanlar olduğu gibi uluslararası sistemi oluşturan da devletlerin kendileridir. Bu anlamda Wendt, devletleri insanlara, toplumu da uluslararası sisteme benzeterek sosyal etkileşimi anlamlandırmaya çalışmıştır. Bununla beraber sistemik yaklaşıma uygun olacak şekilde, kimliklerin inşa sürecinden ziyade sistem içerisinde devletlerin “bütüncül” aktörler olarak birbirleri arasındaki etkileşimi inşa edici rolünü merkeze almaktadır (Wendt, 1999: 195).

Özetle, Sosyal İnşacı yaklaşımlar içerisinde sistemik yaklaşım, sistemin aktörler üzerindeki değiştirici ve düzenleyici etkisini ön planda tutan bir analiz sunmaktadır. Devletlerin iç politikasında meydana gelen gelişmeleri kimlikler ve çıkarlar üzerindeki etkisini analizlerine dahil etmeden, uluslararası sistemin ve onun yapısının devletlerin kimlikleri çıkarları üzerindeki etkisini öncelleyen bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu noktada yapı-yapan arasındaki ilişkiye dikkat çeken sistemik Sosyal İnşacılık yaklaşımının en iyi örneklerini kaleme alan Alexander Wendt, aynı zamanda Uluslararası İlişkiler literatüründe Sosyal İnşacılık kuramı içerisindeki sistemik yaklaşımın da temsilcisi konumundadır.

1.4.2. Birim Düzeyi Sosyal İnşacılık Yaklaşımı

Birim düzeyi yaklaşımı, Sosyal İnşacılık içerisinde yer alan farklı yaklaşımlardan birisidir. Bu yaklaşım, devletlerin çıkar ve kimliklerinin şekillenme

sürecini dışlamadan, sistemik Sosyal İnşacı yaklaşımın göz ardı ettiği devlet-içi sosyal ve yasal normalara dikkat çeken ve bu unsurları merkeze alan bir analiz yapmaktadır. Bu anlamda sistemik Sosyal İnşacılığın varsayımlarının tersi bir çizgide yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır (Reus-Smit, 2005: 200).

Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde birim düzeyi yaklaşımının önemli temsilcilerinden birisi olan Peter Katzenstein, sosyalleşme sürecinde aktörlerin devletler olduğunu kabul ederek, kimlik, norm ve kültür gibi unsurların devletlerin ulusal güvenlik çıkarlarındaki belirleyici rolünü ön plana çıkartmaktadır (Karacasulu ve Uzgören, 2007: 29). Birim-düzeyi yaklaşımını benimseyen Katzenstein, Kubalkova ve Hopf gibi Sosyal İnşacılar, aktörlerin iç politikasındaki kültürel, sosyal ve siyasi süreçlerin toplumsal kolektif kimliği oluşturan ve uluslararası sistemi şekillendiren bir etkisi olduğuna dikkat çekmektedirler (Berzuinas, 2016: 4). Bu anlamda birim-düzeyi Sosyal İnşacı düşünürler, sistemik Sosyal İnşacılık yaklaşımından farklı olarak uluslararası sistemin aktörler üzerindeki belirleyici etkisini göz ardı etmeden uluslararası sistemi tıpkı bir etkileşim alanı olarak görmektedir. Aktörlerin kimlikleri ve çıkarları üzerinde asıl belirleyici olan şey normlar, kurallar ve kültürel olarak adlandırılan içsel faktörlerdir.

1.4.3. Bütüncül Sosyal İnşacılık Yaklaşımı

Sosyal İnşacılık kuramı içerisindeki bir diğer yaklaşım olan bütüncül Sosyal İnşacılık yaklaşımı, varsayımlarının hem sistemik Sosyal İnşacılıktan hem de birim-düzey Sosyal İnşacılık yaklaşımından etkilendiği göz önüne alındığında bu iki farklı yaklaşım arasında yer alan bir orta yol konumunda değerlendirilebilmektedir.

Friedrich Kratochwil, Rey Koslowski, John Gerard Ruggie öncülüğünde düşünsel bir arkaplan kazanan bütüncül Sosyal İnşacılık yaklaşımında, aktörlerin içsel unsurları ve uluslararası siyasal ve toplumsal düzen arasındaki yapı-yapan ilişkisi ön planda tutulmaktadır. Diğer bir yandan bütüncül Sosyal İnşacı düşünürler, aktörlerin içsel yapısını ve uluslararası sistemi, sosyal ve politik düzenin iki farklı yüzü olarak tanımlamaktadırlar. (Reus-Smit, 2005: 201). Bu anlamda bütüncül Sosyal İnşacı yaklaşım, yapı olarak adlandırılan uluslararası siyasal ve toplumsal sistem ile yapan olarak ele alınan aktörler arasındaki ontolojik farklılığa dikkat çeken bir orta yol yaklaşımı olarak nitelendirilmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte Sosyal İnşacılık içerisindeki farklı çevrelerin iki kutuplu sistemin bitişi ile birlikte meydana gelen gelişmeleri anlamlandırma çabası

konstrüktivizm içerisinde yer alan bütüncül yaklaşımın zeminini hazırlayan bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Soğuk Savaş'ın bitişi bütüncül Sosyal İnşacı yaklaşımın öncüleri olan Koslowski ve Kratochwil tarafından (1994: 215) ifade edildiği üzere 1989 yılında Doğu Avrupa ülkelerinde gerçekleşen devrimler uluslararası sistem içerisinde bir dönüşümün habercisi olmuştur. 1989 devrimleri ile birlikte başlayan dönüşüm süreci, önce süper güçler arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralları değiştirmiş, daha sonra hem uluslararası sistemi hem de uluslararası sistemi destekleyen normların da değişmesine neden olmuştur.

Bütüncül Sosyal İnşacı düşünürlere göre devletlerin davranışları içsel ve uluslararası düzeydeki kolektif düşünsel normların bir ürünüdür. Kolektif düşünsel normlar bir yandan aktörlerin kimliklerini şekillendirmekte, diğer yandan da aktörlerin maddi çevreyi yorumlamaları sonucunda çıkarları doğrultusunda şekillenen davranışlarını kısıtlayıcı bir rol üstlenmektedir (Price ve Reus-Smit, 1998: 265).

Kimlik kavramı bütüncül Sosyal İnşacı düşünürler tarafından aktörlerin kendi içerisinde ve uluslararası düzeyde sürekli inşa edilen bir yapıyı ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal kimliklerin birbirleri ile etkileşimde bulunmaları sonucunda “ben ve öteki” kavramlarının inşasının sürekli olarak yeniden üretildiğini öne sürmektedirler. Devletlerin kurumsal kimliklerinde içsel siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak meydana gelen değişimler, devletlerin çıkarlarını yeni kimlikleri ile uyumlu olacak şekilde yeniden tanımlamaları ile sonuçlanacaktır. Devletlerin kimliklerindeki bu değişim ve dönüşüm, sistem düzeyindeki kimliklerin inşa edilme sürecini de etkileyecektir (Bozdağlıoğlu, 2007: 142).

Bütüncül Sosyal İnşacılık yaklaşımının kimlik inşası sürecine dair yorumu, devlet ve sistem düzeyindeki gelişmelerin birini diğerinden ön planda tutmaksızın, her iki düzeyin birbirini inşa ettiği anlayışına dayanmaktadır. Sistem düzeyindeki gelişmeler devletlerin içsel kimliklerini etkilediği gibi, içsel kimliklerin değişim ve dönüşümü de sistem düzeyindeki kimliklerin değişimi ile sonuçlanmaktadır. Bir diğer önemli nokta ise devletlerin sahip olduğu farklı kimlikler üzerinden birbirleri ile olan etkileşimlerinin, sistemde meydana gelen dönüşümlerin zeminini hazırlayan bir eylemi ifade etmesidir.

1.4.4 Yorumsamacı Sosyal İnşacılık Yaklaşımı

Yorumsamacı Sosyal İnşacılık yaklaşımı, Jeffrey Checkel tarafından adlandırılan bir konstrüktivist yaklaşım türüdür. Yorumsamacı Sosyal İnşacılık

yaklaşımı, diğer Sosyal İnşacı yaklaşımlardan farklı olacak biçimde devlet-amil kimliğinin inşası sürecinde çeşitli söylemsel ve teorik teknikleri içeren bir analiz yöntemi benimsemektedir. Daha çok kıta Avrupa'sında yaygın olan bir Sosyal İnşacılık türü olarak bilinmektedir (Checkel, 2003: 2). Söylemler aracılığıyla gerçekleştirilen kimlik inşası sürecinde dilin ve dili merkeze alan yapıların rolüne dikkat çekmesi ile diğer konstrüktivizm türlerinden ayrılmaktadır.

Yorumsamacı Sosyal İnşacı düşünürler devlet/amil kimliğinin dönüşümü ya da yeniden inşa edilmesi sürecinde diğer konstrüktivist yaklaşımların analizlerinden farklı olarak kimlik dönüşümüne neden olan faktörleri incelemek yerine kimliği oluşturan dilsel arka plana odaklanmaktadır. Bu sebeple yorumsamacı Sosyal İnşacılık yaklaşımını benimseyen düşünürler, sosyal gerçekliğin inşa edildiği süreç ile dilin işlevselliği arasında bir bağ kurma çabasıdır (Checkel, 2006: 5).

1.5. Sosyal İnşacılık ve Dış Politika İlişkisi

Günümüzde ulus-devletlerin, ulus-üstü aktörlerin ve uluslararası örgütlerin uluslararası sistem içerisinde çıkarları doğrultusunda takip ettikleri belirli stratejiler mevcuttur. Belirtilen stratejiler Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde “dış politika” kavramı altında yer almakla birlikte ulus-devletler ve diğer aktörler arasındaki ilişkilerin yürütülebilmesi ve anlamlandırılabilmesi noktasında önemli bir role sahiptir.

Dış politika kavramının tanımlanması ve kavramsal sınırlarının çizilmesi noktasında farklı görüşler mevcuttur. Örneğin Suat Bilge dış politikayı bir bilim dalı olarak değerlendirmekle birlikte “uluslararası siyasal sorunların gözlenmesi ve çözümlenmesi ile bunların anlatılması ve bu konuda tahminler yapılması için kuramların, ya da modellerin geliştirilmesi” şeklinde tanımlamaktadır (Gönlübol, 2014: iv). Tayyar Arı ise dış politikanın, uluslararası politikadaki sorunların devletlerin sahip olduğu amaç, hedef ve davranış ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi olarak yorumlanabileceğini öne sürmektedir (Arı, 2004: 48). K.J Holsti ise dış politikayı, devletlerin dış çevrelerine yönelik eylemlerinin ve eylemlerin oluşumuna olanak veren koşulların bir analizi olarak nitelendirirken, Charless Hermann tarafından dış politikanın tanımı ise “bir ülke hükümetinin yetkili karar alıcılarının ya da onların temsilcilerinin, kendi iç politikalarının dışında kalan uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik resmi eylemleri” şeklinde ifade edilmiştir. (Caşın ve Derman, 2016: 36).

Dış politika kavramı 20.yüzyıl itibariyle temel aktörlerin devletler olduğu bir anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. 1985 sonrasındaki süreç içerisinde uluslararası

ilişkiler içerisinde meydana gelen olaylar neticesinde dış politika ve iç politika arasındaki keskin çizgi yavaş yavaş kaybolmaya başlanmıştır. Öte yandan dış politikadaki karar alıcılar dış politika yapım sürecinde devlet dışı aktörleri de dikkate almaya başlamış, iç politikada meydana gelen gelişmeleri ve yerel sosyal toplulukların taleplerini de göz ardı etmekten kaçınmaya dikkat etmişlerdir (Efegil, 2018: 22).

1990’lardan itibaren Sosyal İnşacılık kuramının Uluslararası İlişkiler disiplini içerisine girmesi ile beraber sosyal normların ve devlet-dışı unsurların da dış politika yapım sürecinin birer parçası olarak dikkate alınmaya başladığı söylenebilmektedir. Bu doğrultuda dış politika stratejilerinin, ulusal güvenliğin ve ulusal çıkarların tanımlanması noktasında kimlik, normlar, kültür ve kurallar gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması uluslararası ilişkilerin anlamlandırılabilmesi için gerekli hale gelmiştir.

1.5.1 Dış Politika ve Kimlik İlişkisi

Sosyal İnşacılığın yapısal teorilerden ayrıldığı önemli ve temel bir nokta olarak, dış politika stratejilerinin anaşinin hakim olduğu uluslararası sistemde izlenen güç odaklı politikalar yerine devletlerin sahip oldukları bireysel ve kolektif kimlikleri doğrultusunda şekillendiğı varsayımı gösterilmektedir. Bu anlamda özellikle neorealistlere getirilen bir eleştiri olarak, sistemin devletlerin çıkarlarını verili ve ön kabullere dayalı hale getirdiğı iddiasını öne süren Sosyal İnşacılar, dış politika ve çıkar kavramlarına uluslararası sistem içerisindeki aktörlerin sosyalleşme sürecinin bir ürünü olarak bakmaktadırlar.

Kimlik kavramı Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde 1990’lardan itibaren Wendt tarafından yapılan çalışmalar ile ivme kazanmaya başlamış, Sosyal İnşacılık içerisindeki güvenlik çalışmalarının teorik çerçevesini oluşturmada başvuru olan bir kavram olmuştur (Karacasulu ve Uzğören, 2007: 29). Kimlik kavramı bu çalışmalarla birlikte Uluslararası İlişkiler içerisinde yapılan analizlerde belirleyici bir unsur olarak ön plana çıkartılmaya başlanmıştır.

Sosyal İnşacılar tarafından kimlikler üzerine yapılan çalışmalar, bireylerin kimliğinden yapılan çıkarımlar ile uluslararası ilişkiler içerisinde devletlerin davranışlarını anlamlandırmaya yönelik olarak gelişme göstermiştir. Bu anlamda realizm ile Sosyal İnşacılık, birey doğasından hareketle devletlerin davranışlarını incelemeleri bakımından ortak bir noktaya sahiptir (Ertem, 2012: 197).

Sosyal İnşacıkta kimlikler, devletlerin birbirlerini ve birbirlerine yönelik çıkarlarını tanımlamaları için önem arz eden bir unsurdur. Diğer bir deyişle, devletler açısından “ben”, “biz” ve “ötekinin” tanımlanabilmesinde, bu öznelerin etkileşimi sonucunda dış politika stratejilerinin ve çıkarların belirlenebilmesinde temel konumda yer alan bir kavramı ifade etmektedir.

Dış politikanın belirlenmesi sürecinden farklı olarak Wendt’in kimlik tanımlamasında her aktör için ortak kabul edilen, etkileşim öncesi kimliklerin sahip olduğu, sosyal etkileşimden farklı ve bağımsız olarak dört tane çıkar tanımlamaktadır; fiziksel güvenliği muhafaza etmek, otonomiye korumak, ekonomik refahı ve kolektif öz-saygıyı (*self-esteem*) korumak (Wendt, 1999: 235-237). Wendt’in vurguladığı bu kimlikler, inşa edilmeksizin her aktörün etkileşimden bağımsız biçimde ve içsel olarak sahip olduğu çıkarları ifade etmektedir.

Kimlikler devletlerin dış politikasını şekillendiren en önemli faktörlerden birisi olduğu gibi devletlerin dış politika davranışlarında kimliklerinden bağımsız olarak veya kimliklerine ters düşecek şekilde hareket etmeleri beklenmez. Örneğin Sosyal İnşacılık kuramına göre, 1970’lerden günümüzde kadar kendisini “sivil güç” olarak tanımlayan Almanya’nın (Mauß, 2007: 75) bu kimliğe ters düşecek biçimde saldırgan bir dış politika izlemesi beklenmez. Bu anlamda kimlikler devletlerin dış politikalarını yönlendirmekle birlikte belirli meselelerde dış politika tercihlerini de yönlendiren bir unsurdur. Yapısal teoriler açısından bakıldığında Almanya’nın çıkarlarını maksimize edebilmek adına saldırgan ve maddi güç odaklı bir politika izlemesi beklenirken, Sosyal İnşacı kuram açısından günümüzde Almanya’nın dış politika stratejisinde yumuşak güce önem vermesi, Almanya’nın sahip olduğu ve inşa ettiği sivil güç kimliği aracılığıyla açıklanabilmektedir.

Sosyal İnşacılık kuramına göre dış politika stratejileri değişebilir ve dönüşebilir bir yapıya sahiptir. Sosyal İnşacılıkta dış politika stratejilerindeki değişim ve dönüşüm yapısal teorilerin ifade ettiği üzere maddi çıkarların belirlenmesinde çıkar ve fayda maksimizasyonuna göre değil, kimliklerin değişimi ve dönüşümü üzerinden açıklanmaktadır. Kimliklerin dönüşümüne yol açan temel faktörlerden birisi olarak devletlerin birbirleriyle olan sosyal etkileşimi gösterilmektedir (McSweeney, 1999: 127). Ancak Wendt, sosyal etkileşimin yanı sıra dış politikada ve çıkarlarda meydana gelen değişimlerin esas olarak aktörlerin pratiklerinde meydana gelen farklılıklar ile anlamlandırılabilceğini öne sürmektedir (Wendt, 1996: 55).

Aktörlerin birbirlerinin kimlikleri ve davranışları hakkında yaptığı çıkarımlar dış politikalarını şekillendirmesini sağlarken, bu çıkarımlar genel anlamda iki temel değerlendirmeye bağlı olarak yapılmaktadır. Bu değerlendirmelerden ilki, “ötekinin” davranışlarının devletin kendisine yönelik olan etkisini hesaplamasıyla ilgilidir. İkinci değerlendirme ise “ötekinin” çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiği davranışları ile neyi amaçlamak istediğini tespit etme isteği ile ilgilidir (Wendt, 1992: 404). Wendt’in vurguladığı üzere devletlerin dış politika stratejilerini belirlerken kimlik, norm, kültür gibi unsurların etkili olmasının yanı sıra etkili olan bir diğer unsur diğer aktörlerin davranışlarına yönelik yaptığı çıkarımlardır. Gerçekleşen bu sürecin tamamı Sosyal İnşacı kuram içerisinde sosyal eylemi ve öznelerarasındaki etkileşimi tamamlayabilmek için bir zemin hazırlamaktadır.

1.5.2. Dış Politika ve Kültür İlişkisi

Soğuk Savaş sonrası dönemin başlangıcı ile birlikte Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde aktörlerin kimlik ve çıkarlarının şekillenme sürecine odaklanan Sosyal İnşacılığın Uluslararası İlişkiler disiplini içerisindeki etkisinin artarak, bu süreci etkileyen bir faktör olarak kültür kavramının da Sosyal İnşacı analizlere dahil edildiği görülmektedir. Uluslararası İlişkiler yazınına Sosyal İnşacı kuram aracılığıyla kazandırılan kültür kavramının daha çok sosyoloji bilimi içerisinde ele alındığı bilinmektedir. Kültür kavramı hakkında Weber, kültürel düşüncelerin ve değerlerin, toplumları ve bireylerin davranışlarını biçimlendiren bir yapı olduğunu ve en az maddi faktörler kadar etkili olduğunu ifade etmektedir (Giddens, 2012: 52).

Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde kültür, sosyal olarak paylaşılan “ortak bilgilerin” bir ürünüdür. Paylaşılan bu ortak bilgiler işbirlikçi veya çatışmacı nitelikte olabilir. Öte yandan kültür yalnızca inançlar ve düşünceleri ifade etmemekle birlikte normlar, kurallar, kurumlar, ideolojiler, örgütler, tehdit sistemleri gibi birçok özel formda bulunabilir (Wendt, 1999: 141).

Kültürün sosyal anlamda paylaşılan ortak bilginin bir ürünü olarak düşünüldüğünde ve sosyal etkileşim vasıtasıyla her aktörün düşünsel yapısının farklı pratikler sonucunda inşa edildiği göz önüne alındığında, her aktörün kültürünün birbirinden farklı bir yapıya büründüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan, paylaşılan ortak bilgilerin sonucunda farklılaşan kültürler, aktörlerin dış politika yapım sürecine de yansımaktadır. Bu anlamda dış politika stratejilerinin belirlenmesi ve çıkarların tanımlanmasında kimliğe ek olarak kültürün de etkili olduğunu söylemek mümkündür.

1.5.3. Dış Politikada Normlar ve Kurallar

Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde dış politika yapım sürecine bağımsız olarak etki eden bir diğer unsur ise normlardır. Normlar ve kurallar ile ilgili çalışmalara yönelik ilgi 1980'lerden itibaren artmaya başlasa da, Uluslararası İlişkiler disiplinde normlar ve kurallar 1990'lardan itibaren ele alınmaya başlanmıştır. Sosyal İnşacı analizlerin çerçevesini çizen çalışmaların temel esin kaynağını Giddens'in yapılandırma kuramı oluşturmaktadır. Yapı ve yapan arasındaki sosyal ilişkilere odaklanan yapılandırma kuramı, bu iki öznenin birbirinden ayrı düşünülemeyeceği gibi birbirleri ile iç içe geçen yapıları ifade etmektedir (Christiansen, Jorgensen, ve Wiener, 1999: 539).

Sosyal İnşacılar göre normlar aktörler üzerinde davranış biçimleri üzerinde etkili olan yapıları ifade etmektedir. Aynı zamanda normlar, aktörlerin davranışlarını yönlendirebilen, davranışlarına ilham veren, rasyonalleştiren ve aktörlerin birbirlerine yönelik karşılıklı beklentilerini belli eden yapılardır (Kratowil ve Ruggie, 1986: 767). Normların devletlerin dış politika stratejilerinde önemli bir yere sahip olması, bu stratejilerin belirlenmesindeki düşünsel arka planı oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Belirlenen normlar çerçevesinde devletlerin öteki aktörler ile etkileşimi sonucunda tanımladığı çıkarlar, aynı zamanda o devletin dış politika tercihleri hakkında önemli fikirleri barındırmaktadır.

Normlar aktörlerin davranışlarını düzenlediği gibi dış politika tercihlerine ve eylemlerine kısıtlamalar getirmektedir. Bu sayede normlar, paylaşılan fikirler, beklentiler ve uygun davranış mantığına denk düşen inançlar tümüyle bir çeşit yapı, düzen ve istikrar kazanmaktadır. Fikirlerin dağılımından oluşan bir uluslararası sistemde normlar, sistemi dönüştürebilecek nitelikteki temel araçlardır (Finnemore ve Sikkink, 1998: 894).

Sosyal İnşacılığın önemle üzerinde durduğu normlar ve normatif yapılar dış politika içerisinde çıkarların ve tehditlerin tanımlanması noktasında önemli bir yapıyı ifade etmektedir. Devletlerin diğer aktörlere yönelik politikalarının belirli bir çerçevede yürütülmesini sağlayan normlar aynı zamanda devletlerin diğer aktörler ile etkileşimlerinde belirli bir düşünsel yapı içerisinde iletişim kurma olanağı sağlamaktadır.

II. BÖLÜM

2. ALMANYA’NIN DIŞ POLİTİKASI VE SOSYAL İNŞACILIK KURAMI İLE İLİŞKİSİ

2.1. Almanya’nın Dış Politikasını Şekillendiren Unsurlar, Temel Kavramlar ve Tartışmalar

Dünya tarihine insanlığın en büyük yıkımlarından birisi olarak geçen İkinci Dünya Savaşı sonlandığında, Hitler Almanya’sı ve Musollini İtalya’sı yenilgiye uğratılarak sona erdirilmiş, Avrupa ise dünya siyasetinde o güne dek sahip olduğu güç merkezi konumunu ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki “iki kutuplu” düzene devretmeye başlamıştır (Sander, 2012: 201). Bu iki kutuplu yeni dünya düzeninin temelleri atılırken; Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’ndan edinilen yıkım tecrübesi, Almanya, İtalya ve Japonya’da faşizmin engellenemeyen yükselişi, Milletler Cemiyeti’nin küresel barışı korumada yetersiz kalması gibi olumsuz gelişmeler dikkate alınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan galip ayrılan Müttefik devletlerin 1943 Tahran Konferansı ve 1945 Yalta Konferansı’nda aldıkları kararlar neticesinde Almanya işgal bölgelerine ayrılmış, savaş sonrasında Almanya’nın Nazi iktidarından arındırılarak demokratik bir yönetimle buluşturulması kararlaştırılmıştır. Böylece Almanya toprakları ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği’nin kontrolüne geçirilen bir işgal bölgesi haline gelmiştir (Fulbrook, 2014: 197). Bu tarihten itibaren Almanya’nın siyasi yapısı bir yanda Amerika, İngiltere ve Fransa’nın sahip olduğu işgal bölgesinde kurulan Federal Almanya Cumhuriyeti’nin (Batı Almanya), diğer yanda ise Sovyetler Birliği’nin işgal bölgesinde kurulan Demokratik Almanya Cumhuriyeti’nin (Doğu Almanya) kurulması ile birlikte iki devletli bir Almanya olarak belirlenmiştir.

1950’lerden itibaren Doğu ve Batı Almanya olarak anılan iki ayrı Alman devletinin dış politikaları, içinde bulundukları iki kutuplu dünya düzeninin ve bu kutupların liderliğini sürdüren süper güçler olarak ABD ve Sovyetler Birliği’nin ekseninde şekillenmiştir. Bu anlamda, Federal Almanya Cumhuriyeti ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin de tarihsel süreç içerisinde bu eksen

üzerinden önce sınırlı bir şekilde sürdürüldüğü, daha sonra Soğuk Savaş'ın yumuşuma döneminden itibaren iki Almanya'nın 1989 yılında birleşmesi ile sonuçlandırıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte yaşanan gelişmeler sonucunda dünya siyasetinde iki Almanya'nın ortaya çıkması ve bu durumun sonuçları günümüz Almanya dış politikasını anlamak açısından önem arz etmektedir. Günümüzde Almanya'nın dünya siyasetinin önemli bir aktörü olarak sahip olduğu kimliğin parametreleri ve dinamiklerinin, Soğuk Savaş'ın başlangıcından Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesine kadar geçen süreç içerisinde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu doğrultuda, 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması Demokratik Almanya Cumhuriyeti topraklarının Federal Almanya Cumhuriyeti'ne katılmasıyla birlikte, iki kutuplu düzenin sona erdiğinin somut örneklerinden birisi olarak tarihe geçmiştir. Birleşme sonrasında Almanya dış politikası üzerine yapılan tartışmalar ve bütün bir Soğuk Savaş döneminin tahlili neticesinde Almanya'nın günümüzdeki dış politika parametreleri ve dinamikleri belirgin hale gelmiştir. Sosyal İnşacı kuram çerçevesinden bakıldığında, tüm bu gelişmeler ışığında Almanya'nın sahip olduğu ulusal kimliğin, dış politika tercihlerinde belirleyici rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. O halde Almanya'nın 1990 yılında yeniden birleşmesinden itibaren Almanya dış politikasını incelemeden önce, Almanya'nın tarihsel süreç içerisinde dış politika kimliğini oluşturan unsurların, temel kavramların ve tartışmaların incelenmesi faydalı olacaktır.

2.1.1. Almanya Dış Politika Kimliğine Etki Eden Temel Kavramlar

Tarihsel süreç içerisinde Almanya dış politikasının şekillenmesinde ve ulusal kimliğin şekillenmesinde rol oynayan çeşitli unsurlar mevcuttur. Bu unsurlar, Soğuk Savaş döneminden itibaren dünya siyasetinin önemli bir aktörü haline gelen Almanya'nın sahip olduğu kimliği ve bu kimlik doğrultusunda şekillenen dış politika stratejileri ve ulusal çıkarların anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Almanya dış politikasını şekillendiren unsurlar tarihsel süreç içerisinde ve dünya siyasetinde yaşanan gelişmelerin ışığında incelendiğinde, Almanya'nın uluslararası sistem içerisindeki yer alan bir ulus-devlet olarak kimliğinin nasıl şekillendiği ve hangi dinamikleri barındırdığının anlaşılması açısından birer anahtar niteliğindedir. Sosyal İnşacı kuram açısından sosyal çevrenin aktörlerin eylemleri vasıtasıyla şekillendiği göz önüne alındığında, aktörler tarafından sosyal çevrenin niteliğinin değişmesine neden olan eylemlerin temelini oluşturan kimliklerin inşa süreci daha kolay bir biçimde anlaşılabilir.

2.1.1.1. Ulusal Tarih

Almanya'nın dış politikasını şekillenmesinde belirleyici rol oynayan önemli unsurlardan birisi olarak Almanya'nın ulusal tarihi gösterilebilmektedir (Pfetsch, 2011: 18). Bu anlamda Almanya ulusal tarihi, Almanya'nın dış politikasının gelişim sürecinin ve güncel dinamiklerinin anlaşılması noktasında çizilebilecek genel bir çerçevenin köşelerinden birisi olarak ön plana çıkmaktadır.

Sosyal İnşacılık kuramı açısından ulusal kimliğin inşası sürecinde tarihi, kültürel ve politik bağlar önemli bir yer tutmaktadır (Hopf, 1998: 165). Bu anlamda Almanya ulusal tarihi, Almanya'nın dış politikasında belirleyicilik açısından doğrudan etkileyen bir unsur ifade etmektedir. Almanya'nın ulusal tarihine bakıldığında, köklü ve sağlam bir birliktelik içeren bir siyasi tarihsel görüntü mevcuttur. Bunun yanı sıra, son Alman İmparatoru II. Wilhelm ve Adolf Hitler liderliğindeki Nazi Almanya'sı döneminde saldırgan ve yayılcı politikalar izlendiği göze çarpmaktadır. Bu politikalar doğrultusunda girilen iki kitlesel savaştan da yenilgi ve yıkım ile ayrılan Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemden itibaren özellikle 1990'lardan sonra dış politikadaki Avrupa kimliğini bu yıkımı barındıran kolektif hafıza üzerinden inşa etmiştir (Banchoff, 1999b: 273). Bu sebeple savaş sonrası Alman dış politikasında, uluslararası sorunların çözümü noktasında güç kullanımına yönelik hassasiyet, Hitler dönemindeki politikalardan dolayı duyulan pişmanlık nedeniyle ABD ve Fransa'nın öncülüğünü kabul ederek, Batı'ya entegre politikalar izleme şeklinde reflekslerin geliştiği görülmektedir (İnat, 2011: 45). Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Almanya dış politikasındaki askeri kısıtlama kültürünün gelişmesi ve sivil güç kimliğinin ön plana çıkması, Almanya'nın geçmişteki yayılcı politikasının olumsuz sonuçlarından doğan bir refleks olarak değerlendirilebilmektedir.

Ulusal tarihin Almanya dış politikasına bir diğer yansıması da Avrupa'nın tarihsel süreçte içselleştirdiği değerlerin, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası politikasına doğrudan etki edecek olan düşünsel yapının temelini oluşturmuş olmasıdır. Ünlü Alman yazar Thomas Mann'ın "Biz Alman bir Avrupa değil, Avrupalı bir Almanya istiyoruz" (Marcussen vd., 2001:109) sözleri ulusal tarihten alınan dersler ve edinilen tecrübe doğrultusunda Almanya'nın savaş sonrası politikasında Avrupalı sayılabilecek değerlerin konumuna dair bir özet niteliğindedir. Diğer bir deyişle Almanya'nın bugün sahip olduğu değerler aynı zamanda Avrupa'nın değerlerini de ifade etmektedir.

2.1.1.2 Alman Sorunu

Alman Sorunu olarak adlandırılan mesele, Hans-Peter Schwarz'a göre, direkt olarak Almanya'nın tarihsel süreçte sahip olduğu siyasi birliğin yanında coğrafi konumundan kaynaklanan ve Avrupalı devletlerin güvenliği için bir tehdit oluşturan durumu ifade etmektedir (Banchoff, 1999a: 4). Diğer bir deyişle Alman Sorunu, 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen II. Dünya Savaşı'na dek Almanya'nın izlemiş olduğu yayılmacı politikaların bir sonucu olarak, II. Dünya Savaşı'ndan galip ayrılan devletlerin Almanya'nın kuvvet kullanımına yatkın olduğu görüşüne sahip olması ve bu sebeple savaş sonrası dönemden itibaren Almanya'nın tekrar yayılmacı politikalara dönüp dönmeyeceğinin tartışıldığı bir meseleyi ifade etmektedir.

Smyser'e göre tarihte Alman sorunu olarak adlandırılan durumun üç defa ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, iki devlete ayrılmış zayıf bir Almanya'ya nasıl davranılacağına yöneliktir. İkincisi ise birleşmiş ve güçlü bir yapıdaki Almanya'ya kurulacak ilişkilerin nasıl olması gerektiği ile ilgilidir. Üçüncü Alman sorunu ise Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte, yeniden birleşen Almanya'nın daha demokratik, sorumluluk sahibi, saldırgan tavırlardan uzak ancak etkili bir güce sahip olan, dış politika çıkarlarını kararlı bir biçimde gözetken ve takip eden bir devlet haline gelmesi ve bu niteliklere sahip bir Almanya'ya yönelik nasıl bir politika izlenmesi gerektiğine yönelik bir sorunu ifade etmektedir. (Smyser, 1994: 140).

Bu tartışmanın Almanya dış politikasına bazı yansımaları mevcuttur. Her şeyden önce, uluslararası sistem içerisindeki diğer aktörlerin Almanya'nın geçmişteki saldırgan devlet kimliğinin tekrar ortaya çıkacağına dair şüphelerini yitirmeden Almanya'ya yönelik izledikleri politikaların, günümüzde Almanya'nın önemli bir dış politika aracı olarak diploması ve yumuşak güce verdiği öneme katkı sağladığı söylenebilmektedir. Bu noktada Alman sorunu olarak adlandırılan mesele, Almanya'nın ulusal kimliğinin inşa sürecindeki önemli faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1.3. Sivil güç

Almanya'nın tarihinde önemli bir yer tutan İkinci Dünya Savaşı ve akabinde gerçekleşen Holokost dönemi, Almanya'nın dış politika konseptinde militarizmin ve zor kullanımına dayalı anlayışının yerini "sivil güç" olarak tabir edilen bir dış politika anlayışının almasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda sivil güç kavramı Duchene tarafından Avrupa Birliği'ni tanımlamak için kullanılan haliyle ele alınacak

olursa; uluslararası sistem içerisindeki aktörlerin kendi çıkarlarını gözetirken, askeri unsurlardan ziyade ekonomik güçlerini ön plana çıkarılarak bu amacın gerçekleştirilmesi anlamını taşımaktadır (Duchêne, 1973: 19). Hanns W. Maull ise sivil güç kavramının belirli bir devletin veya devletlerin dış politika yapımında görev alan karar alıcıların nasıl davranacaklarına dair karmaşık bir normlar, inançlar, tutumlar ve algılara bütününe dayandığını belirtmektedir (Maull, 2000a: 14). Bu tanımlamalar çerçevesinde belirtilmesi gereken bir diğer husus, sivil güç kavramının pasifizm olarak adlandırılan askeri güç kullanmaya karşı olma anlayışından farklı olacak biçimde, askeri gücün yalnızca uluslararası kuralların çizdiği sınırlar dahilinde başvurulması gereken bir unsur olduğunun vurgulamasıdır (Risse, 2004: 28).

Sivil güç kavramı, Almanya dış politikasında 1990’lardan itibaren gündeme gelen bir kavram olarak ön plana çıksa da, Almanya’nın Soğuk Savaş döneminde Konrad Adenauer döneminde itibaren dış politikasında belirlemiş olduğu çıkarların ve izlediği stratejilerin sivil güç olma eğiliminde bir çizgiye sahip olduğunu söylemek mümkündür (Maull, 2007: 75). Diğer bir deyişle 1990’lardan itibaren Almanya’nın sivil bir güç olarak tanımlanmasını sağlayan değerlerin temeli, Soğuk Savaş döneminden itibaren atılmaya başlanmıştır.

Sivil güç kavramına uygun olarak, Almanya’nın yeniden birleşmeye kadar geçen süre boyunca dış politika kimliğini sorumluluk sahibi, istikrarlı, öngörülebilir ve güvenilir bir partner olarak inşa etmiştir. Bu sebeple Almanya, 1990 sonrasındaki dış politikasında güç kullanımını kısıtlandıran, uluslararası meseleleri uluslararası ilişkiler dahilindeki yasal sınırlar içerisinde çözmeye gayret eden, sahip olduğu değerler ve normlar üzerinden oluşturduğu dış politika konseptine sahip bir sivil bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Krotz, 2015: 62-63).

2.1.1.4. Ticaret Devleti

Soğuk Savaş’ın bitişinin simgesel olaylarından birisi olarak Almanya’nın birleşmesi, uluslararası sistem içerisinde Almanya dış politikasının hangi parametreler üzerinden şekilleneceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Dış politikada çizilecek yönün belirlenmesi adına liberal olarak nitelendirilebilecek görüşlerden birisi de Michael Staack tarafından ortaya atılmıştır. Staack, Almanya’nın birleşme sonrasındaki dış politika çıkarlarının ve stratejilerinin sert güce ve askeri kapasitelere göre değil, yumuşak güce dayanan ve ticaretin bir nevi dış politika aracı olarak görüldüğü bir anlayış üzerine kurulu olması gerektiğini belirtmiştir. Staack tarafından “Ticaret devleti” olarak kavramsallaştırılan bu yaklaşım, Almanya’nın dış politika

hedeflerini gerçekleştirebilmesi ve refahını artırmayı amaçlayan dış politika stratejilerinin sivil güç vasıtası ile sağlanması gerektiği üzerine kurulu olan bir görüşü ifade etmektedir (Staack, 2000: 19).

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra ABD öncülüğünde Batı Almanya'nın 1950'li ve 1960'lı yıllarda ekonomik anlamda toparlanması sağlanarak, 1970'lerden itibaren Batı Avrupa'da önemli bir ekonomik güç olarak yükselmesinin önü açılmıştır (Staack, 2007: 86). 1980'lerden itibaren ortaya çıkan neoliberal ekonomi modelinin küresel finans ağını şekillendirmesiyle birlikte bu süreç hızlanmıştır. Almanya'nın günümüzde ekonomik bir güç olarak değerlendirildiği göz önüne alındığında, dış politikada yapım sürecinde ekonomik ilişkilerin önemli bir yer tuttuğu söylenebilmektedir. Birleşmenin sağlandığı 1989 yılından itibaren Almanya, sahip olduğu ulusal refahı güvence altında tutmayı ve sürekli olarak artırmayı amaç edinen "küresel ekonomik güç" olarak ön plana çıkmaktadır (Kloten, 1994: 63).

Staack'a göre (2007: 87) ticaret devleti olarak anılabilmek, karşılıklı bağımlılığın hakim olduğu bir sistem içerisinde fayda-maliyet dengesinin en iyi şekilde sağlanarak ekonomik entegrasyon ve işbirliğinin gerçekleştirilmesi ile mümkündür. Diğer bir deyişle, karşılıklı bağımlılığın devletler arasındaki işbirliğine teşvik edici yönü ön plana çıkmakta ve devletlerin dış politika çıkarları da işbirliği ve entegrasyonun hedeflendiği stratejiler ile gerçekleştirilmek istenmektedir. Buna ek olarak Müller'e göre işbirliğinin ve entegrasyonun hedeflendiği bir ticaret devletinin siyasi eylemleri, diğer aktörlerin perspektifinden öngörülebilirlik ve meşruiyetin sağlanabilmesi adına olumlu olarak karşılanacaktır (Müller, 1998: 34).

Özetle, Soğuk Savaş sonrasında ABD koruyuculuğunda Batı Almanya'nın ekonomik bir güç olarak yükselmesinin zemini hazırlanmıştır. Bu süreç 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulması, 1957 yılında Roma Antlaşması ile ekonomik entegrasyonun hedeflendiği Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun faaliyete geçirilmesi ile desteklenerek, Batı Almanya'nın dış politika kimliği içerisinde ekonomik gücün yerleşmesinin önü açılmıştır. Dış politikada ekonomik gücün bir araç niteliğinde kullanıldığı ve ekonomik ilişkilerin günümüzde Almanya dış politikasının önemli bir sac ayağını oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu durum Almanya'nın gerek Avrupa Birliği içerisinde gerekse diğer devletler ile olan ikili ilişkilerinde neden ekonomik çıkarlara vurgu yapılarak ön planda tutulduğunu açıklayan bir niteliğe sahiptir.

2.1.1.5. Almanya Dış Politikasında Diplomasi, Kültür ve Değerler

Almanya dış politikasında ekonomik ve politik diplomasi kombine edilerek, ekonomik işbirliği vasıtasıyla kazan-kazan politikası çerçevesinde etkili, kabul edilebilir ve güvenli bir partnerlik kurma çabasının varlığı göze çarpmaktadır. Bu iki diplomasi kanalının etkin bir şekilde kullanımı, Almanya'nın dış politikasında tehdit, yaptırım veya dolaylı baskıdan kaçınarak uzun vadeli kazanımlara odaklanan bir ulus-devlet olarak uluslararası sistemde ön plana çıkmasını sağlamaktadır (Seidelmann, 2011: 280-281).

Almanya'nın Soğuk Savaş döneminden itibaren Batı ile entegre bir dış politika izleyerek, aynı zamanda Batı Avrupalı devletler ile Avrupa Topluluğu çatısı altında ekonomik alanda geliştirdiği işbirliğinin bir sonucu olarak, Bassam Tibi'nin "öncü kültür" olarak tanımladığı Batılı değerleri ifade eden demokrasi, insan hakları ve laiklik ve sivil toplum temelinde bir kimlik-kültür inşası gerçekleştirdiği söylenebilmektedir (Tibi, 2000: 154). Bu değerler temelinde günümüzde Alman dış politikasının güç kullanımına olan negatif bakışı, ikili ilişkilerdeki demokrasi ve insan hakları vurgusu, uluslararası sorunların çözülmesinde çok taraflılığı savunması, Avrupa Birliği entegrasyonunu koruyan ve ilerleten bir role sahip olması gibi dış politika tercihleri incelenirken, bu değerlerin Almanya ulusal kimliğinde içselleştirilen ve benimsenen değerler olduğu ve dış politikasını doğrudan şekillendiren unsurlar olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

Sahip olunan Avrupa temelli liberal değerlerin, uluslararası sistem içerisinde güçlü bir aktör konumundaki Almanya'nın kimlik inşası sürecindeki yasal unsurları ifade ettiği belirtilmektedir. Bu liberal değerlerin benimsenmesi, Almanya'nın geçmişi ile hesaplaşmasını kolaylaştırmakla birlikte İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki kimlik inşasını güvenilir bir aktör imajı üzerinden gerçekleştirmesine olanak tanımıştır (Marcussen vd., 2001: 109).

Norm ve değerlerin Almanya'nın ulusal kimliğinde olduğu gibi, dış politika çıkarlarının ve stratejilerinin belirlenmesi noktasında da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Normlar, değerler ve diğer aktörlerden edinilen beklentiler Almanya'nın dış politika yapım sürecinde etkili olan unsurları ifade etmektedir. Dolayısıyla uluslararası sistem içerisinde Almanya'nın belirli bir aktöre, devlete ya da bölgeye yönelik dış politikasını incelerken, dış politikada aldığı kararların sahip olduğu norm, değer ve beklentilere uygun olduğunu ya da bu parametreler doğrultusunda dış politika hedeflerinin belirlendiği söylenebilmektedir (Bosold ve Achraimer, 2011: 449).

Birçok Uluslararası İlişkiler düşünürü Soğuk Savaş'ın iki kutuplu düzeninin sona ermesi ve Almanya'nın tekrar birleşmesinin, Almanya için Avrupa'yı yönlendirebilme ve ulusal çıkarlarını yeniden tanımlayabilmesi açısından bir fırsat olduğunu belirtmektedir. Örneğin Barry Buzan Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'da meydana gelen güç boşluğunun Almanya'nın öncülüğünde doldurulabileceği beklentisini öne sürmüştü (1990: 15), kimi düşünürler ise bu öncü rolün Almanya'nın ekonomik gücü ve jeopolitik konumundan kaynaklanacağını belirtmişlerdir (Timmins, 2001: 171).

Bu beklentiler doğrultusunda günümüzde Almanya'nın Batı Avrupa içerisinde ekonomik yönden güçlü bir devlet konumunda yer aldığı, Avrupa entegrasyonunun geliştirilmesi anlamında lokomotif ülkelerden birisi olduğu göz önüne alındığında, Almanya'nın kimliğinin bir parçası olan Avrupalı değerlerin yayılmasını “sivil güç” kimliği ile bir dış politika hedefi haline getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Almanya dış politikasındaki Avrupalı değerleri içeren normatif ve düşünsel yapıların, kimi zaman Avrupa Birliği dahilinde Avrupa Birliği üyeliğine aday ülkeleri dönüştürmede bir araç olarak kullanıldığı, kimi zaman da ikili ilişkilerin istikrarlı bir şekilde yürütülerek geliştirilmesinde diplomatik ilişkiler aracılığıyla ön plana çıkartılan ilkeler bütünü olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

2.2. Almanya'nın Dış Politikasında Sosyal İnşacı Yaklaşım

Sosyal İnşacılık kuramının Uluslararası İlişkiler disiplinde etkisini hissettirmeye başladığı 1980'li yıllar aynı zamanda Soğuk Savaş döneminin yumuşama evresinin etkilerinin uluslararası sistem içerisinde görülmeye başladığı dönemleri de işaret etmektedir. Diğer yandan rasyonalist teorilerin Soğuk Savaş'ın nasıl sonlanacağını öngörememesi ve uluslararası sistemin yapısını değiştiren bu gelişmenin meydana getirdiği siyasi dönüşümleri (Almanya'nın birleşmesi, NATO'nun çözülmemesi, uluslararası sistem içerisinde işbirliğinin devam etmesi vb.) açıklayamaması Sosyal İnşacılık kuramının Soğuk Savaş sonrası dünya düzenine ilişkin gelişmeleri anlamlandırabileceğine dair inancı artırmıştır (Kolasi, 2016: 22).

Uluslararası sistemdeki gelişmelerin ve aktörlerin dış politika tercihlerinin şekillenme sürecine bakıldığında, Sosyal İnşacı kuramın Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde etkisini göstermesiyle birlikte, özellikle “kimlik” gibi normatif yapıların dış politika analizinde giderek önem kazanan kavramlar olduğu göze çarpmaktadır (Hekimler, 2015: 38). Böylece, aktörlerin sahip oldukları kimliklerin inşa edilmesi sürecine yönelik yapılan çalışmalar, aynı zamanda aktörlerin diğer aktörlere yönelik dış

politika tercihlerinin hangi parametreleri içerdığını, dış politikasının hangi normatif değerler üzerinden şekilleneceğinin anlaşılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Sosyal İnşacı kuram, uluslararası politikadaki değişimlerin devletlerin inanç ve kimliklerinin değişmesi ile açıklanabileceğini savunmaktadır. Bu anlamda aktörlerin içsel yapısında meydana gelen değişikliklerin, devletlerin sahip oldukları norm ve değerleri de değiştirerek, uluslararası sistemin yapısında meydana gelen değişimlerin açıklanabilmesini olanaklı kılmaktadır (Koslowski ve Kratochwil, 1994: 216). Uluslararası sistem içerisindeki değişimlerin aktörlerin kimlikleri ve düşünsel yapıları üzerinde dönüştürücü etkisi olduğu gibi, aktörlerin de sahip oldukları kimlik ve düşünsel yapılar uluslararası sistemi dönüştüren ve değiştiren bir etkiye sahiptir. Bu anlamda, aktörlerin sahip oldukları kimliklerin, değerlerin ve inançların, uluslararası sistemin içerisinde gerçekleşen değişimlerin anlamlandırılması ve aktörlerin davranışlarının anlaşılabilmesinde önemli bir ipucu niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde Almanya'nın dış politikasının birçok yönden Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde açıklanabilmesi mümkündür. Almanya dış politikasını Sosyal İnşacı yaklaşımlara uygun olarak açıklarken, temel varsayım olarak kimliklerin ve düşüncelerin Weber tarafından ifade edildiği üzere “tarihsel süreç içerisinde şekillenen bir ürün” (Weber, 2001: 9) olduğu düşüncesi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yaklaşımın Almanya dış politikasındaki yansımalarının tespit edilebilmesi için her şeyden önce, Almanya'nın Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar sahip olduğu kimliğinin, normlarının ve değerlerinin incelenerek, günümüzde bu düşünsel yapıların değişimlerine ve dönüşümlerine odaklanılması gerekmektedir. Bu sayede Almanya'nın kimlik inşası sürecinde önemli bir yer tutan normların ve değerlerin günümüzde Almanya'nın dış politikasına olan yansımaları gözlemlenebilecektir.

2.2.1. Almanya Dış Politikasında Süreklilik ve Norm İlişkisi

Federal Almanya'nın dış politikasının normatif boyutu, tarihsel tecrübelerden alınan dersler ışığında bölgesel ve küresel sorumluluğunun farkında olan bir devlet kimliği inşasının zeminini oluşturmaktadır. Bu anlamda İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1949 yılında çıkarılan Federal Almanya anayasası, askeri faaliyetlerin kısıtlandığı, askeri gücün yalnızca savunma amaçlı kullanımına izin veren, devletler arasında küresel barışa ve dostluğa yönelik teşviki öngören bir hukuki çerçeve çizmektedir (Seidelmann, 2011: 279).

Almanya dış politikasındaki normatif güç, sivil güç kavramından farklı bir anlam ifade etmektedir. Hans Maull tarafından literatüre kazandırılmış olan sivil güç kavramından farklı olarak, normatif gücün sivil kurumlardan ziyade normlara karşı ahlaki bir bağlılığı ön plana çıkardığı belirtilmektedir. Böylece normatif güç kavramı, Almanya dış politikasının yapım sürecinde sivil kurumlardan farklı olarak dış politika hedeflerini ve kimliğini şekillendiren önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır (Crawford ve Olsen, 2017: 593).

Sosyal İnşacı kurama göre Almanya'nın dış politika kimliğinin içselleştirildiği bir diğer önemli unsur, dış politikasında "süreklilik" ilkesi çerçevesinde hareket ediyor olması ile ilgilidir. Sosyal İnşacı kuram açısından bu ilke, Almanya'nın içselleştirdiği normlar ve düşünsel yapılar vasıtasıyla şekillenen kimliğinin dış politikadaki davranış ve tercihlerinin temelini oluşturduğu düşüncesini ifade etmektedir. Bu açıdan Federal Almanya'nın dış politika geleneğine uygun düşecek biçimde, "süreklilik" olarak nitelendirilebilecek ortak değerlere dayalı bir dış politika anlayışı sürdürülmektedir.

1989'da Almanya'nın birleşmesinden sonra dış politika kimliğinde keskin bir değişim olmadığı, diğer bir deyişle Almanya dış politikasının süreklilik arz ettiği ifade edilmektedir. Crawford ve Olsen'e göre (2017: 598) dış politika kimliğinde değişim yaşanmasının üç temel sebebi vardır. Bu sebeplerden ilki 1990 yılında yapılan İki Artı Dört Antlaşması çerçevesinde Almanya'nın nükleer ve kimyasal silahlardan feragat etmesinin yanı sıra askeri gücünün kısıtlandırıldığı, BM Şartı'na uygun olarak hizmet vereceğinin taahhüt edilmiş olmasıdır. İkinci sebep ise birleşen Almanya'nın siyasal sisteminin Batı Almanya'nın siyasi geleneği ile oluşturulan kurumlar aracılığıyla dizayn edilmiş olmasıdır. Üçüncü sebep ise Almanya'nın birleşmesinden sonraki siyasal sisteminin Batı Almanya'dan süregelen parlamento ve onun siyasal işlevinin "yarı-egemen" bir siyasi yapı ortaya çıkarmış olmasıdır.

Almanya'nın sahip olduğu bu kimlik parametreleri aynı zamanda Avrupalılık kimliğinin bir "gerekliliği" olarak dış politikasına yansımaktadır (Katzenstein, 2000: 57). Diğer yandan Sosyal İnşacılar, Almanya dış politikasında süreklilik ilkesinin karşısında yer alan "değişim" ilkesini de dışlanmadan, uluslararası yapının anarşik yapısını kabul ederek, aynı zamanda devletlerin birbirleri ile olan ilişkileri ve davranışlarının doğuracağı sonuçlar doğrultusunda uluslararası toplumun değişebileceğini belirtmektedirler. Böylece Almanya dış politikasındaki "süreklilik ve değişim" ilkeleri uyum içerisinde bulunan ve Almanya'nın ulusal kimliğinde yer alan

demokrasi, insan hakları gibi düşünsel yapıların günümüze kadar ulaşmasını sağlayan bir işlev sağlamaktadır (Hekimler, 2015: 56).

Bu görüşlerin karşısında konumlanan bir görüş olarak, Almanya dış politikasındaki süreklilik geleneğinin dış politika üzerindeki negatif etkilerinin vurgulanmasına yönelik bir eleştirisi Eberhard Sandschneider tarafından yapılmaktadır. Sandschneider'e göre Almanya dış politika geleneğinde Şansöyelerin birbiri ardına sıkı bir şekilde bağlı kaldıkları çekirdek değerler ve unsurlar dış politikada Almanya'nın hareket alanını sınırlandırmaktadır. Bu durum Almanya'nın uluslararası siyaseti "şekillendirici" nitelikte bir güç haline gelmesinin önüne geçmekte ve strateji eksikliklerine sebep olmaktadır. Bu nedenle süreklilik ilkesinden radikal bir sapmanın gerekli olmadığını, ancak katı inançların terkedilerek dış politika stratejilerine yeni bir düzenleme getirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Sandschneider, 2012, <https://www.bpb.de/apuz/75784/deutsche-aussenpolitik-eine-gestaltungsmacht-in-der-kontinuitaetsfalle-essay?p=all>, 23 Ağustos 2020 tarihinde erişildi).

2.3. 1989 öncesi Federal Almanya Dış Politikasının Anahatları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 5 Haziran 1945'te imzalanan Berlin Deklarasyonu ile Almanya işgal bölgelerine ayrılmış, Doğu Almanya ve Batı Almanya olarak adlandırılan iki devletli bir yapı ortaya çıkmıştır. Resmi adıyla Federal Almanya Cumhuriyeti olarak adlandırılan Batı Almanya, Soğuk Savaş dönemi boyunca liberal, demokratik ve serbest piyasa ekonomisi odaklı bir Alman devleti olarak varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte, dönemin ruhuna uygun olacak şekilde Batılı devletlerin güdümünde ve Batı'ya entegre edilmiş biçimde anti-komünist ve anti-totaliter bir siyasal kimliğin varlığı söz konusudur (Kronenberg, 2009, <https://www.bpb.de/izpb/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990?p=all>, 6 Ağustos 2019'da erişildi). Bu yönlerden Federal Almanya, bütün bir Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD'nin koruyuculuğunda Doğu ve Batı bloğu arasında kimi zaman bir köprü görevi görmüş, kimi zaman da Batı Avrupa'daki önemli meselelerde merkezi konumda yer alan bir aktör olarak ön plana çıkmıştır.

Federal Almanya'nın ilk şansöyesi olan Konrad Adenauer döneminden (1949-1963) itibaren başlayan Batı'ya entegrasyon süreci daha sonraki hükümetler tarafından da sürdürülmüş, Batı bloğuna alternatif kabul etmeksizin sağlanan bağlılık bütün bir Soğuk Savaş dönemi boyunca korunmuştur. Adenauer döneminde Batı ile entegrasyonun bir diğer önemli sütunu da güçlü bir biçimde görülebilen dış politikada çok taraflılık eğilimi vasıtasıyla oluşturulmuştur. Bu dış politika çizgisinin bütün bir

Soğuk Savaş dönemi boyunca uygulanmış olması, diğer Avrupalı devletlerin Almanya'ya yönelik olarak hegemon bir konuma erişeceğine yönelik duydukları endişenin azalmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Avrupa Topluluğu başta olmak üzere Avrupa'daki bölgesel örgütlenmelerin gelişimine katkıda bulunarak Alman birliğinin yeniden kurulmasına giden süreci güçlü kılmıştır (Weber, 2001:4). Öte yandan Almanya'nın sivil güç kimliği ve bu çizgideki siyasal kültürünün de transatlantik ilişkileri ve çok taraflılık prensibi çerçevesinde Adenauer döneminde şekillenmeye başladığı da söylenebilmektedir (Maull, 2000b: 56).

Federal Almanya dış politikasında Ludwig Erhard döneminden (1963-1966) itibaren ekonomik çıkarların ön plana çıkartılması gerektiği ve bu sayede dünya politikasında etkili olunabileceği düşüncesi Helmut Kohl dönemine (1982-1998) kadar etkisini sürdürmüştür (Dayangaç, 2006:130). Böylece bu dönemden itibaren Federal Almanya dış politikasında siyasi ve ekonomik çıkarların birbiri ile iç içe geçmeye başladığı yorumu da yapılabilmektedir.

Öte yandan, 1970'lerden itibaren ABD ve Sovyetler Birliği'nin öncülüğündeki Soğuk Savaş'ın yumuşama evresine girilmesi ile birlikte, Federal Almanya'nın "Doğu Politikası (Ostpolitik)" ile yumuşama dönemine katkı sağladığı, sorunların barışçıl bir şekilde çözülmesine öncülük ettiği ve süper güçler arasındaki diyalogu geliştiren bir devlet konumunda yer aldığı söylenebilir. Bu anlamda Federal Almanya'nın, Soğuk Savaş dönemi boyunca liberal değerler, normlar ve ortak değerleri merkeze alarak davranan örnek bir aktör olarak ön plana çıktığı da öne sürülebilmektedir (Dayangaç, 2006: 132).

1970'lerden sonraki dönemde Almanya'nın dış politikasını bazı belirli yönelimler üzerinden tanımlamak mümkündür. Her şeyden önce, geçmişteki Nazi politikalarının tamamen reddi üzerine kurulu bir dış politikanın varlığı söz konusudur. Diğer yandan, bu politikayı destekleyecek biçimde Batılı demokrasilere demirlenerek, Batılı normatif değerlere odaklı bir dış politika izlenmiştir. Diğer devletler ile ilişkilerin istikrarlı sürdürülebilmesi ve güvenilir bir imaj çizme çabasının bir ürünü olarak, uluslararası sorunların çözümünde askeri güce ve güç kullanımına şüpheci bir yaklaşımın geliştiği görülmektedir. Son olarak, ekonomik büyümeye ve sosyal refaha olan yönelime ek olarak toplumsal alanda bir güç kazanımı ile gelecek olan büyük güç statüsüne olan isteğin varlığı söz konusudur (Maull, 2007: 76).

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, günümüzde de Almanya'nın dış politikasının sahip olduğu temellerin Avrupa ve Atlantik ötesi ortaklık üzerine kurulu

olduğu belirtilmektedir (Die Deutschen Vertretungen in der Türkei, 2019, <https://tuerkei.diplo.de/tr-de/themen/politik/-/1670126>, 7 Ağustos 2019 tarihinde erişildi.). Bu noktada Almanya'nın hem bir "sivil güç" hem de "ekonomik güç" olarak değerlendirilen bir aktör konumundadır. Bu kimlik çerçevesinde bir dış politika çizgisine sahip olmasının en önemli nedeni, sahip olduğu kimliğin Soğuk Savaş Dönemi boyunca önce ABD daha sonra Avrupa ile entegrasyon merkezinde inşa edilerek, çok taraflılığın dış politikata bir araç niteliği kazanmış olmasıdır (Marcussen vd., 2001:109). Almanya'nın sivil güç kimliğine ek olarak çok taraflılık ve işbirliği vurgulamasına uygun düşecek biçimde 1950'li yıllarda NATO'nun kurulmasına aktif bir biçimde destek verdiği, 1990'ların sonlarından itibaren ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan Doğu Avrupa devletlerinin Avrupa Birliği'ne entegre edilmesi sürecindeki hevesli tutumu Almanya'nın diğer aktörler tarafından "güvenilir ve öngörülebilir" bir partner olarak görülmesi ile sonuçlanmıştır (Karp, 2005:64). Diğer bir deyişle ifade edilecek olursa, Soğuk Savaş dönemi boyunca Almanya, uluslararası sistem içerisindeki eylemlerini sahip olduğu bu kimlik parametreleri yönünde belirlemiştir.

2.4. Birleşme Sonrası Almanya'nın Dış Politikası

1980'lerin sonlarından itibaren Doğu Avrupa'daki uydu devletler üzerindeki Sovyetler Birliği etkisinin zayıflaması ve baskının gücünü yitirmesi ile birlikte meydana gelen etkiler Doğu Almanya içerisinde de bir rejim krizi baş göstermeye başlamıştır. 9 Kasım 1989'da Avrupa'yı Doğu-Batı olarak bölen Demir Perde'nin somut sembolü olarak kabul edilen Berlin Duvarı'nın, Doğu Almanya Komünist Partisi'nin yaptığı basın açıklaması sonrasında yıkılması kararı alınmıştır (Fulbrook, 2014: 231). Böylece 12 Eylül 1990'da Rusya, ABD, Fransa ve Büyük Britanya arasında imzalanan ve resmi adıyla "Almanya'ya İlişkin Nihai Düzenlemeler Antlaşması" olarak adlandırılan "İki Artı Dört Anlaşması" ile Almanya'nın 3 Ekim 1990 yılında birleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Büyükbay, 2017: 21). Almanya'nın birleşmesi sürecinde Helmut Kohl döneminde Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Hans-Dietrich Genscher bu gelişmeyi Almanya'nın geleceği açısından şu şekilde yorumlamıştır:

"Birleşik Almanya daha fazla ağırlığa sahip olacak. Avrupa halklarının, Almanların bu daha fazla ağırlığı nasıl kullanacağımızı merak ettiğini biliyoruz. Sadece bir cevap olarak: bu daha büyük ağırlıkla daha fazla güce sahip olmayı hedeflemiyoruz, fakat onunla birlikte gelen daha büyük sorumluluğun farkındayız" (Genscher, 1990, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/erklaerung->

der-bundesregierung-zum-vertrag-ueber-die-abschliessende-regelung-in-bezug-auf-deutschland-787666, 14 Eylül 2019 tarihinde erişildi.)

Genscher'in de vurguladığı biçimde, birleşen Almanya tarihsel bağlamda aldığı dersler ve edindiği değer ve normlar aracılığıyla, dış politika geleneğini oluşturan davranışlarını sorumluluk bilinci çerçevesinde yürütmesi gerektiğinin farkına varmıştır. Bu önemli gelişmeden sonra Soğuk Savaş'ın bitişi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ayak sesleri daha kuvvetli işitilmeye başlanmıştır. Şüphesiz ki yaşanan bu gelişme, hem Soğuk Savaş şartlarında şekillenen uluslararası sistemin köklü bir değişimine neden olan ilk somut olaylardan birisi olmakla birlikte, Almanya'nın birleşmesi ile Almanya'nın Soğuk Savaş sonrası politikasının ana hatlarının belirlenmesi noktasında da önemli bir etkiye sahiptir.

Almanya'nın birleşmesi ve akabinde Soğuk Savaş döneminin bitişi, hem Avrupa genelindeki siyasi, ekonomik ve toplumsal düzeni değiştirmiş hem de uluslararası sistemin iki kutuplu bir yapıdan çok kutuplu bir yapıya evrilmesi ile küresel çapta büyük bir değişim ve dönüşüm etkisini de meydana getirmiştir. Öte yandan, Soğuk Savaş döneminde Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası düzeni yayılmacı politikalar ile sabote edip etmeyeceği merak konusu iken, 1990'lardan sonra bu şüphe yerini Almanya'nın birleşen ve egemen bir devlet olarak nasıl bir politika izleyeceğine yönelik yapılan tartışmalara bırakmıştır. Bu tartışma, Berlin yönetiminin Bonn yönetimini izleyip izlemeyeceğinin merak konusu olmasından dolayı "Bonn-Berlin ayrımı" olarak nitelendirilmiştir (Saral, 2007: 37).

2.4.1. Birleşme Sonrası Almanya Dış Politikasına Yönelik Bazı Sosyal İnşacı Yaklaşımlar

Soğuk Savaş döneminde Almanya'nın bölünmüş bir devlet olarak Doğu ve Batı blokları arasında köprü işlevi gördüğü, ancak 1990 sonrasında Almanya'nın artık egemen bir devlet olarak, değişen dünya düzenine yönelik olarak dış politika çıkarlarının da bu role uygun olarak belirlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kimi akademik çevrelere göre birleşme sonrasında itibaren 1990-1998 yılları arasında Almanya Şansölyesi olarak görev yapan Helmut Kohl ve onun kabinesi, Almanya'nın uluslararası arenada kazanmış olduğu bu hareket alanını kullanmakta başarısız olmuştur (Veit, 2006: 51). Diğer yandan Helmut Kohl döneminde Çin ile ilişkilerin seyrine bakıldığında, 1989 yılında Tiananmen Protestoları sonrasında yaşanan ikili ilişkilerdeki gerginliğin sona erdirilmesi adına Kohl hükümetinin Tayvan'a denizaltı satışının durdurulması kararı ile "Tek Çin" politikasını desteklediği, böylece ilişkilerin

düzeltilmesi yönünde bir adım atıldığı görülmektedir (Sandschneider,2002:38). Ancak ilerleyen dönemlerde, Soğuk Savaş sonrası dönemde egemen devlet konumunu pekiştiren Almanya, uluslararası kurumlar aracılığıyla daha etkin bir rol oynama çabası içerisine giren ve diğer Avrupalı devletlerin politikalarına karşı kendi dış politika tercihlerini belirleyebilen bir devlet kimliğini ön plana çıkarmıştır. Öyle ki Schröder döneminde IMF başkanının seçilmesi sürecinde Alman bir adayın bu görevi sürdürmesine yönelik etkin ve istekli bir kampanya yürütülmüştür. Bu anlamda birleşme sonrasında Almanya'nın kurumsal yapılar üzerinden çok taraflılık sorunların çözümünde barışçıl yollara başvurulması ve uluslararası işbirliği gibi meseleleri dış politika öncelikleri arasına alarak daha aktif bir dış politika izleme çabasının var olduğu görülmektedir (Berger, 2002: 176).

Soğuk Savaş sonrası Almanya'nın dış politikasının geleceğine yönelik bazı akademik çevreler, birleşme sonrası dış politikayı açıklarken Sosyal İnşacı kuram perspektifine uygun biçimde bazı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Örneğin Hellman'a göre (Hellmann, 2009: 260) birleşme sonrasında Alman dış politikasının parametreleri “kısıtlama kültürü”, “entegrasyon” ve “çok taraflılık” üzerinden şekillenmiştir. Bununla birlikte Sosyal İnşacı kuram çerçevesinde iç politikaya yönelik bir değerlendirme olarak, birleşme sonrası dönemde Almanya'nın ulusal çıkar tanımlamalarının da değişmesiyle birlikte, iç politika da otonom bir karar alma mekanizmasının oluşması engellenerek, dış politikada ulusal çıkarların bu mekanizma doğrultusunda belirlenmesinin önüne geçildiği belirtilmiştir (Hellmann 2009: 261). Böylece Sosyal İnşacı perspektiften bakıldığında, Almanya'nın bir ulus devlet olarak uluslararası sistem içerisinde sosyalleşme sürecinde kimliğinin bir parçası olarak inşa ettiği “çok taraflılık ve işbirliği” temeline dayalı parametrelerinin bu değerlendirme ile anlam kazandığı söylenebilmektedir.

Almanya'nın Soğuk Savaş boyunca sahip olduğu rolün birleşme sonrasında değiştiği, ancak çok taraflılık, Avrupa entegrasyonun ilerletilmesi ve ABD ile müttefik ilişkilerinin sağlamlaştırılması gibi ilkelerin süreklilik prensibi çerçevesinde Soğuk Savaş dönemindeki Federal Almanya dış politikasının ana hatları üzerine kurulu olduğu ileri sürülmektedir. Alman kamuoyunda da bu ilkelerin sürekliliği ifade ettiğine yönelik bakışı da ortak bir görüş olarak yansıdığı belirtilmektedir. Her ne kadar Kohl ve akabinde iktidara gelen Schröder hükümetlerinin politikaları arasında farklılıklar bulunsun da, birleşme sonrasında Almanya'nın dış politikası bu ilkeler üzerinden şekillenmeye devam etmiştir (Woyke, 2000: 25).

Almanya'nın çok taraflılık ve işbirliğini ön plana alan kimlik anlayışına paralel olarak, kimi akademik çevreler ise Almanya'nın Batılı komşuları ile sıkı bir ticari entegrasyon içerisinde olmasının ve Çin gibi ticaret devi ülkeler ile önemli ticari ilişkilerinin bulunmasının, realistlerin öne sürdüğü üzere Almanya dış politikasında kar maksimizasyonu için saldırgan politikalar izleneceği iddiasının önüne geçen bir faktör olacaktır (Katzenstein, 1991: 75; Rittberger, 1992: 224). Öte yandan Seidelmann'a göre (2011: 283) Almanya dış politikasında ikili ilişkilerin geliştirilmesine verilen önem, daha sonra bu ilişkilerin çok taraflı ve entegre yapılara döndürebilmesine olanak sağlamasından kaynaklanmaktadır. Böylece, uluslararası sistem içerisinde küresel finansallaşma faaliyetleri aracılığıyla Almanya ve diğer aktörler arasındaki güçlü ekonomik ilişkilerin belirli bir oranda karşılıklı bağımlılık yarattığını söylemek mümkündür. Bu durum, Almanya'nın ekonomik bir güç olarak ön plana çıkması ve sahip olduğu kimlik içerisinde ticaretin önemli bir yer tutmasını sağlamakta, diğer yandan ise birleşme sonrası Almanya dış politikasında çıkarların elde edilmesinde güç kullanımını geri plana atan bir işleve sahip olduğu yorumu yapılabilmektedir.

Birleşme sonrasında Almanya'nın uluslararası sistem içerisindeki konumunun Max Otte tarafından çok taraflılık, saldırmazlık, çoğulculuğa ve demokrasiye yapılan vurgular, Batı ile entegrasyonun ve istikrarın açısından “orta güç” şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Otte ve Greve, 1999: 14). Bu yönden orta güç kavramının barındırdığı parametreler, egemenliğini yeni kazanmış bir Almanya için, Soğuk Savaş sonrasındaki Almanya'nın dış politikasını şekillendirecek olan kimliğin zeminini oluşturmaktadır.

Almanya'nın dış politika kimliğinin yeniden şekillenmesine yönelik izlenen bir diğer strateji ise güven veren ve saldırgan olmayan bir devlet imajı çizmek üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda 12 Temmuz 1994 tarihinde Federal Anayasa Mahkemesi tarafından yürürlüğe konulan yasa gereği Alman Federal Ordusu, ülke dışında görev alabilecek şekilde BM ve NATO gibi hükümetlerarası organların düzenlediği operasyonlara hizmet sunulabilecek hale getirilmiştir. Ancak bu operasyonlar ilgili bölgelerde barışın tesisi ve insan haklarının korunması amacına hizmet etme önceliğini taşımaktadır (Bundesverfassungsgericht, 1994, <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html#Rn017>, 15 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Almanya'nın askeri gücünü insan hakları ve barışın korunması çerçevesinde kullanmasına dair benzer bir değerlendirme Hacke tarafından yapılmıştır. Hacke, askeri güç kullanımının Alman siyasetindeki “bir daha asla” ilkesi ile sınırlandırıldığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ,askeri operasyonlara destek sağlama fikrinin bu ilkenin sınırlandırılmasından bir kurtuluş olarak yorumlamıştır. Bu kararın ardındaki temel motivasyon ise 11 Eylül

saldırıları sonrasında değişen güvenlik algısıdır (Hacke, 2005: 10). Crawford ve Olsen'e göre (2017: 594) ise uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ve dış etkenlerden kaynaklanan olayların Almanya'yı militarizme ve yalnız hareket etmeye ittiği, ancak Soğuk Savaş sonrası dönemden beri içselleştirilmiş olan norm ve değerlerin bir kısıtlama işlevi görerek bu eğilimin önüne geçildiği ifade edilmiştir.

Harnisch'e göre (2001: 51), Soğuk Savaş sonrası dönemde Almanya, uluslararası sistem içerisindeki diğer devletlere (başta ABD ve İsrail olmak üzere) karşı anti-militarist ve barışçıl bir dış politika izleyeceğine dair bir güvence inşa etmeye yönelik olarak dış politikasını şekillendirmiştir. Bu doğrultuda Almanya bir "sivil güç" olarak 1990 yılında Irak'a karşı yapılan NATO müdahalesine askeri bir katkıda bulunmayacağını belirtmesi ile sivil güç kimliğine uygun düşen bir pratik gerçekleştirmiştir. Sosyal İnşacı kuram açısından Soğuk Savaş sonrasında yavaş yavaş egemenliğini kazanan bir devlet olarak ön plana çıkan ve dış politika çıkarlarını daha geniş bir egemenlik alanı içerisinde ilerletebilme fırsatı bulan Almanya, dış politikadaki davranışlarını kendi ulusal kimliği içerisinde barındırdığı sivil güç konseptine uygun olarak gerçekleştirmiştir. Diğer bir deyişle uluslararası sistem içerisinde güçlü bir aktör olma yolunda ilerleyen Almanya, sahip olduğu kimliğin parametrelerine ters düşecek bir pratik gerçekleştirmemiştir. Bu durumun tek istisnası ise Almanya'nın Schröder döneminde 1999 yılında NATO tarafından gerçekleştirilen Kosova müdahalesinde askeri anlamda rol üstlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Risse (2004:28-29), yurtdışı operasyonlara verilen askeri desteğin küresel demokratikleşme sürecine yapılan bir katkı olarak görüldüğü, bu sebeple Almanya'nın militarist bir ülke eğiliminde olduğu eleştirilerini reddetmektedir. Diğer yandan bu operasyonlarda Almanya'nın müttefikleri tarafından aktif olan konumu açısından değil, askeri katkısının yetersiz olması nedeniyle eleştirildiği de belirtilmektedir.

Özetle, Almanya dış politikasının 1989 yılında birleşmenin sağlanması ve Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte egemenliğini tekrar sağlamış bir devlet olarak dünya siyasetinde ekonomik ve siyasi anlamda önemli bir aktör olarak yükselmiş olduğu görülmektedir. Her ne kadar siyasi anlamda tarihsel süreç içerisinde Alman sorunu olarak nitelendirilen meselenin birleşen Almanya'nın dış politika geleceği hakkında endişelere yol açsa da, Almanya'nın uluslararası sistem içerisindeki diğer aktörlere karşı güven veren, çok taraflılığı ve işbirliğini benimseyen ve Avrupa değerlerini içselleştiren bir devlet imajı vermek istediği görülmektedir. Bu çaba Almanya dış politikasında Soğuk Savaş döneminde Bonn yönetiminin Batı ile entegre yürütülmüş olan politikaların, Berlin yönetiminde de sürdürüleceği düşüncesine dayanan "süreklilik"

ilkesi içerisinde değerlendirilmiştir. 1990 sonrasında Almanya dış politikasında anti-militarizm, insan hakları ve demokrasi vurgusu yapılmış, ancak bu durumun tek istisnası olarak Schröder döneminde dış politikada maddi çıkarların ön plana çıkarılarak ABD ve Batı ile ters düşmemek adına 1999 Kosova Müdahalesi'ne aktif bir katılım sağlanmıştır (Erb, 2003: 210). Almanya iç siyasetinde Schröder'in bu tutumu tartışmalı meselelerden birisi olmuştur. Bu doğrultuda Merkel dönemi; Schröder dönemindeki maddi çıkarları, norm ve değerlerin önünde tutulduğu bir dış politika anlayışının terk edilerek, Almanya dış politikasında değer temelli bir dış politika çizgisinin takip edildiği bir dönemi ifade etmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde edinilen tecrübe doğrultusunda Almanya, tarihinde ilk defa, uluslararası toplumdaki yerini serbest bir biçimde belirleyebilen, ve bu durumu bir statüko haline getiren normatif bir kurumsal çerçeve içerisinde sosyalleşme imkanı bulmuştur. Bu doğrultuda uluslararası sistem içerisinde kuralların ve normların medenileştirici etkisine olan inanç temelinde birleşen Almanya, bu geleneği birleşme sonrası dış politikasına da yansıtarak uluslararası siyaseti çok taraflı ve kurallarla yönetilen ve uzlaşma sağlanan bir arena olarak görmeye başlamıştır (Karp, 2005: 69).

2.5. Merkel Dönemi Almanya Dış Politikası

2.5.1. Merkel'in Karakteristik Özellikleri ve Düşünsel Arka Planı

Angela Dorothea Kasner 17 Temmuz 1954 yılında Batı Almanya'ya ait bir bölge olan Hamburg'da dünyaya gelmiştir. 1957 yılında Krasner ailesi Doğu Almanya'da yer alan Templin kasabasına göç etmiştir. Bu gelişme gelecekte Merkel'in düşünsel yaşamını şekillendirecek önemli bir role sahiptir (Crawford ve Czuczka, 2013: 24). Bunun sebebi Merkel'in düşünsel arka planı bu dönemlerde şekillenmeye başlayarak, Soğuk Savaş döneminde her iki Almanya'nın da sosyo-ekonomik koşullarını bizzat deneyimleme fırsatını elde etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde Merkel'in sahip olduğu değerler ve normatif kişiliğinin kökenleri bu dönemdeki tecrübeleri ile doğrudan ilintilidir.

Gençliğinde apolitik bir karaktere sahip olan Merkel, aynı zamanda babasının pastör olarak mesleğini sürdürmesinden dolayı bulundukları komünist rejim yönetimindeki Doğu Almanya'da bir gelecek kuramayacağını anlayarak tekrar Batı Almanya'ya göç etmiştir. Merkel, hayatında Doğu Almanya'da geçirdiği sürenin gençlik ve yetişkinlik dönemini derinden şekillendirdiğini belirtmektedir. (Thompson & Lennartz, 2006: 100-101). Merkel'in gençlik yıllarından itibaren Hristiyan değerleri,

inançları ve ahlakı ile yoğurulan karakteristiği (Mück, 2017: 249) iki devletli bir yapıya sahip olan Almanya'nın siyasi atmosferi ile iç içe bir biçimde şekillenmiştir. Bu durumun bir örneği olarak, 13 Ağustos 1961'de Berlin duvarının inşa edilmeye başlanması ve Doğu ve Batı Almanya arasındaki serbest sınır geçişinin durdurulmasına karar verilmesi, Merkel tarafından "siyasi olaylar ile ilgili ilk hatırası" olarak nitelendirilmiştir (Crawford ve Czuczka, 2013: 30). Soğuk Savaş döneminin koşulları ve Doğu Almanya'daki baskıcı rejimin varlığı sebebiyle politik güçsüzlüklerden çıkarımlarda bulunan Merkel, bu durumun bir sonucu olarak ilerleyen dönemlerde kendi düşünsel dünyasında demokrasi ve değerleri ön planda tutan bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır.

Almanya'nın birleşmesinden sonra Federal hükümetin basın ofisinde göreve başlayan Merkel, profesyonel anlamda bir politikacı olma yolunda ilk adımlarını atmıştır. Politika alanında kadın olmasına karşın rakipleriyle sert bir şekilde başa çıktığı bilinen Merkel, bu yönüyle diğer kadın politikacılardan ayrılmaktadır. Birleşme sonrasında 2 Aralık 1990 tarihinde Almanya'da yapılan seçimlerde Helmut Kohl, Angela Merkel'i önce Aile İşleri Bakanı sonra da Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanı olarak atamıştır. Bu gelişmeden sonra Merkel "Kohl'ün Kızı" şeklinde anılmaya başlanmıştır (Thompson ve Lennartz, 2006: 103-104).

İlerleyen dönemlerde Helmut Kohl'ün seçim kampanyasını finanse ederken kullandığı ödeneklerin gizli banka hesapları aracılığıyla alındığının tespit edilmiş ve bu skandal başta CDU (Hristiyan Demokrat Birliği) içerisinde tepkilere neden olmuş, öte yandan Alman kamuoyunu rahatsız etmiştir. Bu skandala CDU içerisinde tepki gösteren önemli isimlerden birisi de Angela Merkel olmuştur (Karacs 1999, <https://www.independent.co.uk/news/world/kohl-scandal-europes-old-master-admits-he-ran-secret-slush-funds-1124613.html>, 4 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Diğer yandan bu skandal Merkel'in politik anlamda önünü açan bir gelişme niteliğindedir. 1998 yılındaki seçimlerde CDU lideri Helmut Kohl SPD'nin (Almanya Sosyal Demokrat Partisi) adayı olan Gerrard Schröder'e karşı kaybederek Şansölyeliği Schröder'e devretmiştir.

Bu gelişmeler ışığında 2000 yılında CDU'nun başkanı seçilen Merkel, ödenek skandalı sonrası partinin imajını toparlayacak potansiyel bir lider konumuna yükselmiştir. Hockenos'a göre, Helmut Kohl'ün skandalının ardından CDU başkanı seçilmiş olan Merkel, "bir kadın, bir Doğulu ve bir protestan olarak bu görevi yürütebilecek tek kişi" olarak görülmüştür (Hockenos 2009, <http://www.newsweek.com/hockenos-merkel-transformed-cdu-78649>, 4 Eylül 2019 tarihinde erişildi). 2005

yılında CDU ve SPD'nin hükümeti kurma konusunda uzlaşması ile birlikte Almanya Federal Cumhuriyeti tarihindeki "İkinci Büyük Koalisyon" kurulmuş ve Angela Merkel Şansölye olarak iktidara gelmiştir. Böylece Almanya dış politikasında, hem iç politikada aile bakanı olarak hem de çevre bakanı konumunda uluslararası çevre politikasının belirlenmesinde deneyim sahibi olan Merkel, Şansölye unvanını elde elden ilk kadın ve ilk Doğu Alman politikacı olarak Almanya siyasi tarihine adını yazdırmıştır (Pfetsch, 2011: 215).

2.5.2. Merkel Dönemi Dış Politikasının Özellikleri

2005 yılında Şansölye unvanını alan Merkel, Almanya Şansölyesi olarak seçildiği günden itibaren birçok yönden Almanya dış politikası yapım sürecinde etkisini hissettiren bir lider olarak anılmıştır. Federal Almanya Cumhuriyeti Temel Hukuku'nun 65. Maddesine göre Federal Şansölye "genel politikada rehber ilkeleri belirleyen ve bu ilkelerden sorumlu olan kişi" olarak tanımlanmıştır (Bundestag, 2014, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>, 12 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Bu bilgiye paralel olarak, Şansölye olarak seçildiği ilk gün Merkel verdiği demeçte "dış politika benim işim" şeklinde bir söylemde bulunarak, kendisi ile beraber hareket edecek olan kitleye bu konuda güven aşılamayı ihmal etmemiştir (Kornelius, 2013: 85). Öte yandan Merkel, kimi çevrelere göre bu başarısının altında yer alan bazı detayları karakteristik özelliği içerisinde barındıran bir lider olarak görülmektedir. Olsen'in ifadesiyle (2011: 349) Şansölye, arabulucu olan, farklı taraflar arasında fikir birliği sağlayarak çözüm üreten kişidir. Bu ifadeye göre Merkel, Şansölye olabilecek gerekliliklere sahip olan bir lider konumundadır. Merkel'in iktidara gelirken üstlenmiş olduğu arabulucu rolü ve fikir birliği oluşturma çabasının bir ürünü olarak meydana gelen "İkinci Büyük Koalisyon" bu nitelendirmenin somut göstergelerinden birisi olarak ön plana çıkmaktadır.

Dış politikaya önem veren bir lider olarak Merkel, kendisine özgü ilkeleri olan bir dış politika yönetim stiline sahiptir. Bu çerçevede Merkel'in sahip olduğu dış politika ilkelerinden ilki AB, G7/8, G20 gibi uluslararası platformlardaki müzakereci tavrı ve ılımlı davranışlar sergilemesi olarak gösterilmektedir. İkinci olarak, yürütmekte olduğu siyaset tarzı açısından kutuplaştırmacı olmaktan uzak ve işbirliğini ön planda tutan bir siyasetçi olduğu gözlemlenmektedir. Üçüncü olarak ise Doğu Almanya'da geçirdiği süre boyunca şekillenen düşünsel yapısının insan haklarına olan bağlılığına katkıda bulunduğu, bu sebeple dış politikada sürekli olarak insan haklarının ilerletilmesi ve geliştirilmesi vurgusunda bulunduğu belirtilmektedir (Pfetsch, 2011: 225).

Yukarıdaki tanımlamaya ek olarak Merkel'in dış politika çizgisini açıklayacak nitelikte bir diğer yorum Christian Hacke tarafından yapılmıştır. Hacke'nin ifadesiyle belirtilecek olursa; "Merkel bir liberaldir, özgürlük, insan hakları ve demokrasinin Batı değerlerine derinden inanır. Eski Doğu Almanya'daki kişisel deneyimlerinden özgürlük ve diktatörlük arasındaki farkı biliyor ve toplumun ve ekonominin her yönünü kontrol etmeye çalışan bir devlete güvenmiyor." (Hacke, 2008: 1). Bu açıklamanın en belirgin örneği olarak Merkel'in başkanlığının 2005-2009 yılları arasındaki ilk dönemi gösterilebilmektedir. Bu dönemde belirgin olarak değer temelli bir dış politika izleyen Merkel, bu yönüyle kendinden önce iktidarda bulunan Şansölye Gerrard Schröder'den ayrı bir konumda bulunmaktadır (Hammerstein, Neef, & Neukirch, 2012, <https://www.spiegel.de/international/europe/chancellor-merkel-puts-pressure-on-ukraine-ahead-of-football-tournament-a-830551.html>, 10 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Bu yönden Merkel dönemi, Almanya dış politikasındaki ittifak oluşturma yaklaşımı çerçevesinde Batı içerisinde istikrarlı ve demokratik devlet imajını içeren bir "değerler topluluğu" inşa ederek, kurulan ittifakların maddi çıkarların yanında norm ve değer temelinde de sağlamlaştırılmasına olanak sağlamaktadır (Seidelmann, 2011: 287).

Merkel 2005 yılında Şansölye olduktan sonra yaptığı ilk açıklamada, 18 sayfalık konuşmanın 15 sayfasında dış politikadan bahsetmiştir. Bu konuşmada, dış politika üzerine yaptığı önemli vurgulardan birisi olarak "geçmişteki yapılan savaşları tekrar etmeyeceğim" şeklindeki ifadesi, Merkel'in dış politika anlayışı hakkında önemli bir ipucu niteliğindedir (Kornelius, 2013: 86). Bununla birlikte Merkel, iktidara geldikten kısa bir süre sonra, koalisyon antlaşmaları esnasında yapmış olduğu 30 Kasım 2005 tarihli ortaklık antlaşması metninde Merkel dönemi Alman dış politikasında hangi değerler üzerinden nasıl bir yol izleneceği hakkında önemli ifadeler barındırmaktadır:

"Alman dış politikasında süreklilik içerisinde ülkemizin çıkarları ve değerleri bize rehberlik etmektedir. Alman dış politikasının temelleri hukukun ve insan haklarının gözetilmesi ve kapsamlı bir güvenlik kavramına bağlıdır. Çok taraflı forumlarda Avrupa politikalarını güçlendirmek, transatlantik ilişkileri teşvik etmek ve müttefiklerimizle ortaklık duygusu çerçevesinde ilişkilerimizi şekillendirmeye çalışacağız." (CDU/CSU/SPD 2005: 146, <https://www.cdu.de/artikel/gemeinsam-fuer-deutschland-mit-mut-und-menschlichkeit-koalitionsvertrag-2005>, 9 Eylül 2019 tarihinde erişildi).

Merkel'in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Almanya dış politikası içerisinde geçmişten gelen ve geleneklerin devam ettirildiği görüşünü savunan süreklilik yorumu çerçevesinde bir dış politika çizgisi takip edileceği belirtilmiştir. Almanya dış politikasını şekillendirecek olan unsurların başında ise değer ve çıkarların yer aldığı, bu

düşünsel motifler içerisinde insan hakları, hukuk ve güvenliğin önemli bir yer tuttuğu söylenebilmektedir. Böylece sosyal ve çok taraflı bir dış politika modeli oluşturmaya birlikte, demokrasiyi teşvik edecek bir hukuk devleti imajı oluşturmaya çabası içerisinde girilmiştir. Öte yandan Federal Almanya'nın Soğuk Savaş döneminden itibaren sürdürdüğü transatlantik ilişkileri ve müttefiklik vurgusu da, Merkel döneminde işbirliği ve ortaklık temelinde bir dış politika çizgisi izleneceğine yönelik sinyalleri barındırmaktadır.

Gunther Hellmann'a göre birleşme sonrası Almanya dış politikasında siyasi liderlerin sahip olduğu farkındalık, Almanya'nın siyasi gücünün artmasındaki önemli bir unsur ifade etmektedir. Hellmann'ın vurguladığı üzere Schröder döneminde Almanya dış politika kararlarında daha çok dışarıya güvenen bir devlet konumundayken, Angela Merkel döneminde kendi kendine karar alabilen bir devlet haline gelmiştir. Bu durumun somut bir örneği olarak, 2010 yılında Alman Federal Meclis'in Para Birliği'nin Yunanistan'daki mali kriz sonrasında çıkarılan Mali İstikrar Yasası için Merkel'in yaptığı açıklama örnek gösterilebilir. Merkel'e göre Almanya açısından alınacak karar yalnızca Avrupa'nın geleceği ile ilgili bir karar olarak görülmemekle birlikte, "Avrupa'nın geleceğinde biz olmadan, bize karşı bir karar verilemez ve verilmeyecektir" şeklinde bir açıklama yapmıştır (Hellmann, 2011: 738). Bu açıklamadan da görüldüğü üzere, Merkel döneminde Almanya, hem kendi çıkarları gereği hem de Avrupa ile ilgili önemli meselelerde söz sahibi olabilmek adına aktif bir dış politika izleme ve dış politikada alınacak kararlarda bağımsız ve kendine güvenen bir devlet kimliği ile hareket edeceğini göstermiştir.

2.5.3. Norm Temelli Dış Politika Anlayışı

Sosyal İnşacılık kuramının temel argümanlarından yola çıkıldığında devletlerin dış politikaları, verili bir kararlar bütünü olmak yerine, devletler tarafından yapılan, inşa edilen stratejileri ifade etmektedir. Devletler uluslararası sistem içerisinde genel siyasi durumu kimlik ve algılarına dayanarak yorumlarlar, hareket ederler ve dış politika kararlarını kendilerine uygun gördükleri şekilde alırlar. Bu uygunluk mantığını oluşturan mekanizma, geçmişteki dış politika olaylarından edinilen sonuçlara diğer bir ifade ile sosyalleşme deneyimleri ile inşa edilen değerler ve normlara dayanmaktadır. (Hellmann, Baumann, ve Wagner, 2006: 98). Böylece devletlerin değer ve normları, bu sosyalleşme sürecinin ve edinilen deneyimlerin bir parçası olarak meydana gelen unsurları ifade eder. İnsan hakları ve özgürlük temelinde şekillenen değer yargılarının Federal hükümet tarafından "temel nitelikte bir meseledir ve dolayısıyla taktiksel bir

yaklaşım olarak düşünülemez” (Bosold ve Achraimer, 2011: 451) şeklinde ifade edilmesiyle, bu değerlerin Almanya açısından içselleştirilmiş değerler olduğu söylenebilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönüşüm geçiren Almanya dış politikasının temel değerleri Hristiyanlık, demokrasi ve sosyal piyasa ekonomisi üzerine kurulmuş ve Almanya’nın Soğuk Savaş sonrası dış politikadaki yeni kimliğinin parametreleri bu değerler üzerinden şekillenmiştir. Bu değerler ile birlikte Avrupa entegrasyonunun hayata geçirilmesi adına çok taraflılık ilkesi de Almanya’nın militarist ve yayılmacı geçmişinden koparılmasına yardımcı olmuştur (Stasaitye, 2003: 31). Öte yandan Almanya tarafından benimsenen liberal değerlerin, Almanya’nın kimlik inşası sürecindeki yasal unsur niteliğinde bir zemini ifade ettiği de belirtilmektedir. Bu yasal zemin söylemsel pratiklere de yansımış ve Avrupa’nın sahip olduğu değerlerin konumu özel bir şekilde vurgulanmıştır (Stasaitye, 2003: 34).

Dış politika analizinde yer alan karar alma yaklaşımına göre, karar vericilerin sahip oldukları kişilik özellikleri ve düşünsel arkaplanlarının dış politika yapım sürecinin etkili bir parçasıdır. Çünkü dış politikada hiyerarşik olarak nihai kararlar devleti temsil eden başkan, başbakan ve dış işleri bakanı gibi yetkili kişiler tarafından alınmaktadır. Bu doğrultuda dış politikada ulusal kimliğin, kültürün, partnerler ve komşular ile kurulan kolektif kimliğin de karar vericilerin kişilik özellikleri ile şekillenmekte olduğu söylenebilir (Seidelmann, 2011: 296). Bu anlamda Almanya dış politika yapım sürecinde önemli bir karar verici konumunda bulunan Şansölye Merkel’in düşünsel arka planının dış politika tercihlerine yansımakta olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

Merkel döneminin dış politikasında kendinden önceki dönemlerden ayırt edici bir biçimde Almanya’nın sahip olduğu değer ve normların zemin oluşturduğu bir dış politika çizgisi hâkimdir. Öyle ki Merkel hükümetinin ikinci dönem kabinesinde Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Guido Westerwelle, Almanya’nın dış politikasının “değer odaklı ve ulusal çıkarların rehberliğinde olması gerektiği” şeklinde bir açıklama yaparak Merkel dönemi Almanya dış politikasında değer ve çıkarlar arasındaki uyuma vurgu yapmıştır. (Westerwelle 2009, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/090504-westerwelle/218970>, 16 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Merkel’in Şansölye olarak görev yaptığı ilk dönem olan 2005-2009 yılları arasında CDU, CSU ve SPD partileri arasında kurulan koalisyon yönetimine adını veren “Büyük Koalisyon” döneminde, başta insan hakları meselesi olmak üzere Avrupa ve transatlantik ilişkiler

çerçevesinde şekillenen değer ve normların dış politikadaki yeri Merkel hükümeti tarafından “Ortaklarımızla birlikte Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlar dahil dünya çapında demokrasiyi ve insan haklarını destekliyoruz. Avrupa’yı ve Amerika Birleşik Devletleri’ni aynı değerler topluluğunun bir parçası olarak anlıyoruz.” şeklinde vurgulanmıştır (CDU, 2005:18, <https://www.cdu.de/artikel/gemeinsam-fuer-deutschland-mit-mut-und-menschlichkeit-koalitionsvertrag-2005>, 16 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Buna ek olarak, 2009-2013 yılları arasındaki CDU,CSU ve FDP partilerinin bir araya gelerek oluşturduğu koalisyon neticesinde 2009-2013 yılları arasında görevini sürdüren İkinci Merkel hükümetinin dış politikasında da değer ve normların yerini koruduğu, değişmekte olan dünyanın değer ve normlara daha sıkı bir şekilde bağlanmanın yolunu açtığı da “küreselleşme çağında, Batı çıkarlarını öne sürmek ve ortak değerleri korumak için daha fazla birlik olunmalıdır” şeklindeki açıklamasında vurgulanmaktadır (CDU/CSU/FDP, 2009: 118, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=83dbb842-b2f7-bf99-6180-e65b2de7b4d4&groupId=252038, 16 Eylül 2019 tarihinde erişildi).

Merkel iktidarının ikinci döneminde 2011 yılında patlak veren Libya Krizi ve akabinde Birleşmiş Milletler tarafından alınan Libya’ya askeri müdahale kararı Merkel tarafından şüphe ile karşılanmıştır. Alman kamuoyunun yüzde 47’lik kısmının askeri müdahale kararını desteklemesine karşın Merkel bu müdahalenin insancıl boyutunu sorgulayarak askeri müdahaleye katılmama kararı almıştır. (Brockmeier, 2013: 63)

2.5.4. Dış Politikada Çok Taraflılık ve İşbirliği

Almanya Federal Dışişleri Bakanlığı’nın tanımlamasına göre, Almanya dış politikasında çok taraflılık; birden fazla ülkenin politikalarını birbirleri ile koordine ettiği, eşit bir temelde birlikte hareket ettiği ve özellikle BM çatısı altında önem kazanan bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Dış politika alanında çok taraflılık; devletlerin, diğer ülkelere bakılmaksızın kendi çıkarlarını sürdürmekten kaçınmaları anlamına gelmektedir. Dışişleri Bakanı Heiko Maas’ın ifadeleriyle çok taraflılık BM’nin değerlerini güçlendirmek, işbirliğini sağlamlaştırmak, hukuki kuralların meşruiyetini arttırmak ve geleceğin zorluklarını birlikte ele almak” anlamını taşımaktadır (Auswärtiges Amt, 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/multilateralism/2226248>, 23 Eylül 2019 tarihinde erişildi).

Buna uygun biçimde Merkel’in değer temelli dış politika yaklaşımının, dış politikada çok taraflılık ve işbirliğine yönelik vurgunun temelini oluşturduğu söylenebilmektedir (Rachmann, 2017: 11). Özellikle 2013 yılında meydana gelen

Ukrayna Krizi'nde askeri müdahalenin sorunun çözümüne giden yolda bir seçenek olarak görülmemesi gerektiği şeklinde açıklama yapan Merkel, Avrupa ile Rusya arasında "Lisbon'dan Vladivostok'a uzanan büyük bir Avrupa'nın yaratılması" sürecinde Ukrayna Krizi'nin çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Sputnik Haber, 2015, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201502071013842515>, 24 Eylül 2019 tarihinde erişildi). Bu noktada Merkel bir bilim insanı karakteristiğine uygun biçimde hareket ederek, sorunlara soğukkanlı, uzlaşmacı ve sonuca varabileceği uygulanabilir nitelikteki "küçük adımlar" ile hareket eden bir lider olarak göze çarpmaktadır (Nicoli ve Delaney, 2007: 2). Diğer yandan uzlaşmacı karakterini çok taraflılık ve işbirliği çerçevesinde uluslararası hukukun üstünlüğü ve insan haklarına yönelik yaptığı vurgular ile güçlendirerek Almanya'nın dış politika çizgisini belirli değerler üzerinden şekillendirdiği söylenebilmektedir.

Almanya dış politikasında kurumlar aracılığıyla sağlanması hedeflenen çok taraflılık ve işbirliği vurgusunun dış politika hedeflerine ulaşılabilmesi anlamında önemli birer araç niteliği taşıdığı, bununla birlikte uluslararası normları güçlendirmeye yönelik çabanın aynı zamanda Almanya'nın uluslararası sistem içerisinde sahip olduğu sivil güç kimliğini sağlamlaştırmaktadır. Diğer yandan sivil güç kavramı, direkt olarak ekonomik çıkarların korunmasını hedefleyen bir dış politika aracı olmaktan ziyade, uluslararası hukukun geliştirilmesi ve uluslararası ilişkilerin daha uygar bir zeminde yürütülmesi amacını ifade etmektedir (Kappel, 2014: 345). Bu durumun pratiğini yansıtacak şekilde, Almanya hükümeti 2012 yılında "Yeni Oyuncular Konsepti (*New Players Concept*)" adında bir strateji belgesi yayınlamıştır. Bu strateji belgesine göre Almanya'nın yeni dünya düzeni içerisinde başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkeleri uluslararası sistem içerisinde yeni oyuncular olarak nitelendirdiği, bu aktörler ile gelecekte çok taraflı ilişkiler kurulması gerektiği inancını bir dış politika hedefi haline getirmiştir. Almanya bu aktörler ile barış ve güvenlik, insan hakları ve hukukun üstün kılınması, ekonomik ve finansal politikalar, enerji ve besin kaynakları, sosyal meseleler ve sağlık konusu, sürdürülebilir ve geliştirilebilir kalkınma konularında işbirliği sağlamayı hedeflemiştir (Auswärtiges Amt, 2012, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/610644/49a58b5ecfd5a78862b051d94465afb6/gestaltungsmaechtekonzept-engl-data.pdf>, 24 Eylül 2019 tarihinde erişildi).

Angela Merkel iktidarının üçüncü döneminde (2013-2017) dış politikada belirlemiş olduğu bazı hedefler doğrultusunda çok taraflılık ve işbirliğini sağlama konusunda inşacı bir rol üstlenildiği görülmektedir. Bu doğrultuda İran ile nükleer anlaşmanın sağlanmasında, İsrail- Filistin arasındaki çatışmanın ve Suriye'deki savaşın

sonlandırılmasında etkin bir rol alma çabası içerisine girmiştir. Çok taraflılık ve işbirliği sağlama adına Fransa'nın Ortak Afrika Cumhuriyeti'ndeki askeri faaliyetlerine hava araçları ile taşıma desteği sağlayarak, AB'nin stratejik çıkarlarını Afrika'ya taşıma isteği doğrultusunda Fransa ile işbirliği içerisinde girdiği görülmektedir. Merkel döneminde Almanya'nın Rusya politikasında da özellikle enerji alanında işbirliği sağlandığı görülmektedir. Enerji güvenliği açısından Almanya'nın petrol ve doğalgaz gibi doğal kaynakların büyük bir bölümünü Rusya'dan ithal ettiği, Almanya'nın ithal ettiği doğalgazın yüzde 40 oranında Rusya'dan alındığı bilinmektedir. Bu noktada Dışişleri Bakanı Steinmeier'in Rusya hakkındaki "AB'nin en büyük ve en önemli komşusu, Avrupa güvenliği ancak Rusya ile birlikte sağlanabilir, Rusya'ya karşı olarak değil" şeklindeki açıklaması, Almanya ve Avrupa Birliği açısından Rusya ile ilişkilerin önemini vurgulayan bir niteliktedir (Nünlist, 2014: 2-3). 15-18 Şubat 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen Münih Barış Konferansı esnasında Merkel "Eğer biz dünya liderleri istersek, gerçek çıkarlarımızın ne olduğunu anlayarak farklılıklarımızı birleştirebilir ve çözüm üretmek için birlikte çalışabiliriz" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bu açıklama liberal dünyaya entegre edilebileceği düşünülen, liberal değerlerden farklı olarak otokratik bir yönetim altında olan Rusya ve Çin'e yönelik olarak uluslararası işbirliği çerçevesinde bir inşa söylemi olarak görülebilmektedir (Speck, 2019: 1).

Almanya'nın Merkel döneminde gerçekleştirdiği bu girişimler, Almanya'nın ulusal çıkarlarının çok taraflı, işbirliği esaslı, militarist çözüm yollarından uzak ve müttefik kazanımı odağında bir dış politika çizgisini yansıtmaktadır. Her şeyden önce, Ortadoğu ve Balkanlar bölgesinde yakın zaman içerisindeki çatışmaların getirdiği istikrarsızlık, hem Avrupa Birliği'nin lokomotif ülkesi olarak hem de uluslararası sistem içerisinde ekonomik ve sivil bir güç olarak tanımlanan Almanya'nın ulusal çıkarları açısından olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Bu istikrarsızlığın giderilmesi amacıyla Almanya'nın gerek uluslararası kurumlar gerekse antlaşmalar aracılığıyla çok taraflılık ve işbirliği vurgusu yaparak, ulusal çıkarlarını koruyabilmek ve gerçekleştirebilmek adına kimlik inşası sürecinde çok taraflılık ve işbirliği ilkesinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Yalnızca çatışma bölgelerindeki istikrarsızlığın giderilmesi değil, enerji güvenliğini sağlama konusunda da işbirliği sağlama çabası söz konusudur. Bu durumun en temel örneği olarak Almanya'nın hem Avrupa Birliği'nin hem de kendi enerji güvenliğini sağlamak adına Almanya ile Rusya arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkiler örnek olarak gösterilebilmektedir.

2.6. Sonuç Tespitleri

Bu bölümde Almanya'nın günümüzde sahip olduğu dış politika kimliğinin şekillenmesinde önemli yer tutan kavramlar ve tartışmalar incelenerek, tarihsel bağlamda gerçekleşen pratikler ile birlikte incelenerek dış politika kimliği üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Kavramsal olarak ulusal tarih, Alman sorunu ve sivil güç ele alınmış, bu kavramların Sosyal İnşacı kuram çerçevesinde Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren Almanya'nın dış politika kimliğini şekillendirme biçimi ele alınmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren şekillenen dış politika kimliğinin 2005 yılında iktidara gelen Angela Merkel döneminde de devamlılık arz ettiği savunulmuştur. Bu doğrultuda Angela Merkel döneminin özellikleri ve Sosyal İnşacı kuram çerçevesinde Angela Merkel'in Almanya dış politikası üzerindeki norm ve değer temelli, çok taraflılık eksenindeki etkisine dikkat çekilmiştir.

Bir sonraki bölüm ise Angela Merkel döneminde Almanya'nın Çin'e yönelik politikasının Sosyal İnşacılık kuramı çerçevesinde yorumlanarak, Almanya'nın Çin ile ilişkilerini değer ve normlar üzerinden şekillendirdiği argümanı savunulacaktır.

III. BÖLÜM

3. MERKEL DÖNEMİ (2005-2019) ALMANYA’NIN ÇİN’E YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI

Almanya’nın 1989 yılında birleşmesi, akabinde bir dizi sorun ve tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Birleşme sonrasında Doğu ve Batı olarak iki farklı Almanya’nın varlığının neden olduğu sosyo-ekonomik sorunlar, Doğu Almanya ekonomisinin kapitalizme entegre edilme sürecinde yaşanan sorunlar, birleşen Almanya’nın dış ilişkilerindeki siyasal yol haritasının belirsizliği gibi meseleler kaçınılmaz olarak Almanya siyasetini meşgul etmiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan bir başka tartışma da birleşme sonrasında Almanya dış politikasının geleceği üzerine olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı bloğu ve batılı değerler üzerinden karakterize edilen Batı Almanya dış politikasının, birleşme sonrasında aynı değerler ve parametreler üzerinden şekillenmeye devam edip etmeyeceği merak konusu olmuştur. Wichard Woyke’a göre Almanya’nın birleşme neticesinde tam egemenlik sağlayan bir devlet olarak uluslararası sistem içerisinde dahil olması, 1989-1991 yılları arasında meydana gelen değişimlerden en kazançlı devlet olarak çıkmasını sağlamıştır (Woyke, 2000: 24-30). Bu duruma paralel olarak Almanya’nın Soğuk Savaş sonrasında yeni uluslararası düzen içerisinde sahip olacağı rolü ve üstleneceği sorumlulukları Batı Almanya’nın sorumluluklarından farklı olacaktır. Soğuk Savaş döneminde askeri kapasitelerin devletler açısından önemli bir güç unsurunu ifade ettiği, ancak Soğuk Savaş sonrasında ise ekonomik kapasitelerin de en az askeri kapasiteler kadar önemli bir parametre haline gelmiş olması Woyke tarafından Almanya’nın uluslararası sistem içerisindeki önemini artıran bir diğer önemli gelişme olarak değerlendirilmektedir (Woyke, 2000: 26). Woyke’un ifadesinden anlaşılabileceği üzere Almanya’nın uluslararası sistem içerisindeki rolünün ve sorumluluklarının farklılaşmış olması, sahip olduğu kimliğinden ve kimliğinin temelinde yatan değerler ve normlardan ödün verildiği anlamına gelmemektedir.

Almanya’nın değişen rolü ve sorumlulukları dahilinde tanımlamış olduğu yeni ulusal çıkarları ve dış politika stratejileri ikili ilişkilerine de yansımıştır. Batı Almanya’nın diğer devletler ile olan ikili ilişkilerinin Soğuk Savaş döneminde Batı bloğu ekseninde sürdürüldüğü, Doğu bloğu ülkeleri ile diplomatik ilişkilerin sınırlı bir

biçimde kurulduğu göze çarpmaktadır. Yumuşama dönemine kadar Doğu ve Batı kampları arasındaki siyasi ilişkilerin gergin bir halde sürdürüldüğü, 1970'lerden itibaren bu durumun yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığı ve Doğu bloğu ülkeleri ile diplomatik ilişkiler ABD'nin müsaade ettiği ölçüde genişletildiği göze çarpmaktadır. Bu durumun en somut örneklerinden birisi olarak Federal Almanya ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler gösterilebilir. Soğuk Savaş döneminin yumuşama evresinde başlayan ilişkilerin günümüze kadar uzanan süreç içerisinde giderek önem kazanan bir partnerliğe dönüşmüş olması, iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişim sürecini dikkat çekici hale getirmiştir. Özellikle Almanya'nın Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkilerindeki ekonomik boyutun giderek önem kazanması ilişkilerin ekonomik faaliyetler dışında farklı alanlarda da yürütülerek genişletilmesini gerekli kılmıştır. Bu anlamda Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasının Sosyal İnşacı kuram içerisinde değerlendirilerek, Almanya'nın içselleştirdiği değerler ve normların Çin'e yönelik dış politikasında önemli bir yer tuttuğu, hatta Çin'in bu değerler üzerinden dönüştürülerek ilişkilerin derinleştirilmesini amaçladığı söylenebilmektedir.

Soğuk Savaş döneminin yumuşama evresine denk düşecek şekilde, 1972 yılında Batı Almanya ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ilk diplomatik ilişkiler kurulmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Almanya ve Çin arasında sınırlı da olsa ilişkilerin temellerinin atıldığı söylenebilmektedir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılarak, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Doğu bloğu ekseninden uzaklaşması ile birlikte Almanya-Çin ilişkileri farklı bir boyuta geçerek ekonomik çıkarların ve ticari partnerliğin ön planda tutulduğu bir zeminde ilerletilmiştir. Birleşme sonrasında Kohl dönemi (1982-1998) ve Schröder dönemi (1998-2005) boyunca Çin ile mevcut olan ilişkileride ekonomik boyutun ön plana çıktığı, Çin'in hem bir partner hem de bir rakip olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir (Heberer ve Senz, 2011: 674).

Sosyal İnşacılık kuramı çerçevesinde Almanya'nın Çin politikasını açıklayabilmek adına, dış politikanın üç önemli sütunu olan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler üzerinden bir inceleme yapılması gerekmektedir. Bu üç inceleme alanı, içerisinde Almanya'nın dış politika stratejilerinde ve ikili ilişkilerinde önemli noktaları barındıran ve Almanya'nın içselleştirdiği değer, kural ve normların etkilerinin yoğun biçimde gözlemlenebilir olması sebebi ile önem arz etmektedir. Bu sayede Almanya'nın Çin politikasındaki çıkarlarının kimliğiyle olan ilişkisi açık bir şekilde ortaya koyulabilecektir. Diğer bir yandan, bu üç önemli dış politika sütununun birbiriyle ilişkili olduğu göz önüne alındığında, Almanya ve Çin ilişkilerinin tek boyutlu olarak yalnızca siyasi veya ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillenen ilişkiler olarak görülmemesi

gerektiği sonucu çıkarılabilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Almanya ve Çin arasındaki ikili ilişkilerin temelinde ekonomik ilişkilerin yer aldığı, daha sonra bu ilişkilerin siyasal anlamda pekiştirildiği ve kültürel bağlar vasıtası ile bu ilişkilerin derinleştirilmesi hedeflenmiştir.

Merkel döneminde Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasında bu üç sütunun birbiri ile bağlantılı hale getirildiği açıkça görülmektedir. Kendinden önceki hükümetlerden farklı olarak olarak, Merkel'in Çin ile olan ilişkilerde açık bir şekilde değer ve norm temelli bir dış politika stratejisi yürüttüğü gözlemlenmektedir. Almanya'nın ulusal çıkar tanımlamalarının sahip olduğu değer, norm ve kurallar çerçevesinde şekillendiği göz önüne alındığında Merkel'in bu parametrelere olan bağlılığının dış politika stratejilerine de yansıdığını görmek mümkündür.

3.1. Merkel Döneminde Almanya'nın Çin'e Yönelik Politikasının Siyasi Boyutu

Angela Merkel 2005 yılında CDU/CSU (Hristiyan Demokrat Birliği) ve SPD'nin (Almanya Sosyal Demokrat Partisi) oluşturduğu “büyük koalisyon” olarak adlandırılan hükümetin Şansölyesi seçilerek iktidara gelmiştir. İktidarının ilk senelerinden itibaren Merkel, Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasında yeni öncelikler belirlemiştir. Bu yeni öncelikler Merkel'den önceki hükümetlerin Çin politikalarından kopuşu ifade etmemekle birlikte, daha değer temelli ve bu sayede ikili ilişkilerin derinleştirilmesini amaç edinen bir yapıya sahiptir.

Merkel dönemindeki Çin politikasında Sosyal İnşacılık kuramı açısından öne çıkan bir diğer unsur Wendt'in vurguladığı üzere “rol alma” ve “rol almaya ikna etme” eylemi olarak ifade edilebilmektedir. Rol alma eylemi, aktörün sosyalleşme süreci içerisinde aktörün kendi kimliği doğrultusunda belirlediği çıkarların neler olduğunu seçmesini ifade etmektedir. Rol almaya ikna etme eylemi ise aktörün benimsediği rol kimliğini anlamlı hale getiren ve kendi kimliği ile bağlantılı bir “karşı-rol” verilmesini ifade etmektedir (Wendt, 1999: 328-329). Böylece Merkel döneminin ön plana çıkan bir özelliği olarak, içselleştirilmiş olan Batılı değer ve normların kimlik ve çıkarlar üzerindeki etkisi ile rol alan Almanya'nın, Çin'e yönelik dış politikasında da aynı değer ve normlar üzerinden bir rol verme çabası içerisinde olduğu öne sürülebilmektedir.

Merkel iktidarının ilk döneminde Almanya'nın Çin politikasında daha önceki hükümetlerden farklı olarak ekonomik çıkarların önemini koruduğu ancak değer ve inançlar temelinde normatif yapıda bir dış politika anlayışına dönüş sergilediği şeklinde

yorumlamalar mevcuttur. Bir başka deyişle Merkel'den önce görev yapan Schröder hükümetinin realist ve ticari temelli politikalarının yerini değer temelli politikalara bıraktığı, 2008 küresel ekonomik krizinin patlak vermesine kadar insan hakları meselelerinin ön planda tutulduğu bir dış politika anlayışının hakim olduğu ileri sürülmektedir (Schnellbach & Man, 2015: 8).

Değer temelli dış politika anlayışının hakim olduğu bu dönemde, bu dış politika stratejilerinin Merkel'in kişisel ve düşünsel yapısının arkaplanında yatan parametrelerin bir sonucu olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Merkel'in gençlik yıllarında Doğu Almanya'da geçirdiği süre dikkate alındığında, Soğuk Savaş döneminin özellikle ikiye bölünmüş olan Almanya'da insan hakları ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir ortam yaratmış olması bu düşünsel arkaplanın şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu sebeple Merkel, özellikle Çin ve Rusya'ya yaptığı ziyaretlerde sıkça insan hakları ihlallerinin kaldırılması ve demokrasinin ilerletilmesine yönelik teşvik edici demeçler de vermektedir (Pfetsch, 2011: 221-222).

Merkel iktidarı öncesinde insan hakları temelinde izlenen dış politikanın somut bir örneği olarak, Çin'de 1989 yılında meydana gelen Tiananmen protestolarında Çin hükümetinin protestoculara sert karşılığı sonucunda, Avrupa Birliği'nin Çin'e silah ambargosu uygulama kararı almasında Almanya'nın öncü konumu gösterilebilmektedir. Merkel iktidarının ilk döneminde de AB içerisinde silah ambargosunun kaldırılmasına yönelik tartışmalarda Almanya sert bir tavırla 16 yıllık ambargoyu kaldırmayı reddetmiştir. Bununla birlikte Almanya tarafından ambargoyu kaldırmanın ön koşulu "insan hakları durumundaki bir iyileşme ve Tayvan sorununun çözüme kavuşturulması" olarak nitelendirilmiştir (Deutsche Welle, 2005, <https://www.dw.com/en/hu-meets-merkel-as-germany-reaffirms-eu-arms-ban/a-1773563>, 31 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

Değer temelli politikanın bir aracı olarak insan hakları ve demokrasinin ilerletilmesi meselelerine yapılan vurgunun Merkel dönemini Schröder döneminden ayıran önemli bir özellik olduğu söylenebilmektedir. Schröder dönemindeki hükümet koalisyonu insan hakları ile ilgili meseleleri bir ülkeye referans etmeden tartışırken, Merkel döneminde bu meselelerin direkt olarak Çin'e yönelik olarak dile getirilmekten kaçınılmadığı görülmektedir (Schnellbach ve Man, 2015: 10). Merkel dönemi öncesinde, dış politika stratejilerinin belirlenmesi aşamasında ekonomik çıkarların ve ticari ilişkilerin merkeze alındığı, siyasi ilişkilerin de bu çıkarları zedelememek üzerine kurulduğu bir dış politika anlayışından, değerlerin ve normların da dış politika yapım

sürecine dahil edilerek hatta normatif bir yapı olarak ikili ilişkilerde Çin'e yönelik dış politikaya dahil edildiği görülmektedir.

Merkel, kendinden önceki dönemlerde Schröder ve Kohl hükümetleri tarafından kurulan ve Çin ile ortaklık seviyesinde yürütülen hukukun üstünlüğüne dair diyalogun devam ettirileceğini beyan etmiş, bu beyana iktidara gelen partilerin oluşturduğu koalisyon antlaşmasında da yer verilmiştir (CDU/CSU/SPD, 2005: 135, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=16f196dd-0298-d416-0acb-954d2a6a9d8d&groupId=252038, 30 Ekim 2019 tarihinde erişildi). Diğer yandan Merkel'in iktidardaki ilk dönemi olan bu süreç içerisinde Çin ile ilişkilerin Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier tarafından “düşük ton” politikası çerçevesinde kontrollü, ilişkilerin tehlikeye atılmasını önleyerek ekonomik çıkarları zedelememek üzerine şekillendiği göze çarpmaktadır (Heberer ve Senz, 2011: 678). Bu doğrultuda Merkel döneminde Çin politikasına değer temelli bir yaklaşım sunması açısından atılan önemli adımlardan birisi olarak 2007 Asya Strateji Belgesi örnek gösterilebilmektedir.

3.1.1. 2007 Asya Strateji Belgesi

Merkel iktidarı döneminde Almanya'nın Çin politikasına yönelik olarak atılan önemli adımlardan birisi olan Asya Strateji Belgesi 23 Ekim 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu strateji belgesine benzer olarak daha önce Schröder hükümeti tarafından 1993 ve 2002 tarihli “Asya Konsepti” olarak adlandırılan iki belge daha yayınlanmıştır. Merkel ve Schröder dönemlerinde yayınlanan bu strateji belgeleri Almanya'nın Çin'e yönelik dış politika stratejilerinin belirleyici noktalarını içermeleri açısından önem arz etmektedir.

Merkel döneminde ortaya atılan 2007 tarihli Asya Strateji Belgesi'ne göre Almanya ve Çin arasında kurulan ortaklıkların ve işbirliğinin yalnızca uzun vadede paylaşılan değer ve inançlar temelinde gelişebilmesinin olanaklı olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte sözü edilen değer ve inançların kapsamı içerisinde yer alan insan haklarına saygı, muhalif düşüncelere karşı hoşgörü gibi hassasiyetlerin modern devlet düzenlerinin meşrulaştırılmasındaki rolüne değinilmiş, iç ve dış istikrarı sağlanması yolunda bu değerler bir ön koşul olarak sunulmuştur. Öne sürülen bu değerlerin Hristiyan değerler temelinde şekillenen ve insan haklarının ilerletilmesini merkeze alan bir yapıda olduğu, Merkel döneminde Asya stratejisinin de bu değerler üzerinden şekillendirildiği açıkça belirtilmektedir (CDU/CSU, 2007: 3, https://www.cducsu.de/sites/default/files/asienstrategie_web.pdf, 31 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

Asya Strateji Belgesi'nin yayınlanmasından kısa bir süre sonra CDU/CSU dış politika sözcüsü Eckart von Klaeden'in yapmış 2008 yılında yapmış olduğu açıklamada “değerin ve ulusal çıkarların arasında keskin bir ayrım olmadığını” ve “dış politikada değer temelli stratejilerin izlenerek uzun vadeli çıkarların güvence altına alındığını, bir ticaret ülkesi olarak Almanya'nın, istikrarlı koşullara ve güvenilir ilişkilere yöneldiğini” (Klaeden, 2008, <https://www.cducsu.de/presse/texte-und-interviews/werte-und-interessen>, 31 Ekim 2019 tarihinde erişildi) belirtmesi de Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasında değer temelli bir strateji izlediği fikrini doğrulamaktadır. Diğer yandan bir başka röportajında Klaeden “demokratik değerlerin teşvikini Alman dış politikasının yeni bir köşetaşı” olarak nitelendirmiş ve “bu değerlerin Almanya'ya ait değerler olduğunu, sonradan empoze edilmediğini” vurgulamıştır (Dempsey, 2007, <https://www.nytimes.com/2007/11/19/world/europe/19iht-germany.4.8394711.html>, 22 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

Merkel iktidarından daha önce 2007 Asya Strateji Belgesi'ne benzer olarak Kohl döneminde Çin'e yönelik dış politika stratejilerini içeren “1993 Asya Konsepti ” belgesi ve Schröder döneminde bu belgeye ek olarak “2002 Asya Konsepti” belgesinin çıkarıldığı görülmektedir. Almanya'nın Çin politikasında önemli araçları ve tanımlanmış çıkarları barındıran bu belgeler, aynı amaç doğrultusunda yürürlüğe konulmasına karşın farklı stratejiler içermektedirler. Örneğin Kohl ve Schröder döneminde çıkarılan belgelerin ekonomik çıkarlar temelinde şekillendiği görülmektedir.

Bahsedilen belgelerden birisi olan 1993 Asya Konsepti, Kohl hükümeti döneminde hayata geçirilmiş ve Almanya ve Çin arasında giderek artan ilişkilerin ekonomik boyutunu ön plana çıkarmakta olan bir strateji belgesidir. Bununla birlikte belgede önemli amaçlardan birisi olarak Alman şirketlerin Asya Pasifik bölgesine entegre edilmesini hedefleyen ekonomik çıkarlar yer almaktadır. Daha sonra iktidara gelen Schröder hükümeti döneminde, 1997-98 Asya finansal krizi ve 11 Eylül 2001 saldırılarının yarattığı güvenlik kaygıları neticesinde yeni bir Asya stratejisine ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda çıkarılan 2002 Asya Konsepti belgesi, bir önceki belgeden daha kapsamlı hale getirilerek, ekonomik çıkarlara ek olarak terörle mücadele, sürdürülebilir kalkınma, insan hakları, demokrasi ve sivil toplum gibi meselelerde vurgulara yer verilmiştir (Heberer ve Senz, 2011: 676).

2007 Asya Strateji Belgesi kendinden önceki iki belgeden daha kapsamlı bir çerçeve sunarak, ekonomik çıkarların sürdürüldüğü, güvenlik kaygılarının paylaşıldığı ve uluslararası sorunların çözümünde işbirliğini vurgulayan bir belge olmasıyla her iki

belge ile ortak özellikler taşımaktadır. Merkel döneminde çıkarılan 2007 Asya Strateji Belgesi'nin kendinden önceki strateji belgelerinden farklı kılan nokta, ilk defa bir Asya stratejisi ve çıkar tanımlamalarının yer aldığı bir belgede Avrupalı değerlerden, normlardan ve inançlardan söz edilerek, ilişkilerin “paylaşılan değer ve inançlar temelinde sürdürüleceğinin” belirtilmiş olmasıdır. Bu anlamda Merkel dönemindeki Asya stratejisi içinde yer alan Çin'e yönelik dış politikanın bu değerler ve inançlar temelinde yürütülmek istendiği görülmektedir.

3.1.2. Hukukun Üstünlüğü Diyaloğu

Almanya ve Çin arasında kurulan önemli ortaklıklardan birisi de Hukukun Üstünlüğü Diyaloğu'dur. Bu diyalog, iki ülke arasında imzalanan ve hukukun üstünlüğünü, ilerletilmesini ve bu alanda ortak çalışma zemini oluşturabilmek adına 1999 yılında Schröder hükümeti tarafından hayata geçirilmiştir. Bu diyalogun amacı Çin'de bir hukuk devleti kurulmasına ve insan haklarının uygulanmasına uzun vadeli bir yaklaşım sağlamalıdır. 1999 yılından itibaren her iki ülkeden seçilen uzman heyetler tarafından sempozyum ve çalışma toplantıları düzenlenmektedir. Federal Meclis, devlet kurumları ve akademisyenlere ek olarak, insan haklarının uygulanmasında ve hukukun üstünlüğünde rol alan önemli sivil toplum kuruluşları da bu sürece katılmaktadır. Almanya Federal Dışişleri Bakanlığı'na göre bu diyalog ile elde edilen sonuçlar ve öneriler, Çin'deki yasal normların geliştirilmesinde etkili olmuştur. Bu diyalog kapsamında en son düzenlenen İnsan Hakları Diyaloğu'nun 7-8 Aralık 2018 tarihlerinde Tibet'te yapıldığı belirtilmektedir (Auswärtiges Amt, 2019, https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/-/200472#content_0, 9 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

Hukukun Üstünlüğü Diyaloğu, Almanya'nın Çin'e yönelik politikasında önemli bir ortaklık zeminini ifade etmektedir. Bu diyalog içerisinde yer alan hukuk çerçevesinde bireysel hakların korunması, pazar ekonomisi şartları altındaki girişimcilerin ve girişimci faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde sürdürülmesini sağlayan yasal çerçevenin çizilmesi, olağanüstü durumlarda insan haklarının hukuki prosedürler çerçevesinde garanti altına alınması gibi meseleler vurgularak, bu alanlarda düzenlemeler yapılmasını öngören bir ilişki çerçevesi çizilmektedir (Schulte-Kukmann, 2005: 5).

3.2. Almanya Çin İlişkilerde Yaşanan Siyasi Sorunlar

Soğuk Savaş döneminden günümüze uzanan süreçte Almanya ve Çin arasındaki ilişkiler her geçen gün daha fazla ilerletilmektedir. Ekonomik çıkarların temelinde gelişen siyasi ilişkilerin yanı sıra kültürel ilişkilerin de geliştirilmesiyle derin nitelikte sayılabilecek ikili ilişkilerin yolu açılmıştır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de Almanya'nın Çin ile ilişkilerinin istikrarlı biçimde artan şekilde sürdürülerek, daha derin bir ortaklığın hayata geçirilmek istendiği görülmektedir.

Almanya ve Çin arasındaki benzersiz sayılabilecek bu ilişkiler, zaman zaman ikili ilişkilerde meydana gelen siyasi meselelerden etkilenebilmektedir. Almanya ve Çin arasında ilk diplomatik ilişkilerin kurulmasından itibaren siyasi anlaşmazlıkların varlığı söz konusu olmuş, ancak bu anlaşmazlıkların ekonomik çıkarların zarar görmemesi adına ekseriyetle düzeltilmesi hedeflenmiştir. Örneğin NATO tarafından 1999 Bosna Müdahalesi esnasında yanlışlıkla Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'nin bombalanmasından dolayı Almanya Şansölyesi Gerhard Schröder Almanya ve NATO adına Çin'den özür dilemiştir (Laris, 1999, <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/china051399.htm>, 4 Kasım 2019 tarihinde erişildi). Bir başka örnek olarak, yine Schröder döneminde Almanya Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı görevlerini sürdüren Joschka Fischer, 2004 yılında alışılmamış biçimde Pekin'de bir basın toplantısında Çin'de uygulanan idam cezalarını sert bir şekilde eleştirmiştir. Ancak Çin'deki idam cezaları veya insan hakları ihlallerine yönelik dönemin Şansölyesi Schröder tarafından ciddi bir eleştiri getirilmemiş, hatta her sene Çin'e yapılan devlet kademesindeki ziyaretlerde söz konusu bile olmamıştır (Hein, 2004, <https://www.dw.com/de/deutliche-worte-für-china/a-1268136> 4 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

Kendinden önceki dönemlerin aksine Merkel döneminden itibaren Almanya dış politikasında Çin ile yaşanan anlaşmazlıklarda değerlerin, normların ve inançların ön plana çıktığı görülmekle birlikte, Çin'e yönelik dış politikanın belirlenmesi sürecinde bu değerlerin ve insan haklarına yönelik temennilerin dış politika yapım sürecinin merkezinde yer aldığı göze çarpmaktadır. Ekonomik çıkarların önceki hükümetlerde olduğu gibi önemli pozisyonunu koruduğu Merkel dönemi Almanya'nın Çin politikasında, bu çıkarların gerçekleştirilmesi ve ilerletilmesi amacı taşıyan stratejilerin belirlenmesi sürecinde Merkel'in Avrupalı değerler temelinde yürüttüğü dış politika göze çarpmaktadır.

Merkel'in değer ve norm vurgusunun önceki hükümetlerin aksine kısık bir tonda değil, sürekli ve kararlı biçimde yapıldığı görölmektedir. Almanya ve Çin ilişkilerinde Merkel döneminden itibaren norm ve değerlerin Çin'e yönelik dış politikada dönüştürücü rolünün arttığı ve ortaklığın ilerletilmesinde bir şart unsuru olarak ileri sürüldüğü görölmektedir. Bu duruma örnek olarak, Merkel döneminde Çin ile ilişkilerde yaşanan üç temel sorun Almanya'nın değer ve norm vurgusunun görülebileceğı pratikler göze çarpmaktadır. Bu üç temel mesele içerisinde Tibet sorunu, 2008 Pekin Olimpiyatları boykotu, ve Merkel'in 2008 yılında Dalai Lama'yı kabulü yer almaktadır. Bu üç durumun ortak özelliğı, her ne kadar Çin hükümetini rahatsız etse de Almanya'nın gerilimli bir süreçte inandığı ve içselleştirdiğı norm ve değerleri ikili ilişkilerde her fırsatta vurgulamış olmasıdır.

3.2.1. Dalai Lama ve Merkel Görüşmesi

Almanya ve Çin arasındaki ilişkilerin ve ortaklığın derinleştirilmesini hedefleyen dış politika stratejilerinin sekteye uğramasına sebep olan bir mesele olarak Dalai Lama ve Merkel görüşmesi ikili ilişkilerde sonuçları açısından önemli bir meseledir. 23 Ekim 2007 tarihinde Angela Merkel'in Tibet'in ruhani lideri olan Dalai Lama'yı Berlin'de resmi bir resepsiyon ile kabul etmesi Çin hükümeti tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir. Almanya hükümeti bunun resmi bir kabul olmadığını ve fikir alışverişı olarak değerlendirdiğini belirtmiş, Merkel ise Çin hükümeti tarafından yapılan itirazlara karşılık “demokrasi ve hukukun üstünlüğü prensibi, her türlü düşünceye saygıyı gerektirir” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Bu gelişmeye Çin hükümeti de Pekin'de Almanya heyeti için düzenlenen resepsiyonu iptal ederek karşılık vermiştir. (Deutsche Welle, 2007, <https://www.dw.com/tr/dalay-lama-almanyayı-fethetti/a-2794296> 5 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

İkili ilişkilerdeki bu zedelenme Merkel hükümeti tarafından onarılmak istenmiştir. Almanya ve Çin arasındaki ilişkilerin düzeltilmesinin yolu ise Soğuk Savaş döneminde Batı Almanya'nın kabul etmiş olduğı “Tek Çin Politikası” altında Tibet ve Tayvan bölgelerinin Çin topraklarının bir parçası olduğunu kabul ettiğini bir kez daha belirtmesi ile mümkün kılınmıştır. Her ne kadar Merkel hükümeti Dalay Lama'nın kabulü sonrasında geri adım atmış gibi görünse de, ilerleyen dönemlerde insan hakları ve demokrasi vurgusunu sürdürmekten de kaçınmamıştır (Heberer ve Senz, 2011: 681).

3.2.2. Tibet Protestoları ve 2008 Olimpiyat Oyunları Boykotu

2008 yılının ilk aylarında Tibet'te Çin hükümetine karşı gerçekleşen protestoların bastırılmasında Çin tarafından sert müdahalelerde bulunulması uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Avrupa Birliği içerisinde bu meseleye yönelik olarak Almanya'nın gösterdiği tepkiler önemlidir. Protestolara yapılan sert müdahalenin ardından Almanya Dışişleri Bakanı Steinmeier, “durumun daha da kötüye gitmesini önlemek ve barışı sağlamak için her şey yapılmalıdır. Şiddet, herhangi bir çözüm sağlamamakla birlikte, çatışmanın barışçıl bir şekilde çatışmaların sona erdirilmesi gerekmektedir.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Auswärtiges Amt, 2008, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/080316-bm-tibet/234710> 5 Kasım 2019 tarihinde erişildi). AB içerisinde yapılan tartışmalar neticesinde, AB Dış İlişkiler Komiseri Benita Ferrero-Waldner Tibet protestolarına destek çağrısında bulunarak, 2008 Pekin Olimpiyatları'nın boykot edilebileceğini açıklamıştır. Bu açıklamadan kısa bir süre sonra Merkel ve diğer devlet görevlileri 2008 Pekin Olimpiyatlarına katılmama kararı alarak, Çin'in sert müdahalesini boykot ettiklerini belirtmişlerdir (Berliner Morgenpost, 2008, <https://www.morgenpost.de/politik/article103161694/EU-Aussenkommissarin-droht-mit-Olympia-Boykott.html>, 6 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

Almanya ve Çin ilişkilerinde Merkel döneminde meydana gelen bu üç gerilim noktasının ortak özelliği insan hakları, demokrasi ve basın özgürlüğü gibi meseleler üzerinden gündeme gelmiş olmasıdır. Bu gerilim noktaları aynı zamanda Almanya'nın Çin'e yönelik içselleştirmiş olduğu bu değer ve normlar üzerinden bir inşa çabasına girdiği iddiasını da kuvvetlendirmektedir. Diğer yandan Çin ise uzun zamandır çok kutuplu dünya sistemine giden yolda genel anlamda Avrupa'nın özel anlamda ise Almanya'nın önemli bir rolü olduğunu düşünmektedir. Çin'e göre Almanya Avrupa'nın anahtarı konumundadır. “Kazan-Kazan” politikası temelinde Almanya ve Çin arasında sıkı ekonomik ilişkilerden daha öte ve çok boyutlu bir ilişki mevcuttur (Kundhani ve Plesner, 2012: 7). Özellikle 1989 sonrasında Doğu bloğunun dağılması ile birlikte Çin yönetimi tarafından insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerin genişletilmesi ve bunlara yönelik Çin'e getirilen eleştiriler vasıtasıyla “Çin'in içişlerine karışıldığı gerekçesiyle” bu meselelerde hassas davranıldığı gözlemlenmektedir. Bu refleksin öncelikle ABD'nin 1990 sonrası Çin'e yönelik politikası ve söylemleri üzerinden geliştiği, ancak daha sonra Almanya başta olmak üzere Avrupa Birliği tarafından da bu meselelere sıkça vurgu yapıldığı görülmektedir (Heberer ve Senz, 2006: 40). Almanya'nın içselleştirdiği Avrupa değerlerinin, Almanya-Çin ilişkilerinde Merkel döneminden itibaren ikili ilişkilerde normatif bir kalıba sokulduğu görülmektedir. Böylece, Merkel döneminde

hem dış politika strateji belgelerinde hem de devlet kademesinde gerçekleştirilen söylemler aracılığıyla bu strateji karşılık bulmuş ve Çin'e yönelik dış politikanın zeminini oluşturmuştur.

3.2.3. Güney Çin Denizi Sorunu'na Almanya'nın Bakışı

Güney Çin Denizi sorunu temel olarak; zengin petrol ve doğalgaz yataklarının yer aldığı, aynı zamanda tehlikeli bir çatışma bölgesi olarak değerlendirilen Güney Çin Denizi ve bu bölgede Çin'in artan faaliyetlerine karşı güç dengesi arayışına giren Tayvan, Filipinler, Malezya, Singapur, Vietnam, Endonezya ve Brunei gibi bu denize komşu devletlerin Güney Çin Denizi üzerinde çeşitli hak iddialarında bulunduğu bir anlaşmazlığı ifade etmektedir. Ekonomi politik anlamda tehlikeli bir çıkar çatışmasının yaşandığı bu bölgede yalnızca kıyı devletlerinin değil, dünya siyaseti içerisinde başta ABD olmak üzere diğer aktörlerin de müdahil olduğu görülmektedir (Pekcan, 2017: 55).

Almanya, Güney Çin Denizi meselesinde hak iddiasında bulunmamakla birlikte önce ABD'nin sonra batılı müttefiklerinin sözkonusu meseleye olan tutumu nedeniyle bu krizin dışında kalamamaktadır. Bu krizin değerlendirilmesinde Alman düşünce kuruluşları ABD'nin tarafında olma eğilimi taşımaktadır. Ancak Almanya Şansölyesi Merkel ilişkilerin gergin biçimde sürdürülmesinin karşısında durmakta ve Batılı müttefiklerin askeri müdahale fikrine karşılık barışın tesis edilmesinden yana bir tavır sergilemektedir (Huang, 2019: 217-218).

Merkel'in Güney Çin Denizi'nde meydana gelen anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası hukukun ve ikili antlaşmaların önemine yaptığı vurgu Çin'e yönelik politika stratejilerinin bu değerler üzerinden inşa edildiğini de destekler niteliktedir. Öyle ki, Merkel'in Güney Çin Denizi bölgesindeki anlaşmazlıklara yönelik yapmış olduğu açıklamada bu durum açıkça görülebilmektedir:

“Çin ve Almanya, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ve denizcilik ve denizler içerisinde dolaşma özgürlüğü de dahil olmak üzere uluslararası hukuka dayalı denizcilik düzenini korumaya karardır. Bölgede bu düzeni ve istikrarı sürdürmek her iki ülkenin de çıkarıdır. Her iki taraf da uluslararası anlaşmazlıklar, bölgesel anlaşmalar ve ikili anlaşmalar kapsamındaki bölgesel uyuşmazlıkların ve denizcilik hakları ve çıkarlarının barışçıl çözümünde karardır ve gerilimleri azaltmaya yardımcı olan güven artırıcı tedbirleri memnuniyetle karşılamaktadır.” (Die Bundesregierung, 2016b, <https://www.>

bundesregierung.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2016/06/2016-06-13-regierungskonsultationen.html, 23 Aralık 2019 tarihinde erişildi)

3.3. Küresel Ekonomik Kriz Şartlarında Derinleşen Partnerlik (2009-2017)

Angela Merkel 2009 yılında yeniden Şansölye seçilerek ikinci kez iktidara gelmiş, Almanya açısından Çin ile ilişkilerde dönüm noktası sayılabilecek bir döneme adım atılmıştır. Bu dönemde Almanya ve Çin arasındaki yakınlaşmanın sebebinin dönemin ruhunu yansıtan önemli bir gelişme olarak 2008 küresel ekonomik krizinde aramak yanlış olmayacaktır.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin Irak ve Afganistan'a karşı aldığı savaş kararı kamu harcamalarını artırmış, petrol ve altın fiyatları 2001 yılından 2008 yılına dek üç katına çıkmıştır. 2006 yılında ABD'de emlak piyasalarının çöküşü ve bankaların iflası ile birlikte küresel bir ekonomik kriz patlak vermiştir (Beaud, 2015: 428). Bu krizden Avrupa Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri de olumsuz etkilenerek küresel ekonomik krizin derinleşmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu küresel ekonomik krizden en az etkilenen ülkelerin ise Asya ülkeleri olmuş, 2000-2007 yılları arasında dünya çapında GSYH sadece %23 artarken, Asya'da Çin GSYH'sini %91.8 artırmıştır (Beaud, 2015: 430). Böylece Çin 21.yy'ın önemli ekonomik güçlerinden birisi olma yolunda ilerlerken, kriz döneminde de kredi sağlayabilecek bir kaynak olarak Almanya'nın ve dolayısıyla Avrupa Birliği'nin de dikkatini çekmiştir.

Bu şartlar altında Merkel iktidarının bir önceki döneminin sonunda itibaren başlayan küresel ekonomik kriz, Merkel'in ikinci döneminde etkisini artırmıştır. Bu durum CDU/FDP koalisyonunu baskı altında bırakmış ve ekonomik anlamda bir yol haritasının oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Hans Kundnani'nin ifadesiyle Avrupa Birliği'nin dayanıklı ekonomilerinden ve en büyük kreditor ülkelerinden birisi olan Almanya, Avrupa Birliği tarihinde görülmemiş biçimde zor bir durumun içerisine düşmüştür (Kundnani, 2015: 2). Tam da bu noktada Çin, Almanya'nın bu krizden çıkması için kilit bir role sahip olmuştur. Uzun yıllar boyunca ekonomik çıkarlar temelinde kurulan ikili ilişkilerin derinleştirilerek, Çin'in kriz döneminde Almanya'nın ve Avrupa'nın resesyondan kurtarılmasını sağlayacak bir partner konumuna yükselmesinin önü açılmıştır. Bu süreçte Almanya, Çin'e yönelik ihracatını artırarak resesyondan çıkmaya yönelik bir yol haritası izlemiştir (Crawford ve Czuczka, 2013: 117).

Çin'in Almanya ve Avrupa Birliği'nin karşı karşıya kaldığı Euro Krizi'ni atlatmasında önemli bir konumda yer almıştır. Almanya'nın Çin'e yönelik norm temelli dış politikası doğrultusunda gerçekleştirmeye çalıştığı kimlik inşası sürecinin 2008 küresel ekonomik krizi sebebiyle kesintiye uğradığı gözlemlenmektedir. Angela Merkel, iktidarının ikinci döneminin henüz başlarında Euro krizi ile mücadele etmek zorunda kalmış, Almanya ve Avrupa Birliği'nin resesyondan çıkarılmasının çaresi Çin ile ekonomik ilişkilerin ön planda tutularak ihracatın artırılması olarak görülmüştür. Çin ile ilişkilerdeki normatif ve değer odaklı dış politika anlayışının bu dönemde ekonomik kriz sebebiyle geri planda kaldığı yorumu da yapılabilmektedir. Diğer yandan Çin'in tek taraflı olarak Avrupa Birliği İnsan Hakları Diyalogu seminerlerini senede iki sefer yerine tek sefere düşürmüş olduğu göze çarpmaktadır (Kinzelbach, 2015: 198). Çin'in Merkel döneminde izlenen norm temelli dış politikanın somut adımlarından rahatsız olduğu ve iç işlerine müdahale olarak algıladığı göz önünde bulundurulduğunda, bu karar Çin yönetimi tarafından küresel ekonomik kriz döneminde Almanya ile kurduğu sıkı ekonomik ilişkiler karşısında alınan bir taviz olarak değerlendirilebilmektedir.

Tüm bu şartlar doğrultusunda daha da gelişen ilişkiler, Merkel'in ikinci döneminden itibaren önceki ilişkilerden farklı bir şekilde partnerlik ilişkisine evrilmiştir. Bu dönemde Almanya açısından Çin'e yönelik olarak izlenen politika, Merkel tarafından yapılan şu açıklama ile dönemin ruhunu özetleyecek bir nitelik taşımaktadır: “Küreselleşme tüm risk ve avantajları beraberinde getirmektedir...Ancak değerler ve toplumların yaşayış biçimleri arasında bir rekabet mevcuttur” (Bundesregierung, 2011a, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-802240>, 12 Kasım 2019 tarihinde erişildi.) Görüldüğü üzere, Çin'e doğrudan bir atıf yapılmamış olsa da, Merkel küreselleşmenin getirdiği risklere karşı koyma ve avantajların değerlendirmesinde farklı değerler ve yaşayış biçimlerine rağmen Çin ile ilişkilerin artarak devam ettirilmesinden yana bir tavır sergilemektedir. Daha öncesinde 2011 yılının Ocak ayında Davos Zirvesi'nde Merkel, Almanya'nın ekonomik anlamda bir “ihracat devleti” olduğunu belirtmesinden sonra uzmanlar bu terimi Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasını tanımlamak için kullanmaya başlamışlardır (Bundesregierung, 2011b, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/rede-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-anlaesslich-des-jahrestreffens-2011-des-world-economic-forum-476860>, 12 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

2004 yılında Schröder döneminden itibaren geliştirilen Almanya-Çin ilişkilerinin 2010 yılında “stratejik partnerlik” olarak adlandırıldığı, 2014 yılının başlarında Çin Halk Cumhuriyeti başkanı Xi Jinping'in Almanya'ya yaptığı ziyaret sonrasında ise

“kapsamlı stratejik partnerlik” olarak güncellendiği gözlemlenmektedir (Huotari, 2015: 30). Küresel ekonomik kriz şartlarında gelişen Almanya-Çin ilişkileri 2011 yılında imzalanan 22 farklı iki taraflı antlaşmanın imzalanması ile normatif bir temele oturtulmuştur. Ekonomi, insan hakları, demokrasi gibi alanlarda kurulan partnerliğin yanı sıra, 2014 yılında enerji, çevre ve iklim üçgeninde öncelik verilen hedeflerin de yer aldığı 110 maddelik bir “inovasyon partnerliği” kurulması kararlaştırılmıştır.

Özetle, Merkel’in ikinci döneminde Almanya 2008 küresel ekonomik krizinden itibaren Çin ile ilişkilerinde ekonomik boyutu öne çıkararak, değer farklılıkları, insan hakları gibi meseleler üzerinde fazla vurgu yapmadan, ilk döneme göre daha pragmatik bir dış politika izlemeyi tercih etmiştir. Bir diğer deyişle, 2008 krizi sonrasında Almanya’nın Çin’e yönelik olarak uygulamayı hedeflediği “Ticaret üzerinden Değişim” politikasının, değişimden ziyade ticari ilişkilerin ön planda tutulduğu bir ilişkiler dönemine evrildiği göze çarpmaktadır (Schnellbach ve Man, 2015:12). Bu doğrultuda, Avrupa Birliği düzeyinde Çin’in insan hakları diyalogu doğrultusunda düzenlenen seminerleri senede bir defa düzenlenecek şekilde indirmesi, Avrupa Birliği’nin ve birliğin lokomotif aktörlerinden birisi olan Almanya’nın bu konuda taviz verdiğini göstermektedir. Almanya’nın Çin ile kurduğu “stratejik partnerlik” ilişkisinin AB düzeyine de taşınması ikili ilişkilerde olduğu kadar kolay olmasa da, Almanya’nın diğer Avrupalı devletlere kıyasla, Çin’e yönelik olarak değer ve normlar bakımından stratejik bir Avrupa yaklaşımı geliştirme başarısı dikkat çekmektedir (Kundnani ve Plesner, 2012: 8).

2013 yılından itibaren Merkel iktidarının üçüncü döneminin başlaması ile birlikte Çin’e yönelik dış politikada ekonomik çıkarların önceliğinde normatif ve değer temelli dış politika anlayışı kendisini tekrardan hissettirmeye başlamıştır. Çin’in uluslararası alanda giderek büyüyen ekonomik bir güç olarak yükselmesi, uluslararası sistem içerisindeki aktörlerin dikkatlerini Çin üzerinde toplamıştır. Almanya’nın Çin politikası da bu doğrultuda ilişkilerin istikrarlı bir biçimde sürdürülerek artırılmasını hedeflemiştir.

Almanya Çin’in artan gücünün uluslararası krizlerin patlak verdiği dönemlerde, uluslararası yönetim mekanizmaları olan G-20 ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası platformlarda daha çok sorumluluk alarak kullanması gerektiği yönünde çağrılarda bulunmuştur. Böylece Almanya, hem Çin ile ikili ilişkilerinde hem de uluslararası alanda ulusal çıkarlarının korunması için önemli bir koalisyon partneri kazanmış olmayı hedeflemektedir (Bartsch, 2016: 8). Bu anlamda uluslararası politikanın sosyal yönünü

ön plana çıkaran Sosyal İnşacılığa göre “normatif olanın, maddi yapılar üstündeki önceliği” dikkate alındığında, uluslararası örgütlerin devletlerin ulusal çıkarları doğrultusunda belirlediği politikalar ve devletler arasındaki ilişkiler üzerinde doğrudan bir belirleyiciliğe sahiptir (Kaya, 2008: 83). Böylece Almanya’nın Çin’e yönelik politikasındaki normatif temelin uluslararası örgütler ve yapılar aracılığıyla verilerek Çin için öncelikli konuma getirilmesi, Almanya’nın ulusal çıkarlarının korunması ve değer temelli dış politikasının uygulanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Diğer yandan Merkel döneminden itibaren vurgulanmaya başlayan değerler üzerinden, Çin’in istikrarının sağlanması için gerekli olan; hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, Almanya’nın değerler sisteminin Çin’deki özgürlükleri desteklemesi ve dijital medya kısıtlamalarının kaldırılması talebinde bulunulmuş ve Almanya’nın çıkarlarını zedelemeyen bu değerler sistemini savunmak ülke diplomatlarının görevi olarak belirtilmiştir (Bartsch, 2016: 9).

Merkel iktidarının üçüncü döneminde Almanya’nın Çin politikasında değerler ve normlar sistemine yapılan vurguların 2013 yılından itibaren uluslararası örgütler ve platformlar aracılığıyla normatif bir zemine oturtulmak istenmiştir. Hatta giderek yakın hale gelen ikili ilişkilerin “küreselleşen dünyada paylaşılan sorumluluklar” halindeki taahhütlere dönüştürülmek istenmesi de Almanya’nın bu yöndeki politika stratejilerini doğrular niteliktedir (Die Bundeskanzlerin, 2012, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/rede-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-anlaesslich-der-eroeffnung-des-deutsch-chinesischen-wirtschaftsforums-609212>, 20 Şubat 2019 tarihinde erişildi). Böylece yalnızca siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra iklim değişiklikleri, enerji verimliliği ve kaynak yeterliliği konularında da Çin’in sorumluluk almasını bekleyen Almanya, çok taraflı forumlar aracılığıyla Çin’in uluslararası hukuka ve kurallara uymasını garanti altına almaya çalışan bir dış politika hedefi gözetmektedir (Heiduk, 2014: 127).

Uluslararası krizler bağlamında düşünüldüğünde, Almanya tarafından Çin’in uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde daha etkin bir rol almasını isteyerek bu amaca yönelik olarak Çin’den bu meselelerin çözümüne dahil olması talebinde bulunmaktadır. Kırım’ın ilhak edilmesinden sonra Merkel, Çin’e yaptığı ziyarette Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping ile yaptığı görüşme esnasında Suriye ve Irak’ta yaşanan çatışmalar, Kuzey Kore ve İran’ın nükleer silah geliştirme çabaları, Güney ve Doğu Çin Denizi’nde yaşanan gerginlikler ve Kırım Krizi gibi uluslararası meseleler üzerinde durmuştur (Deutsche Welle, 2014, <https://www.dw.com/en/germany-and-china-a-special-relationship/a-17759575>, 21 Kasım 2019 tarihinde erişildi). Bu anlamda

Huang'ın ifadesiyle (2019: 216) Almanya'nın Çin politikasının önemli hedeflerinden birisi de Çin'in uluslararası hukuka uygun olarak küresel çatışmaları çözme süreci içerisine dahil etmek olduğu söylenebilmektedir.

Almanya'nın uluslararası krizler konusunda Çin'e yönelttiği taleplere somut bir örnek olarak, 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya ait olan Kırım Yarımada'sını ilhak ederek uluslararası alanda büyük bir krize neden olduğu “Kırım Krizi” gösterilebilmektedir. Almanya ve Çin uluslararası anlaşmazlıklar üzerinde işbirliğini artırmayı amaçlamakla birlikte Çin lideri Xi Jinping Kırım Krizi konusunda çekingen davranmıştır. Bu durumun sebebi Çin'in Ukrayna'nın iç işlerine müdahale etmekten kaçınması olarak değerlendirilmektedir. Merkel ise Kırım Krizi'nde Çin'in liderliğinde Rusya üzerinde bir etki mekanizması kurmayı amaçlamış, ancak başarılı olamamıştır. Çin'in çekinceli yaklaşımı, Kırım'ın askeri müdahale ile istikrarsız bir bölge haline getirilmesi üzerine Tibet ve Taiwan meseleleri üzerinde daha da hassas olmasına yol açmış, bu sebeple Ukrayna ve Rusya arasındaki meseleye “üçüncü bir güç” olarak dahil olmaktan kaçınmıştır (Schnellbach ve Man, 2015: 17).

2012 yılında Almanya Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle CDU/CSU parti kongresinde yaptığı konuşmada, Çin'i Asya'da “dönüştürücü güç” olarak nitelendirmiş ve Çin'in küresel siyaset ve uluslararası ekonomi içerisinde artan ağırlığı dikkate alındığında Asya'nın “bir kutup pozisyonu” oluşturduğu vurgusunda bulunmuştur (Auswärtiges Amt, 2012, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/120613-bm-asien/250432>, 22 Kasım 2019 tarihinde erişildi). Bu sebeple Çin siyasi, ekonomik ve kültürel anlamlarda Almanya tarafından gelecekte uluslararası sistem içerisinde gerekli bir partnerlik ilişkisi kurabileceği küresel bir gücü ifade etmektedir. Almanya'nın Çin politikasının ortak bir amaç doğrultusunda birlikte hareket etmek üzere hazır bulunduğu görülmektedir. Sosyal İnşacı kuram çerçevesinde incelendiğinde, ortak bir amacın gerçekleştirilebilmesi için en gerekli öge iki aktörün ortak değerlerini barındıran bir “kimliğin” varlığıdır. Merkel dönemi Almanya dış politikasında, paylaşılan bu değer ve algıların bir kimlik haline getirilerek, Almanya tarafından içselleştirilmiş olan Batılı değerlerin aktif bir biçimde Çin'e yönelik bir kimlik inşası süreci ile desteklenmektedir. Böylece ikili ilişkilerin değerler ile güçlendirilen normatif bir temel üzerine inşa edilmeye çalışıldığı söylenebilmektedir.

Sosyal İnşacılık kuramının en temel varsayımlarından birisi de, devletlerin yalnızca maddi çıkarlar ve yapılar doğrultusunda hareket eden aktörler olmadıkları, en az maddi yapılar kadar devletlerin sahip olduğu değerler ve algıların da dış politikada

stratejilerinin belirlenmesinde etkili olmuştur. (Ruggie, 1998: 879). Bu doğrultuda Merkel döneminde Almanya'nın sahip olduğu kimliğin içinde yer alan Avrupalı değerlerin, Çin ile ortak amaçlar doğrultusunda paylaşılan fikirler ve değerler haline getirilmek istendiği görülmektedir. Böylece ortak bir kimliğin varlığı iki aktör arasındaki çıkar çatışmalarını engelleyecek ve iki aktörün değer ve normlar temelinde kurduğu ilişkinin maddi çıkarlar boyutunda da sürdürüleceği istikrarlı bir partnerlik haline getirileceği öngörülmektedir.

Buna ek olarak, 2014 yılında Federal Almanya Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan inceleme raporunda Avrupa siyasetinin merkezinde yer alan değerlere yapılan vurgular, Avrupa entegrasyonunun temelinde yer alan değerlerin Alman dış politikasının da temelleri olduğuna işaret edilmesi, bu değerler üzerinden istikrarlı ve barışçıl ortaklıklar kurulmak istenmesine yönelik niyetlerin yer alması, Almanya'nın diğer aktörlere yönelik olarak kimlik inşası sürecindeki Avrupalı değerlerin rolünü açıklayan bir niteliğe sahiptir (Auswärtiges Amt, 2014: 11-12, <https://www.auswaertiges-amt.de/blueprint/servlet/blob/269656/d26e1e50cd5acb847b4b9eb4a757e438/review2014-abschlussbericht-data.pdf>, 27 Kasım 2019 tarihinde erişildi.). Bu sayede Almanya, Avrupalı değerleri temel alan dış politikası vasıtasıyla Çin ile ilişkilerinde hem kendi çıkarlarını bu değerler üzerinden şekillendirdiği kimlik üzerinden korumakta, hem de Zhao Ke'nin ifadesiyle Çin ile ilişkilerin “Avrupa adına” sürdürülerek aynı zamanda Avrupa Birliği'nin de çıkarlarını koruyan bir dış politika stratejisini hayata geçirmekte olduğu söylenebilmektedir (Ke, 2017:86).

2017 yılında Almanya ve Çin arasındaki ilişkiler farklı bir gerginlikle daha karşı karşıya kalmıştır. Hong Kong'ta 2014 yılında gerçekleşen protestolar ve Çin hükümetinin protestolara müdahalesine karşı Almanya tarafında yapılan açıklamalar ilişkilerin seyrini dalgalandırmıştır. Merkel'in 2017 yılında Hong Kong Başbakanı Carrie Lam'i tebrik mektubunda “Piyasa ekonomisi sisteminin temel değerlerinin korunması için öncelikle “Tek Ülke, İki Sistem” ilkesi altında temel haklar ve temel özgürlüklerin korunması gerektiği” vurgusunda bulunmuştur (Bundesregierung, 2017a, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/bundeskanzlerin-merkel-gratuiert-der-designierten-regierungschefin-der-sonderverwaltungsregion-hongkong-der-volksrepublik-china-carrie-lam-cheng-yuet-ngor-759238>, 27 Kasım 2019 tarihinde erişildi).

Merkel tarafından yapılan bu vurgu Çin hükümetini rahatsız etmiştir. Hong Kong protestoları ve Hong Kong'un hukuki statüsüne yönelik dışarıdan gelen her

açıklama Çin hükümeti tarafından iç işlerine müdahale olarak algılanmaktadır. Böylece Hong Kong protestoları sonrasında Almanya tarafından Çin'e yönelik olarak Batılı değerlerin korunması temelinde yürüttüğü politikanın gerekliliği olarak yapılan açıklama, Çin tarafından Almanya ile yürütülen stratejik partnerlik ilişkisini zedeleyecek bir hamle olarak algılanmıştır.

2019 yılının Temmuz ayında Hong Kong protestolarının yeniden şiddetlenmesi ile birlikte Çin'in protestoculara olan sert müdahalesi sonrasında, Merkel tarafından Çin'e yapılan ziyaret esnasında Hong Kong'da insan hakları ve özgürlüklerinin garanti altına alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Buna ek olarak Hong Kong protestolarının şiddete başvurulmadan diyalog yoluyla çözülmesi gerektiği de belirtilmiştir. Bu ziyaret ile birlikte Almanya ve Çin arasında hava ulaşımı, yeşil enerji, finans ve eğitim alanlarını kapsayacak şekilde 11 antlaşmanın imzalandığı görülmektedir (Deutsche Welle, 2019, <https://www.dw.com/tr/merkel-hong-kongda-ozgurlukler-garanti-altina-alinsin/a-50322026>, 29 Kasım 2019 tarihinde erişildi). Böylece Almanya tarafından ticari yatırımların yoğun olarak yapıldığı bir ülke olan Çin'deki istikrarsızlığın giderilerek, her fırsatta insan hakları ve demokrasi gibi değerlerin korunması çağrısı da yapılmaktadır.

Kirsche ve Maull'e göre (1996: 302) sivil güç olarak adlandırılan devletler "diğer devletlerin iç işlerine karışmaktan" geri durmamakla birlikte, demokratikleştirme ve iyi yönetimin teşvikini sağlamayı "açık bir amaç" olarak görmektedirler. Alman demokratik değerleri de bu tanımlama ile örtüşecek şekilde iyi yönetim, hukukun üstünlüğü ve adem-i merkezîyetçilik gibi unsurlar üzerine odaklanmaktadır (Wolff, 2013: 480). Bu sebeple Almanya, Merkel döneminde daha belirgin olarak gözlemlenebilecek şekilde sivil güç karakteristiği doğrultusunda hareket ederek, Çin'in kendi "iç işleri" olarak nitelendirdiği meseleler hakkında görüş bildirmekten kaçınmamaktadır. Çin yönetiminin Almanya'nın bu müdahil olma çabasından duymuş olduğu rahatsızlığa rağmen Almanya'nın Çin ile ilgili meseleleri değer merkezli bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirerek Çin'e baskı yapmaktan kaçınmadığı görülmektedir.

3.4. Merkel Döneminde Almanya'nın Çin'e Yönelik Politikasının Ekonomik Boyutu

Sosyal İnşacı kuram bağlamında düşünüldüğünde ortak kimliğin inşa edilmesi önemli bir sosyalleşme faaliyeti olarak görülmekte ve bu inşa sürecinde yer alan unsurlar bu inşa sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Diğer bir deyişle devletlerin ortak

bir kimlik yaratabilmek adına norm, kural, kurum ve ortak kültür unsurları aracılığıyla sosyalleşerek, bu unsurlar üzerinden ortak bir aidiyet tanımladıkları söylenebilmektedir. (Onuf, 2013: 64).

Sosyal İnşacılık kuramı yalnızca siyasal ilişkileri açıklamakla kalmayıp, devletler arasındaki ekonomik ilişkilerin de bir çeşit inşa sürecinin çıktısı olarak değerlendirilebileceği bir analiz düzlemi sunmaktadır. Charles S. Maier tarafından ele alınan bu analiz düzlemi, Sosyal İnşacı bir ekonomi politik modeli sunmakta ve en temel anlamıyla “ekonomik fikir ve faaliyetlerin analiz çerçevesi olarak değerlendirilmesinin yerine, direkt olarak açıklanması gereken inanç ve eylemler olarak görüldüğü” bir yaklaşımı ifade etmektedir (Maier, 1988: 6). Bu yaklaşım içerisinde özellikle söylemlerin önemli bir yer tuttuğu vurgulanmakla birlikte, söylemin sosyalleşme sürecinde “bireylerin kendi kimliklerini ve davranışlarını anlamlandırmalarını sağlayan geniş bir sosyal uygulama düzlemi” sunduğu ifade edilmektedir. Diğer bir ifade ile söylem, anlamlı olarak öngörüleni şeyi aynı zamanda “gerçek” kılar (George, 1994: 29-30). Dolayısıyla, Sosyal İnşacı bir yaklaşım içerisinde değerlendirilen bu ekonomik yaklaşım küreselleşme kavramına ve küreselleşme söylemine önemli bir yer vermektedir. Küreselleşme söylemi üzerinden devletlerin hem ikili ilişkilerinde hem de uluslararası örgütler ve yapılar aracılığıyla diğer aktörler ile bir sosyalleşme alanı yarattığı, bu alan üzerinden de bir inşa sürecinin yürütüldüğü söylenebilmektedir. Politik anlamda gerçekleştirilen söylemlerin, küreselleşmenin maddi ve kaçınılmaz yönüne dikkat çekilerek, küreselleşmenin kaçınılmaz ve gerekli olarak inşa edilmesinde önemli bir katkı sağlamaktadır (Siles-Brügge, 2013: 601). Diğer bir deyişle, küreselleşme söylemleri vasıtasıyla devletlerin diğer aktörler ile bir politika programının belirlenme sürecinde “ortak bir dil ve çerçevenin oluşturulmasının” önü açılmaktadır (Schmidt, 2002: 171).

Almanya ve Çin arasındaki ticari ilişkilerin de en az siyasi ilişkiler kadar ön planda tutulduğu, hatta Almanya’da Kohl ve Schröder iktidarları döneminde ticari ilişkilerin siyasi ilişkiler üzerinde belirleyici olduğu söylenebilmektedir. Almanya ve Çin arasındaki ticari ilişkilerin temeli 1963 yılında Ostpolitik (Doğu Politikası) çerçevesinde dönemin Şansölyesi Willy Brandt ve iktidarı tarafından öne sürülen “Uzlaşma Yoluyla Değişim” politikası ile atılmıştır (Craig, 1994, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/1994-01-01/did-ostpolitik-work>, 10 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

Schröder döneminde ise “Ticaret ile değişim” politikası kapsamında ekonomik değişimin toplumsal değişmeye öncülük edeceği düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir (Schröder, 2006: 141). Almanya’nın Çin’e yönelik dış politikasında ticari ilişkilerin rolü ve konumu Merkel iktidarı döneminde de giderek artmıştır. Buna ek olarak Merkel döneminde artan ekonomik ilişkilerin yanı sıra insan hakları meselelerine yapılan vurgunun da önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu durum iki ülke arasında kimi zaman gerginliklere sebep olmakla birlikte, giderek derinleşen bir partnerliğin de önünün açılmasına engel teşkil etmemektedir. Günümüzde Avrupa Birliği içerisinde Çin’e yapılan ihracatın neredeyse yarısı Almanya’dan yapılmakta, Avrupa Birliği’nin Çin’den sağladığı ithalatın dörtte biri Almanya’ya ulaştırılmaktadır (Kundnani ve Plesner, 2012: 1).

Merkel’in iktidara geldiği dönemden itibaren Almanya’nın Çin politikasında, Çin’in dönüşümünün sağlanmak istenmesi çabası doğrultusunda normatif yapıların kurulduğu göze çarpmaktadır. Kendinden önceki dönemlerde Çin ile yaşanan anlaşmazlıkların “sessiz diplomasi” ile çözülmesine karşın Merkel, Çin’e yönelik daha değer odaklı politikalar takip etmeyi tercih etmiştir. Bu çerçevede Almanya, sistematik bir biçimde gerek kendi kurumsal yapısı, gerekse Avrupa Birliği kurumları çerçevesinde Avrupalı kimliğini ön planda tuttuğu bir ilişki düzlemi oluşturmak istemektedir. Bu düzlemin de Almanya tarafından iki ülke arasındaki özel ilişkiyi ifade eden “stratejik partnerlik” kavramı içerisine oturtulmak istendiği ve kazan-kazan politikasının merkeze alındığı söylenebilmektedir (Kundnani ve Plesner, 2012:8). Almanya’nın Çin’i çok kutuplu dünyanın önemli aktörlerinden birisi olarak değerlendirdiği, Çin ise Almanya’yı Avrupa Birliğinin lider gücü olarak gördüğü (Guo, 2013: 90) dikkate alındığında, Almanya tarafından bu politikaların kimlik inşası sürecinin birer parçası olduğu düşüncesi daha anlamlı bir hale gelmektedir.

Merkel iktidarının ikinci dönemini ifade eden 2009-2013 yılları arasında dış politikada değer odaklı söylemlerin ve normatif yapıların yer almaya devam ettiği gözlemlenmektedir. Ancak Euro Krizi sebebiyle hem AB-Çin ilişkilerinin hem de Almanya-Çin ilişkilerinin büyük oranda ekonomik ilişkiler çerçevesinde şekillendiği, ekonomik ve kurumsal yapıların ön planda yer aldığı ve değer odaklı politikaların yerini pragmatik politikaların aldığı söylenebilmektedir (Huang, 2019: 222).

Yine de Almanya’nın Çin politikasında değerlerin terkedilmediği, hatta “işbirliğinin öngörülebilir ve güvenilir bir temelde gerçekleşmesini sağlayacak yapıların sürekli olarak yapılandırılmaya devam edileceği” vurgulanarak bu politika anlayışı

desteklenmiştir. (Die Bundesregierung, 2012, <http://www.bundesregierung.de/Content/Archiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/china-2012-08-29-regierungskonsultationen.html>, 24 Aralık 2019 tarihinde erişildi). Almanya-Çin ilişkileri Euro Krizi sonrasında derinleşen ekonomik partnerliğin etkisinde daha maddi çıkarlara dayalı ve pragmatik bir hale gelmiştir. Bu sebeple Merkel'in üçüncü iktidar dönemi olarak bilinen 2013-2017 yılları arasında Almanya'nın Çin politikasında değer odaklı dış politikanın ağırlığının giderek azaldığı, ancak halen terkedilmediği söylenebilmektedir.

Almanya Federal Dışişleri Bakanlığı tarafından belirtildiği üzere Çin, 2018 yılında Almanya'nın en önemli ticaret ortaklarından birisi haline gelerek, ticari ilişkiler yaklaşık 200 milyar avroyu aşan bir ticaret hacmini içermektedir. Artan belirsizlikler, uluslararası krizler ve küresel zorluklar karşısında, Almanya ile Çin arasındaki kapsamlı stratejik ortaklık çerçevesinde işbirliği ve koordinasyona ekonomik alanda da büyük önem verilmektedir. Bu doğrultuda 80 farklı diyalog mekanizması vasıtasıyla politikanın düzenli olarak üst düzey koordinasyonu sağlanmakta, dinamik ticaret ilişkileri, yatırım, çevre işbirliği ve kültürel ve bilimsel sektörlerde işbirliği ikili ilişkilerde kilit unsurları oluşturmaktadır. Almanya özellikle Merkel döneminde, Çin'in ekonomik ilerleme kaydetmesi sürecinde, hukukun üstünlüğünü ve sosyal güvenlik sistemlerinin gelişimini, siyasi ve ekonomik katılımı arttırmaya ve azınlık sorunlarını barışçıl bir şekilde çözmeye devam etmesinin önemli olduğunu her fırsatta vurgulamaktadır (Auswärtiges Amt, 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/bilateral/200472>, 11 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

Merkel döneminde Çin ile ekonomik ilişkilerde işbirliği sağlanan alanlara bakıldığında bu alanların çevre teknolojileri, otomotiv teknolojileri, yenilenebilir enerji sistemleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanlarda her iki devlet de inovasyon kapasitesinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu sıkı işbirliğinin sağlanmasının yanı sıra teknik bilginin kaybı ve ürün korsanlığının yaygınlaşması gibi meseleler Almanya'nın çekinceleri arasında yer almaktadır. Çin Almanya açısından bir yandan araştırma ve geliştirme çalışmalarının yapılması sürecinde bir kalkınma ortağı gibi görülmekte, diğer yandan ise ekonomik rekabetin sürdürüldüğü bir devlet konumunda bulunmaktadır (Huang, 2019: 200-201). Dolayısıyla Almanya ve Çin arasındaki derinleşen ilişkilerin gelecekteki akıbetinin Almanya aleyhine gelişmemesi için Almanya'nın belirli kurallar ve değerler çerçevesinde hareket etme çabasının anlam kazandığı görülmektedir.

3.4.1. Almanya'nın AB-Çin İlişkilerindeki Rolü ve Konumu

2010 yılının Temmuz ayında Merkel'in Çin'e yaptığı ziyaret sonrasında Çin ile ilişkilerde "yeni bir aşamaya gelindiği" vurgusu yapılmıştır. Öyle ki, 2010 yılında Çin tarafından yapılan ithalatın artması sebebiyle Alman otomotiv ve makine endüstrisi sektörlerinde çift haneli büyüme oranları kaydedilmiştir (Heberer ve Senz, 2011: 686). 2015 yılına gelindiğinde Çin'e yapılan tüm AB ihracatının üçte birine yakını Almanya'dan gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca 2014 yılında Sino-Alman Ekonomik Danışma Komitesi kurulmuş ve 2015 yılı "Sino-Alman İnovasyon Yılı" olarak açıklanmıştır (Larres, 2015: 43). Bu gelişmeler ile birlikte 2016 yılında Çin sanayi ve teknoloji alanlarında Almanya'daki dördüncü en büyük yatırımcı devlet konumuna erişmiştir (Zschäpitz, 2017, <https://www.welt.de/wirtschaft/article161488517/So-riskant-ist-Chinas-Kaufwut-fuer-deutsche-Firmen.html>, 13 Aralık 2019 tarihinde erişilmiştir).

Almanya, Çin'deki ekonomik çıkarlarını korumak istemekle birlikte Çin'in yalnızca bir ticaret ortağı olmadığını, aynı zamanda uluslararası boyuttan bakıldığında dış ticaretteki önemli rakiplerinden birisi olduğunu farkındadır. Bu sebeple normatif kurumlar aracılığıyla Çin'e yönelik ekonomi politikalarında da kendi çıkarlarını muhafaza edebileceği bir dönüşümü de sağlamayı hedeflemektedir. İki ülke arasındaki kazan-kazan durumunun devam ettirilmek istenmesi adına, Almanya'nın Çin hükümetinden serbest ticaret antlaşmalarının yanı sıra yatırım hukuku ile ilgili sistemin iyileştirilmesi gibi önemli adımlar atması talebinde bulunabilmektedir. Çin açısından bakıldığında, Çin'in dış politika stratejilerinde Avrupa Birliği ve özellikle Almanya ile önemli ticari ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Almanya ve Çin arasındaki ikili antlaşmaların yanı sıra Avrupa Birliği düzeyinde yapılan antlaşmalardaki değişiklikler ve iyileştirmeler diğer Avrupa Birliği devletlerinin de çıkarlarını koruyacaktır. Bu noktada Almanya, Çin ile kurduğu ikili ilişkilere ek olarak Avrupa Birliği ve üçüncü ülkeler arasında dış ticaret hacminin korunmasında kilit ve öncü bir rol oynamaktadır (Huang, 2019: 203-204).

Bu noktadan bakıldığında, Avrupa Birliği ve Çin arasındaki ticaret anlaşmazlıklarında da Almanya'nın arabulucu konumunda yer aldığı öne sürülebilmektedir. Örneğin 2013 yılında AB ve Çin arasında güneş enerjisinden faydalanmak için kullanılan fotovoltaik pillerin ucuz ithalatı konusunda bir ticari anlaşmazlık yaşanmış ve olası bir ticaret savaşının eşiğinden dönülmüştür. (Klein, Meier, ve Warwick, 2013: 113-115). Bu ithalat krizinin çözülmesinde Merkel hükümeti

Çin hükümeti ile ikili görüşmelerde bulunarak katkı sağlamıştır. Diğer bir deyişle ifade edilecek olursa, Almanya'nın AB-Çin ticari ilişkilerindeki arabulucu konumunda yer alması, olası bir anlaşmazlık durumunda Almanya'nın ekonomik çıkarlarının da zedelenmesinin önüne geçebilmektedir.

Merkel döneminde Çin'e başbakanlık düzeyinde yapılan ziyaretlerin en az kendinden önceki dönemler kadar önemli görülmüş ve bu ziyaretler sonucunda ikili ilişkilerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Diplomasinin Merkel döneminde Çin'e yönelik dış politika stratejilerinin oluşturulmasında aktif bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun önemli bir örneği olarak, 2016 yılında Merkel'in Çin'e yapmış olduğu dokuzuncu ziyaret sonrasında Çin'in Avrupa Birliği tarafından piyasa ekonomisi olarak tanınması konusunda Avrupa Birliği düzeyinde alınan kararlar üzerindeki belirgin etkisi vasıtasıyla arabulucuk edildiği belirtilmektedir (Bartsch, 2016: 5). Görüldüğü üzere Almanya yalnızca ikili ilişkilerde değil, Avrupa Birliği ve Çin ilişkilerinde de önemli bir köprü görevi görmektedir. Bu köprü görevi yerine getirilirken aynı zamanda Merkel tarafından belirli taahhütlerin de öne sürüldüğü gözden kaçmamaktadır. Çin'in Avrupa Birliği düzeyindeki statüsünün onaylanmasına destek verilmesi için öncelikle Çin yönetiminden ekonomik alanda adil rekabet koşullarının tesis edilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Industrie Magazin, 2016, <https://industriemagazin.at/a/mes-europa-und-china-steuern-auf-einen-neuen-grosskonflikt-zu>, 16 Aralık 2019 tarihinde erişildi). Bu noktada Almanya'nın Çin'e yönelik olarak yürütmekte olduğu ekonomi politikalarında hem ikili düzeyde hem de Avrupa Birliği düzeyinde anlaşmazlıklara sebep olan bir diğer mesele ise "değerler ve fikirler" olarak nitelendirilmektedir (Barone, 2015: 21). Merkel'in 2005 yılında iktidara gelmesinden itibaren, Çin'e yönelik dış politikada hem siyasi hem de ekonomik alanlarda Almanya'nın içselleştirerek ulusal kimliğinin önemli bir parçası haline getirmiş olduğu değer ve düşüncelerin Çin'e ihraç edilmek istendiği görülmektedir. Sosyal İnşacılık kuramı perspektifinden bakıldığında, bu değer ve düşünceler çerçevesinde Çin'in Almanya ve Avrupa Birliği çıkarlarının korunması ve ilerletilmesi amacıyla dönüştürülmek istendiği sonucu çıkarılabilmektedir. Diğer bir deyişle Merkel döneminde Huang'ın ifadesiyle (2019: 208) Almanya, ekonomik alanda adil rekabet ve serbest piyasa ekonomisi ekseninde Avrupa Birliği devletlerinin ve kendi ulusal çıkarlarını değerler politikası aracılığıyla korumakla birlikte, değerler politikasını maddi çıkarlar doğrultusunda araçsallaştırmıştır.

Bu şartlar altında gelişimi sürdürülen ilişkiler, 2017 yılında Çin Başbakanı Li Keqiang tarafından Berlin'e gerçekleştirilen ziyaret sonrasında Merkel, Almanya ve

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü ilkelerini ve kurallarını desteklediğini açıkça belirtmesi ile önemli bir noktaya erişmiştir (Die Bundesregierung, 2017, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/pressekonferenzen/pressekonferenz-von-bundeskanzlerin-merkel-und-dem-ministerpraesidenten-des-staatsrates-der-volksrepublik-china-li-keqiang-845070>, 17 Aralık 2019 tarihinde erişildi). Diğer bir deyişle, Almanya'nın Avrupa Birliği düzeyindeki arabulucu ve lider konumu sayesinde Çin'e yönelik politikasında kendi ekonomik çıkarlarını muhafaza ederek, Almanya'nın ekonomik hedeflerine denk düşecek biçimde diğer AB ülkeleri tarafından Çin'in serbest piyasa ekonomisi olarak tanınmasına yönelik süreçte önemli bir rol oynamıştır.

Almanya'nın 2020 yılının Temmuz ayında AB Konseyi dönem başkanlığını Hırvatistan'dan devralmasıyla birlikte AB-Çin ilişkilerinde Almanya'nın çok daha önemli bir role sahip olduğu söylenebilmektedir. Çin'in AB tarafından hem bir ortak hem de bir rakip olarak değerlendirilmesi, Çin'e yönelik politikaların çok yönlü ve hassas bir yapıda olmasına neden olmaktadır. Shi-Kupfer'in vurguladığı üzere AB'nin Çin'e yönelik politikalarında değerlere sürekli olarak vurgu yapılması AB'nin çıkarlarına zarar verebilme olasılığı taşımaktadır. Bu sebeple AB'nin Çin'e yönelik dış politika stratejilerinin Çin'in insan hakları ve demokrasiye ters düşen söylemlerinden ziyade eylemlerine göre belirlenmesi ve ön planda tutulması gerekmektedir (Shi-Kupfer, 2020, <https://merics.org/de/kommentar/how-germany-could-shape-europes-policy-china>, 24 Ağustos 2020 tarihinde erişildi).

Almanya ve Çin arasındaki ilişkilerin Covid-19 virüsü ile mücadele konusunda ise hem ikili düzeyde hem de AB düzeyinde “hem dayanışma hem şüphecilik” içeren bir boyuta sahip olduğu gözlemlenmektedir. Barbara Pongratz tarafından vurgulandığı şekilde ele alınacak olursa, Almanya'nın Covid-19 pandemisi sürecinde Çin ile ortak araştırmalar yürütme hedefinin yanı sıra bu destek arayışının AB coğrafyası üzerinde siyasi ve ekonomik bir etki alanı kurma çabası içerisinde olan Çin'e karşı bir bağımlılık yaratıp yaratmayacağı tartışması ivme kazanacaktır. Ayrıca Almanya dış politikasında Çin'in pandemi sürecini yürütürken partnerlik ilişkisi açısından güvenden ziyade şüphe uyandırdığı izlenimi de ağır basmaktadır (Pongratz, 2020: 28).

3.4.2. Çin'in İpek Yolu Projesi'ne Almanya'nın Yaklaşımı

Çin'in 2011 yılından itibaren belirlemiş olduğu yeni ekonomik stratejilerin bir sonucu olarak Bir Kuşak Bir Yol adıyla ortaya çıkan ve Modern İpek Yolu Projesi olarak da bilinen ekonomik proje, Çin'in yavaşlayan ticari büyüme hızını artırmayı hedefleyen bir planı ifade etmektedir (Balcı, 2018: 2). 2015 yılından itibaren

Almanya'nın da bu projeyi desteklemekte olduğu, Alman bankaları ve şirketlerinin birçok Asya ülkesini içine alan bu proje sayesinde küresel finansal sistemin şekillendirilmesine katkıda bulunabileceği belirtilmiştir (Die Bundesregierung, 2016a, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/neue-investitionsbank-fuer-asien-438698>, 17 Aralık 2019 tarihinde erişildi). Öte yandan 2017'de Berlin'de Xi Jinping ve Merkel arasında geçen görüşmede Merkel tarafından “İpek Yolu stratejisinin iki ülke arasında üçüncü bir pazar niteliği taşıyabileceği ve çeşitli fırsatlar yaratabileceği” belirtilmiştir (Die Bundeskanzlerin, 2017, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2017/07/2017-07-05-statement-merkel-xi.html>, 17 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

Ancak Avrupa Birliği ve Avrupa Parlamentosu içerisinde bu projenin AB-Çin ilişkilerinde “siyasi zarar” yaratabileceği düşüncesinin ağır basması üzerine AB üyesi devletler bu projenin onaylanmasına karşı çıkmıştır. (Gaspers, 2018:28).AB üyesi ülkeler tarafından ekonomik bağımlılığın artacağı düşüncesi temelinde gelişen bu tavrın Almanya'yı da kısa süre içerisinde etkisine aldığı görülmektedir. Almanya Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel tarafından Çin'in geliştirdiği İpek Yolu projesi “Çin bizim modelimiz gibi özgürlük, demokrasi ve bireysel insan haklarına dayanmayan, Batı'ya alternatif bir sistem geliştirmektedir” sözleriyle eleştirilmiştir (Die Bundesregierung, 2018, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-des-bundesministers-des-auswaertigen-sigmar-gabriel--782350>, 17 Aralık 2019 tarihinde erişildi). Bu durum Huang tarafından (2019:210) Almanya'nın ekonomik çıkarlarının korunması adına Merkel hükümeti tarafından “Çin'in Avrupa Birliği içerisindeki entegre yapının zarar görmemesi adına baskı altında bırakıldığı” şeklinde değerlendirilmiştir. Diğer bir deyişle, Almanya hem kendi ekonomik çıkarlarını hem de Avrupa Birliği içerisindeki entegre dayanışmanın zarar görmesini önlemek adına Çin'in İpek Yolu stratejisini Batı'nın norm ve düşüncelerine uymadığı gerekçesi ile uygun bulmadığını açık bir dille ifade etmiştir.

2017 yılında yapılan seçimler ile birlikte Merkel dördüncü kez Şansölye seçilmiş, Federal hükümetin kurulmasından sonra CDU/CSU ve SPD tarafından imzalanan koalisyon antlaşmasında “Çin'in İpek Yolu girişimi bir fırsat ve risk örneğidir. Çıkarlarımızı korumak, Alman ve Avrupa finansal araçlarını daha iyi donatmak ve bir araya getirmek için bir Avrupa tepkisi geliştirmek istiyoruz” açıklamasına yer verilmiştir (CDU/CSU/SPD, 2018: 153). Bu koalisyon antlaşmasına göre Çin'in İpek Yolu projesi içerisinde yer alma kararının Almanya ve Avrupa normları içerisinde değerlendirileceği, dolayısıyla her iki düzeyde de çıkarların

korunmasının hedeflendiği sonucu çıkarılabilmesi mümkündür. Koalisyon antlaşmasında belirtildiği üzere İpek yolu projesi Almanya ve Avrupa Birliği için fırsat ve riski bir arada barındırmaktadır. Almanya, jeopolitik ve askeri boyut yerine bu projenin ekonomik ve kültürel boyutu ile ilgilenmekte olup (Huang, 2019:213), bu proje dahilinde de düşünüldüğünde Almanya'nın Çin politikasının temel ilkelerinden birisi olarak Çin'in uluslararası hukukun temel alındığı bir uluslararası düzene entegrasyonun ön planda olduğu belirtilmektedir (Staack, 2018: 35). Bununla birlikte Avrupa Birliği ve Almanya'nın ulusal çıkarlarını açısından önem teşkil eden bir diğer mesele ise projeyi kapsayan ülkelerin liberalleştirilmesi ve istikrarlı hale getirilmesidir. Gu'nun ifadesiyle (Gu, 2016: 61) "Henüz demokratik olmayan ülkelerin politik sistemlerini liberalleşmeye ve demokratikleştirmeye ikna etmek çok önemlidir. Bu durumda, Çin ciddi bir sorun teşkil etmektedir."

Her ne kadar İpek Yolu projesinin başlangıçta Avrupa'nın düşünsel ve normatif motiflerine uygun olmadığı dile getirilmiş olsa da, 2019 yılının Mart ayında Fransa Cumhurbaşkanı Macron, Çin lideri Xi Jinping ve Almanya Şansölyesi Merkel'in bir araya gelerek bu proje üzerinde önemli açıklamalarda bulunmuşlardır. Merkel'in "Kuşak ve Yol" projesi altında yer alan İpek Yolu projesi üzerine "Avrupa'lıların projede aktif rol alması gerektiği", ancak bu projede "karşılıklı ticaretin de önemli görüldüğü" belirtilmiştir (Ortahamamcılar, 2019, <https://tr.euronews.com/2019/03/26/pariste-duzenlenen-ab-cin-zirvesinden-guvene-dayali-isbirligi-cagrisi-cikti>, 18 Aralık 2019 tarihinde erişildi). Görüldüğü üzere İpek Yol projesine Avrupa Birliği içerisinde Çin'in hakimiyetinin güçleneceği kaygısı ile karşı çıkılmasına karşın, bu projeye Avrupa Birliği'nin itici gücü olan Fransa ve Almanya gibi ülkeler tarafından karşılıklı ticaretin sağlanması koşuluyla yeşil ışık yakıldığı görülmektedir.

Çin'in giderek artan jeostratejik rolü dikkate alındığında, Almanya açısından ticari bir fırsat anlamına gelen söz konusu projenin bazı riskleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Alman dış politikasının karar vericileri arasında İpek Yolu projesi aracılığıyla Doğu Avrupa ülkelerinin Çin'in dış politika odağında daha fazla yer alacağı düşüncesi hakim olmaktadır. Bu sebeple Almanya'nın olası bir jeo-stratejik rekabetin taraflarından birisi olmaktan endişe duyduğu belirtilmektedir. Almanya açısından bir diğer önemli risk noktası olarak Çin'in Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile olan ekonomik ilişkilerini genişleterek, ekonomik gücü gelecekte politik güce dönüştürebilme olasılığı dikkate alınmaktadır (Huang, 2019: 215).

3.5. Merkel Döneminde Almanya'nın Çin'e Yönelik Politikasının Kültürel Boyutu

Sosyal İnşacılık kuramının diğer yapısal teorilerden ayrıldığı önemli bir nokta kültür kavramının kimlik ile birlikte öteki aktörler ile bilişsel bağın kurulması sürecinde oynadığı yapıcı role yapılan vurgudur. Buna ek olarak, devlet içi faktörlerin kimlik ve kültürün inşa edilmesi sürecindeki öneminin de altı çizilerek, kültürel yapıların bu anlamda aktörlerin ulusal çıkarların şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Wendt'in vurguladığı üzere kültür kavramı, yapı içerisindeki faillerin kimlikleri üzerinde nedensel ve kurucu etkilere sahiptir (Wendt, 1999: 165). Kültür kavramının nedensel ve kurucu etkilerinden bahsederken Wendt, faillerin eylemlerinin kültürel yapılardan etkilendiğini söylerken, onların kültürden bağımsız olarak hareket ettiği anlamına gelmeyeceğini belirtmektedir. Çünkü eğer faillerin eylemleri bütünüyle kültürden ibaret olsaydı, kültür kavramının kimlik ve çıkarlar üzerindeki etkisini tartışmak mümkün olmazdı (Wendt, 1999: 167). Diğer bir deyişle, Sosyal İnşacılık kuramı açısından faillerin eylemlerinin tamamen kültürel yapılardan oluşmamakla birlikte, kültürel yapıların faillerin kimlik ve çıkarlarını şekillendiren önemli bir unsur olarak ön plana çıktığı söylenebilmektedir.

Wendt'in kültür kavramı üzerine değindiği bir diğer önemli nokta, kültürlerin ve kültürel yapılar doğrultusunda meydana gelen kurallara entegre olan aktörlerin davranışlarının, mensubu oldukları kültür ve kurallar yapısı aracılığıyla çözümlenebileceği ve hatta tahmin edilebileceği iddiasıdır. Bu anlamda kültür kavramı Wendt tarafından “kendini gerçekleştiren bir kehanet” olarak ifade edilmektedir (Wendt, 1999: 184). Böylece uluslararası sistem içerisinde eylemlerinin önceden tahmin istenen aktörün içerisine entegre olduğu kültürel ve kuralların yapısı, aktörün işbirliği mi yoksa çatışmacı bir sosyalleşme eyleminde bulunacağı konusunda ipucu sağlayabilmektedir.

Devlet içi kültürel yapılar ve düşünsel motifler aracılığıyla inşa edilen kimliklerin ulusal çıkarları şekillendirmekte olduğu göz önüne alındığında, Almanya dış politikasının da belirli kimlik ve kültür parametreleri dahilinde şekillendiği söylenebilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Nazi rejiminin faşist, revizyonist ve yayılmacı politikaları nedeniyle uluslararası sistem içerisindeki diğer aktörler tarafından edildiği olumsuz imajın ortadan kaldırılmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Almanya'nın 1990 yılında birleşmesine kadar geçen sürede Batı bloğunun değer ve normlarının içselleştirilerek yeniden inşa edilen Alman ulusal kimliğinin parametreleri

haline getirildiği görülmektedir. Bağımsız ve egemen bir devlet haline gelen Almanya 1990 sonrasında da ulusal kimliğini ve bu kimliği doğrultusunda şekillenen dış politikasını bu kültürel ve düşünsel yapılar üzerinden şekillendirmeye devam etmiştir. Bu anlamda özellikle Merkel'in 2005 yılında iktidara gelmesinden sonra dış politikada demokrasi, insan hakları, düşünce özgürlüğü gibi Batı ve Avrupa'ya ait değerlerin sıkça vurgulandığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bu değer ve normlar üzerinden ikili ilişkilerin belirli bir kalıp içerisinde sürdürülmek istendiği, bu sayede ilişki kurulan diğer aktörlerin dış politika kararlarının Almanya'nın ulusal çıkarı ile ters düşmeyecek şekilde belirlenmesinin hedeflediği söylenebilmektedir. Tüm bu özellikler dikkate alındığında, Almanya'nın entegre olduğu Batılı değerlerin ve Avrupa Birliği içerisindeki entegre konumunun aynı zamanda dış politikasına yönelik olarak da bazı ipuçları taşıdığını söylemek mümkündür.

Kimlik ve kültür doğrultusunda şekillendirilen dış politika stratejilerinin en belirgin örneklerinden birisi olarak Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikası gösterilebilmektedir. Almanya'nın siyasi ve ekonomik alanlarda maddi çıkarlarının yanı sıra Avrupalı ve Batılı değerler olarak nitelendirilen düşünsel yapıları Çin'e yönelik dış politikasında sıkça vurgulamakla birlikte, bu değerlerin Çin toplumu tarafından benimsenmesi konusunda da çaba sarfetmektedir. Bu anlamda hem Almanya Federal Hükümeti tarafından resmi kurumlar aracılığıyla hem de bu kurumlardan farklı olarak Alman dernekleri ve vakıfları aracılığıyla belirli kültür politikaları yürütülmektedir. Bu politikalar kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi içerisinde değerlendirilmekle birlikte Almanya'nın Çin politikasının destekleyici bir politika ayağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.5.1. Federal Almanya Dış Kültür Politikası ve Anahatları

Federal Almanya Dış Kültür Politikası, tıpkı diğer dış politika alanlarında da olduğu gibi kültür vasıtasıyla devletlerin dünyasını etkilemeyi hedefleyen önemli bir dış politika sütununu ifade etmektedir. Bununla birlikte dış kültür politikası bir devletin uluslararası sistem içerisinde varolan diğer aktörler arasındaki itibarını artıran bir dış politika aracı olarak da tanımlanabilmektedir (Harnischfeger, 2007: 713). Federal Almanya Dış Kültür Politikası dahilinde ortaya atılan strateji belgeleri ve yaklaşımların, Almanya ve Alman toplumunun kimliğinin somut hale getirilmesi açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Avrupa değerlerini anlamak ve bu temelde inşa edilecek bir dış politika anlayışının oluşturulması açısından da dış kültür politikalarının gerekliliği vurgulanmıştır (Klein, 2009: 115).

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Almanya'nın birleşmesinden sonra dünya siyasetinde sıkça dile getirilen küreselleşme, çok kutuplu dünya düzeni gibi kavramlar çerçevesinde Almanya'nın dış kültür politikasında da belli başlı bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir (Bauersachs, 2018: 96). Bu değişikliklerden en önemlisi dış kültür politikasına katkıda bulunmak amacıyla 2000 yılında “Konzeption 2000” başlığıyla yayınlanan strateji belgesidir. Gerçekleştirilen bu değişiklikler sonucunda Dışişleri Bakanlığı tarafından Federal Almanya Dış Kültür Politikası'nın ulusal çıkarlar ile daha uyumlu bir hale getirildiği belirtilmiştir:

“Federal Dış Kültür Politikası, dış politikamızın ayrılmaz bir parçasıdır. Diğer yandan Almanya dış politikasının genel hedefleri ve çıkarları ile uyumludur. Barışı güvence altına almak, çatışmaları önlemek, insan haklarını hayata geçirme, ortaklık içinde çalışma gibi dış politika hedeflerini desteklemektedir.” (Auswärtiges Amt, Kulturpolitik – Konzeption 2000, 2000: 1, https://web.archive.org/web/20160418015734/https://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_konzeption2000.pdf, 15 Ocak 2020 tarihinde erişildi.)

Yapılan açıklamalara bakıldığında, Almanya'nın 2000 yılından itibaren revize etmiş olduğu kültür politikası kendinden önceki kültür politikalarından farklı olacak biçimde dış politika stratejilerini destekleyici ve tamamlayıcı bir nitelik kazanmıştır. Öte yandan Dış Kültür Politikası'nın temellerinin Avrupalı değerler üzerine kurulu olduğu belirtilerek, Almanya'nın bu değerleri diğer aktörler ile paylaşma sürecinde bir çeşit kültür aktarıcısı konumunda olduğu belirtilmiştir:

“Federal dış kültür politikası, Avrupa kültürünün bir parçası olarak Almanya'dan kültür aktarımı yapmaktadır. Bu da Almanya'yı uluslararası devlet topluluklarıyla diyalog içinde olan kültürel bir devlet olarak nitelemektedir.” (Auswärtiges Amt, Kulturpolitik – Konzeption 2000, 2000: 1, https://web.archive.org/web/20160418015734/https://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_konzeption2000.pdf, 16 Ocak 2020 tarihinde erişildi.)

Strateji belgesinde belirtildiği üzere, Almanya'nın uluslararası sistem içerisinde diğer aktörler ile sosyalleşebilmesini olanaklı kılan kimlik ve kültür parametrelerinin Avrupalı değerler üzerinden şekillendirildiği vurgulanmıştır. Bu değerlerin Alman kültürünün halihazırda bir parçası olduğu ve bu değerlerin uluslararası sistem içerisinde Almanya'nın diğer aktörler ile diyalog zemini oluşturmada önemli rol oynadığı anlamı da çıkartılabilmektedir. Bununla birlikte Konzeption 2000 belgesinde “demokrasinin ve insan haklarının ilerletilmesi, sürdürülebilir kalkınma, teknolojik ve bilimsel ilerlemeye katılım, yoksullukla mücadele, doğal kaynakların korunması” gibi

meselelere de yer verilmiştir (Bauer, 2010: 94). Böylece Almanya'nın özellikle Merkel döneminde takip edilen değer temelli dış politika stratejilerinin kültürel boyutunun da bu strateji belgesi ile zemin kazandığı söylenebilmektedir.

Bu doğrultuda, Merkel iktidarının ilk döneminde Federal Dış Kültür Politikası çerçevesinde somut bir adım olacak şekilde stratejik öneme sahip dokuz ülkenin başkentinde Alman merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerin amacı bulundukları bölgedeki Alman imajının tanıtılmasıdır. 2009 yılındaki Federal Dış Kültür Politikası Analiz Raporu'na bakıldığında, Almanya tarafından belirlenen dokuz önemli stratejik merkezden birisi de Çin'in başkenti Pekin'dir. (Auswärtiges Amt, Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kulturpolitik 2008/2009, 2010: 6). Böylece Almanya'nın Merkel dönemi Çin politikasının kültürel ayağının bu belge ile güçlendirilerek, ilerleyen dönemlerde stratejik partnerlik ilişkisine varan derin ilişkiler kurulmasının önü açılmıştır.

Merkel iktidarının ilk döneminde 2006 yılında Almanya ve Çin arasında kurulmuş olan kültürel diyalog araçlarından bir diğeri de "Deutschland und China – Birlikte Hareket Etme Konsepti (DuC)" belgesidir. Bu konsept temel anlamda Almanya'nın Çin toplumunda "zengin bir kültürel geleneğe sahip modern, yenilikçi ve çekici bir ülke" imajı sunduğu bir strateji belgesi niteliğindedir. Kültürel anlamda bu imajın Çin toplumuna tanıtılmasının yanı sıra Alman şirketlerin ve diğer aktörlerin rekabetçi konumlarının güçlendirilmesi amacı taşıdığı da belirtilmektedir. (Bauersachs, 2018: 142).

2011 yılına gelindiğinde dünya siyasetinin de gündeminde olan küreselleşme süreci ile uyumlu olacak şekilde Federal Hükümet tarafından "Küreselleşme zamanlarında Federal Dış Kültür ve Kurumlar Politikası- Partner Kazanımı, Değerlerin Aktarımı, Çıkarların Temsili" başlıklı bir belge yayınlanmıştır. Bu strateji belgesi içerisinde kriz bölgelerindeki istikrarın sağlanması önemli bir hedef olarak belirtilmiştir. Diğer yandan bu belgede Almanya'nın küreselleşme sürecinde dünya siyasetinde etki sahibi olma isteği de yer alırken, bu etkinin "ortaklık, saygı ve diyalog araçları vasıtasıyla değer ve fikirlerin aktarılması" şeklinde kurulmasının gerekliliğinin altı çizilmektedir (Bauersachs, 2018: 101).

2017 yılında Berlin ve Pekin arasında "Alman-Çin Sosyal Kültürel Değişimi Destekleme ve Teşvik Programı" kabul edilmiştir. Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı düzeyinde gerçekleştirilen bu toplantıda, Almanya ve Çin arasında eğitim, kültür, dil, medya, spor ve gençlik programlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir (Auswärtiges Amt,

2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/bilateral/200472>, 9 Şubat 2020 tarihinde erişilmiştir).

3.5.2. Federal Dış Kültür Politikası'nda Kamu Diplomasisinin ve Kültürel Diplomasiinin Rolü

Kamu diplomasisi Almanya Federal Dış Kültür Politikası içerisinde önemli bir dış politika aracı olarak yer edinmiştir. Kamu Diplomasisi genel bir tanım ile ifade edilecek olursa; yumuşak güç uygulamasının bir parçasını ifade eden, bir ülkenin olumlu yönlerini, değerlerini ve ideallerini, kültürünü, dış politikasını başka bir ülkedeki kamuoyuna, özel gruplara ve uluslararası iletişim vasıtasıyla aktarmaya çalışmasıdır. Yalnızca sivil toplum örgütlerini ve kamuoyunu değil, yönetici seçkinlerin de kamu diplomasisi vasıtasıyla etkilenmesi hedeflenmektedir (Maaß, 2013: 8). Diğer bir deyişle kamu diplomasisi, “yumuşak güç kaynaklarını eyleme dönüştüren resmi bir politika” olarak ifade edilmektedir (Gilboa, 2008: 61).

Dış Kültür Politikasının önemli bir ayağı olan Kamu diplomasisine dış politika çerçevesinde getirilen farklı yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin Kunczik'e göre kamu diplomasisi, “dış politikanın medyatize hale getirilmesi” olarak tanımlanmış ve bu sürecin devletlerin imajlarını şekillendiren önemli bir diplomatik kanal olduğu belirtilmiştir (Kunczik, 1989: 169). Diğer yandan Signitzer'in düalist modeline göre kamu diplomasisinin amacı politik bilginin yurtdışındaki çıkar gruplarını etkilemektir. Bu amaç iki farklı yol ile gerçekleştirilmektedir. Bir yanda kültürel iletişim ile “sert” bir şekilde kurulan kamu diplomasisi mevcuttur. Diğer yanda ise “hızlı medya araçları” olarak adlandırılan radyo,televizyon, gazetenin yanı sıra “yavaş medya araçları” olarak nitelendirilen dil öğretimi, akademik değişimler, filmler ve sinemalar aracılığıyla yürütülen bir kamu diplomasisi mekanizması da mevcuttur (Signitzer, 1995: 74). Bunlara ek olarak Leonard ve Nye tarafından ortaya atılan “üç boyutlu kamu diplomasisi modeli” kavramına göre ise kamu diplomasisi politik-askeri, ekonomik ve toplumsal-kültürel olmak üzere üç boyuta ayrılmıştır (Bauersachs, 2018: 49). Tüm bu yaklaşımlar dikkate alındığında, kamu diplomasisine getirilen farklı yaklaşımların Sosyal İnşacı kuram içerisinde devlet kimliği inşasının önemli bir parçası olduğu söylenebilmektedir. Böylece kimlik inşası süreci yalnızca uluslararası sistem içerisindeki aktörlerin birbirleri ile etkileşimi üzerinden değil, Almanya hükümeti tarafından etkin bir biçimde dış politika aracı olarak kullanılan kamu diplomasisi yönünden de gerçekleştirilmektedir.

Federal Dış Kültür Politikası içerisinde kamu diplomasisine ek olarak değinilmesi gereken bir diğer kavram ise kültürel diplomasıdır. Kültürel diplomasi, kültürü “siyasal bir etki aracı olarak” ele almaktadır. Bu anlamda kamu diplomasisinin bir alt kolu olarak dikkate alınmaktadır. Kültür politikaları doğrultusunda gerçekleştirilen kültürel diplomasi faaliyetleri devletlerin dış politika aracı olarak değerlendirilmektedir (Bauersachs, 2018: 53-54). 2011 yılından itibaren Merkel önderliğindeki Federal Hükümet, dış politikadaki kültürel faaliyetleri tanımlamak adına kültürel diplomasi terimini sıklıkla kullanmaya başlamıştır. Öyle ki Almanya Federal Meclisi’nde kültürel diplomasi dahilindeki faaliyetlerin “geleneksel aracı kurumlardan bağımsız olacak şekilde tasarlanan kültürel ve eğitim programlarının Almanya’nın dış tanıtımında merkez bir rol oynadığı” vurgulanmıştır (Deutscher Bundestag, 2012, <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/17/119/1711981.pdf> 31 Ocak 2020 tarihinde erişildi).

Kamu diplomasisi ve kamu diplomasisinin alt kolu olarak değerlendirilen kültürel diplomasının Almanya dış politikasında ulusal kimliğinin inşa edilmesi sürecindeki destekleyici fonksiyonunun var olduğu görülmekle birlikte, dış politikada özellikle ikili ilişkilerde normatif ve düşünsel yapıları ortaya çıkaracak ve destekleyecek şekilde bir işleve sahip olduğu da söylenebilmektedir. Kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi bu anlamda Almanya dış politikası için önemli bir dış politika aracı niteliğindedir.

3.5.3. Federal Dış Kültür Politikası’ndaki Önemli Kurumlar

Almanya Federal Dış Kültür Politikası, Almanya hükümeti tarafından yürütülen resmi politikalar olmakla birlikte bu resmi politikalar doğrultusunda içerisinde resmi ve sivil nitelikte birçok kurum ve kuruluşu da barındırmaktadır. Almanya’nın ulusal kimliğini oluşturan parametrelerin ve ulusal imajının, kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi aracılığıyla yurtdışında da tanıtılması Almanya hükümeti tarafından bir dış politika hedefi olarak belirlenmiştir. Bu amaca uygun düşecek biçimde çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla Federal Dış Kültür Politikası’nın desteklendiği, bu kurum ve kuruluşların etkinliği Merkel döneminde daha da aktif olarak sağlanmıştır. Merkel hükümetinin değer temelli dış politika anlayışı çerçevesinde, Almanya tarihindeki yayılmacı ve otoriter devlet imajının yerine askeri güç kullanımının karşısında duran, insan haklarını koruyan ve yücelten, farklılıklara saygı duyan bir devlet imajı çizme konusunda kararlı olduğu görülmektedir. Bu sürecin içerisinde aktif olarak yer alan dil

öğrenim merkezleri, düşünce kuruluşları, vakıflar ve dernekler gibi birçok resmi ve sivil nitelikli kurum ve kuruluş mevcuttur.

3.5.3.1 Goethe Enstitüsü

Goethe Enstitüsü Federal Almanya Dış Kültür Politikası içerisinde yer alan önemli kurumlardan birisidir. Goethe Enstitüsü merkezleri kültür dernekleri, okuma odaları, sınav ve dil öğrenme merkezleri ile 90'ın üzerinde ülkede hizmet vermektedir. Çin'de başkent Pekin olmak üzere Hong Kong ve Şangay'da da faaliyet gösteren üç merkeze sahiptir (Goethe Enstitüsü, 2019, <https://www.goethe.de/de/uun/org.html>, 5 Şubat 2020 tarihinde erişilmiştir).

Goethe Enstitüsü Federal Almanya hükümeti bünyesinde yer alarak, Almanya'nın çıkarlarının gözetildiği hedef ülkelerde bulunan merkezleri aracılığıyla kültürel anlamda bir koordinasyon kurulmasını hedeflemektedir. Harnischfeger tarafından da ifade edildiği üzere Alman dilinin dil kursları ve yurtdışı kurumlar aracılığıyla teşvik edilmesi ve desteklenmesi, Federal Almanya Dış Kültür Politikası'nın işbirliği alanı olarak belirlediği hedeflerinden birisi olarak ön plana çıkmaktadır (Harnischfeger, 2007: 714). Bu noktada Goethe Enstitüsü Almanya-Çin ilişkilerinin kültürel boyutunda önemli bir aracı kurum olarak göze çarpmaktadır. Böylece Almanya'nın sivil güç imajının, kamu ve kültürel diplomasisi faaliyetlerinin dil ve kültür öğretimi aracılığıyla bir inşa süreci çerçevesinde yürütüldüğü görülmektedir.

3.5.3.2 Alman Akademik Değişim Programı (DAAD)

Alman Akademik Değişim Programı (DAAD), giderek uluslararası bir kimlik kazanan Alman yüksekokulları bünyesinde dünyanın farklı yerlerinden gelen akademisyenlerin kurumlararası değişimini sağlayan, Alman dili araştırmalarını destekleyen, gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerinin düzenlenmesine yardımcı olan uluslararası düzeyde bir aracı kurumu ifade etmektedir (Bauersachs, 2018:196). DAAD programı kapsamında Almanya ve Çin arasındaki yüksekokullar arasında 1200'den fazla yönlendirici işbirliği faaliyeti bulunmaktadır. Bu kurumlar içerisinde önemli kurumlardan birisi olan Alman Akademik Değişim Programı (DAAD), dünya çapında akademik faaliyetlerin ve bilimsel çalışmaların koordine edilmesinde büyük bir role sahiptir (Auswärtiges Amt, 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/bilateral/200472>, 9 Şubat 2020 tarihinde erişildi). Çin ve Almanya arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliği çerçevesinde Çin Halk

Cumhuriyeti'nden gelen 30.000'den fazla öğrenci Alman üniversitelerinde eğitim görmektedir (Heberer ve Senz, 2011: 675).

2018 yılı itibariyle Asya-Pasifik bölgesinden DAAD tarafından desteklenerek akademik değişim programına dahil edilen bursiyer sayısı 15,149'dur. Bu bursiyerler arasındaki en büyük pay 3,234 bursiyer ile Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarından oluşmaktadır (DAAD, 2018: 112, Erişim Adresi: https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/screen_190712_daad_jahresbericht_2018_engl.pdf, 16 Şubat 2020 tarihinde erişildi). Bu istatistiklerde görülebileceği üzere Almanya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki en büyük ekonomik partneri olan Çin ile yalnızca maddi yapılar üzerinden ilişki kurmayıp, maddi ilişkilerin eğitim ve akademik değişim programları aracılığıyla kültürel ve bilimsel alandaki işbirliği ile desteklenmektedir.

3.5.3.3. Siyasi Düşünce Kuruluşları ve Vakıflar

Almanya siyasi kültürünün ve imajının yansıtılmasında önemli kurumlardan bazıları da siyasi düşünce kuruluşları ve vakıflardır. Almanyanın siyasal imajının tanıtılması ve ikili ilişkilere katkı sağlayacak şekilde kullanılması noktasında parlamento ve federal hükümet tarafından desteklenen bu kuruluşlar Almanya dış politikasının kültürel ayağının desteklenmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Bauersachs, 2018:109). Almanya, üniversite araştırma merkezleri de dahil olmak üzere 200'ü aşkın farklı düşünce kuruluşuna ev sahipliği yapmaktadır (Czichi-Welzer, 2019, <https://www.deutschland.de/tr/topic/bilim/think-tank-merkezi-berlin-dis-politika-ve-ekonomi-uzmanlari>, 23 Şubat 2020 tarihinde erişildi.). Bu kuruluşlar içerisinde Konrad Adenauer Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı, Bertelsmann Vakfı, Bilim ve Siyaset Vakfı (SWP) Alman Dış İlişkiler Konseyi (DGAP) Uygulamalı Politika Araştırma Merkezi (CAP) gibi vakıflar ve düşünce kuruluşları Alman imajının dış ülkelerde inşa edilmesini sağlayan önemli kuruluşlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kuruluşlar, Federal Almanya hükümetinin siyasi,ekonomik ve toplumsal alandaki çalışmalarının hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde görünür hale gelmesine yardımcı olmaktadır.

3.6. Sonuç Tespitleri

Bu bölümde Almanya'nın 2005-2019 yılları arasında Merkel hükümeti döneminde Çin'e yönelik dış politikası Sosyal İnşacılık kuramı çerçevesinde değerlendirilmiş ve Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasındaki Sosyal İnşacı kuramın vasıtasıyla açıklanabilen öğelere, stratejilere ve mekanizmalara değinilmiştir.

Çin'e yönelik politikalar siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere üç boyutta ele alınmış; bu üç alandaki politikaların birbirinden bağımsız olmadığı, diğer bir deyişle birbirini destekleyen politikalar olduğuna dikkat çekilmiştir.

Siyasi boyutta Almanya'nın Çin ile kurmuş olduğu maddi çıkarlara dayalı ikili ilişkilerin, Merkel'den önceki dönemlere kıyasla daha normatif bir zemin üzerinde ilerletilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Öyle ki Almanya-Çin ilişkilerinin stratejik ortaklığa doğru evrildiği, bu derinleşen ortaklığın Almanya tarafından Çin'e yönelik belirli düşünsel yapılar içeren bir kimlik inşası süreci ile yönelendirilmeye çalışıldığı söylenebilmektedir. Bu yapıların hem ikili ilişkiler düzeyinde inşa edildiği, hem de uluslararası toplum içerisindeki ulus-üstü yapılar ve örgütler aracılığıyla benimsetilmek istendiği de söylenebilmektedir. Almanya'nın Çin politikasındaki ekonomik boyutun konumu incelendiğinde; günümüze kadar siyasi ilişkilere paralel biçimde derinleşen, kimi zaman da siyasi ilişkiler üzerinde etki kurarak yönlendirici bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Merkel hükümeti döneminde Almanya'nın Çin ile ilişkilerinde ekonomik çıkarlarının ilerletilmesi konusunda devamlılık sağlanmış, bu devamlılığın düşünsel ve normatif bir inşa süreci temeline yerleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede Almanya başarılı bir kimlik inşası gerçekleştirerek ulusal çıkarları içerisindeki maddi yapıları da koruma altına almayı ve ilerletmeyi amaç edinmiştir.

Merkel dönemi Almanya'nın Çin politikasındaki kültürel boyutunun da siyasi ve ekonomik alanlardaki çıkarların normatif düzlemde ilerletilmesini sağlayan üçüncü bir sütun olarak işlev görmektedir. Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takip eden 1990'lı yıllar ve sonrasında Alman ulusal imajının uluslararası toplum nezdinde demokratik, barış yanlısı, özgürlükçü ve insan haklarına saygı çerçevesinde inşa edilmek istendiği, Merkel hükümeti döneminden itibaren bu inşa sürecinin kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi araçları vasıtasıyla politik kuruluşlar, kültürel dernekler, eğitim ve bilimsel platformlar bünyesinde yürütüldüğü ve hız kazandığı söylenebilmektedir.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Birleşme sonrası dönemden itibaren Almanya dış politikasının gelecekteki stratejisi, dış politika analizi çalışmalarında birçok açıdan tartışmalı bir mesele haline gelmiştir. Almanya'nın özelde Avrupa Birliği, genelde ise dünya siyaseti içerisinde giderek artan ağırlığına paralel olarak belirlediği ulusal çıkarlarının, özellikle dünya siyaseti içerisinde siyasi ve ekonomik ağırlık kazanan aktörlere yönelik dış politikalarında belirgin biçimde sosyal unsurlar ile iç içe geçen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu anlamda Almanya'nın Çin politikasında özellikle Merkel döneminde ulusal çıkarlar doğrultusunda belirlenen dış politika stratejilerinin de bu sosyal yapılar ile iç içe olduğu söylenebilmektedir.

Genel anlamda Almanya dış politikası özel anlamda Almanya'nın Çin politikasını açıklamaya yönelik olarak yapılan çalışmalara bakıldığında, realist ve neoliberal kurumsalcı perspektiflerin ağırlık kazandığı görülebilmektedir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda bakıldığında Almanya, artırmakta olduğu siyasi ve ekonomik gücü ile ya tekrar revizyonist bir politika izleyecek, ya da başta Avrupa Birliği kurumları olmak üzere ulus-ötesi ve uluslararası örgütler aracılığıyla yumuşatılan keskin dış politika hatları ile karşılıklı bağımlılık çerçevesinde uzun vadeli ortak kazançlara odaklanılacaktır. Bu iki yaklaşımın öne sürdüğü iddialar merkezinden değerlendirildiğinde, Almanya'nın mevcut dış politikası içerisinde yapmakta olduğu tercihlerin anlamlandırılması noktasında bazı eksikliklerin varlığı göze çarpmaktadır. Buna ek olarak, Almanya ulusal kimliği ile bütünleşen Batılı ve Avrupalı değerlerin kimlik içerisindeki işlevlerine ve buna bağlı olarak dış politika stratejilerine olan yansımaları ile detaylı biçimde ilgilenilmediği görülmektedir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde geri plana atılan kimlik, kültür, norm ve değer vb. kavramların Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde dış politika analizlerine dahil edilerek, güç ve maddi çıkarların merkeze alınarak değerlendirmeler yapıldığı rasyonalist yaklaşımlar ile bu yaklaşımın reddi üzerine kurulu reflektivist ya da radikal olarak adlandırılan yaklaşımlar arasında bir çeşit “orta yol” yaklaşımı niteliğinde ön plana çıktığı görülmektedir. Sosyal İnşacılık kuramının

temel argümanlarından birisi olarak dış politika analizlerinde maddi kapasitelerin yok sayılmaması birlikte, aktörlerin çıkarlarını şekillendiren sosyal yapıların ve unsurların da en az maddi kapasiteler kadar önemli olduğunu vurgusu özellikle Almanya dış politikasında Merkel döneminin Çin'e yönelik dış politika stratejilerinin açıklanabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Sosyal İnşacı perspektiften incelendiğinde, Almanya'nın kimliğinin şekillenmesinde Nasyonel Sosyalizm döneminden edinilen tecrübeler, Batıya entegre olma sürecinde kazanmış olduğu ticaret devleti niteliği ve sivil güç kimliği gibi unsurların etkili olduğu saptanabilmektedir. Almanya'nın Soğuk Savaş döneminden itibaren Almanya'nın ulusal kimliğine yerleşmeye başlayan Batılı ya da diğer bir deyişle Avrupalı değerlerin birleşme sonrası dönemde de dış politika yapım sürecinde etkisini koruduğu, maddi çıkarlar ile paralel olarak gözetildiği görülmektedir. Buna karşın, birleşme sonrasında ise Kohl ve Schröder iktidarları döneminde Çin ile olan ekonomik ilişkilerin siyasi atmosferin de belirleyici unsuru olduğu gerçeği mevcuttur.

Angela Merkel hükümetinin 2005 yılında iktidara gelmesinden itibaren, Almanya dış politikası rotasında önemli bir yere sahip olan yol gösterici normların ve Batılı değerlerin dış politika yapım sürecinde etkisini artırarak ilerletildiği söylenebilmekte ve bu durum özellikle Merkel dönemi Almanya'nın Çin politikasında açıkça görülebilmektedir. Merkel, iktidarının ilk döneminden itibaren Çin ile kurulmuş olan sıkı ekonomik ilişkileri sürdürmeye devam etmiş, bununla birlikte insan haklarını merkeze alan bir dış politika anlayışını benimsemiştir. Kohl döneminde Tiananmen Protestoları sonucunda Avrupa Birliği düzeyinde koyulan silah ambargosuna rağmen ulusal düzeyde Çin ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde tezahür eden bu durum, Merkel döneminde Çin'de meydana gelen insan hakları ihlallerine her fırsatta dikkat çekilen ve ikili ilişkilerin insan hakları başta olmak üzere normatif bir zeminde ilerletilmesini hedefleyen bir dış politika çizgisine evrilmiştir.

Çin politikasında oluşturulmak istenen bu normatif zemin, Wendt'in Sosyal İnşacılık kuramı içerisinde ifade ettiği üzere "rol alma" ve "rol verme" eylemleri ile açıklanabileceği gibi, Merkel döneminde Çin politikasının anlamlandırılabilmesine olanak sağlamaktadır. Almanya'nın içselleştirmiş olduğu Batılı değerlerin kimliğine olan doğrudan etkisi çıkarların tanımlanması sürecinde de belirleyici bir unsur haline gelmektedir. Almanya, bu dönemde ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi ve ilerletilmesi sürecinde sosyal ve normatif yapılar kurarak bir rol alma girişiminde bulunmakta ve bu yapılar ile uluslararası sistem içerisindeki diğer aktörler ile gerçekleştirdiği sosyalleşme

eyleminin doğrudan ve bizzat parçası olmaktadır. Diğer yandan, kurulan bu sosyal yapılar aracılığıyla hem Avrupa Birliği'nin siyasi ve ekonomik anlamda lokomotif ülkelerinden birisi olarak barındırdığı maddi kapasiteler, hem de içselleştirilen değer, norm ve kültürel yapıların ikili ilişkilerin zemini oluşturulması hedeflenerek, bir çeşit “rol verme” çabasının varlığı göze çarpmaktadır.

Ancak Merkel döneminde gerçekleştirilen bu çaba, kimi zaman maddi çıkarlar ile paralel olacak şekilde Almanya'nın Çin'i içselleştirilen normatif değerler doğrultusunda “dönüştürme denemesi” olarak tezahür etmektedir. Bu dönüştürme denemesi iki yönden başarısız olmaktadır. Birincisi, Çin'in siyasi, ekonomik ve demografik bir güç olarak hem büyük maddi kapasitelere sahip olması hem de uzun yıllar süregelen ve ulusal kimliğine yer eden Konfüçyüsyan öğretisi temelinde şekillenen kültürünün, Batılı değerler doğrultusunda kolay bir biçimde dönüştürülmesinin mümkün olmayışıdır. İkincisi ise Almanya'nın Çin politikasının genel manada ekonomik ilişkiler üzerinden ilerletilmesi sonucunda belirli bir bağımlılık seviyesine gelmesi, sosyal unsurlar ile kurulmak istenen normatif yapıların Çin'e yönelik politikalar üzerindeki etkinliğini sınırlı bir hale getirmesidir. Yine de Merkel dönemi Çin politikasının, sosyal unsurlar aracılığıyla kurulan normatif yapıların dış politika üzerindeki belirleyiciliği bakımından kendinden önceki dönemlerden belirgin biçimde ayrıldığını söylemek mümkündür.

Merkel'in normatif yapılar kurarak kendinden önceki dönemlerden belirgin bir biçimde ayrılmasının altında yatan nedenler kimi çevrelerce de ifade edildiği üzere gençlik yıllarına kadar uzanabilmektedir. Merkel'in kendi ifadesiyle, Doğu Almanya'da geçirmiş olduğu uzun yıllar, Merkel'in yetişkinlik dönemini ve siyasi görüşünü derinden etkilemiştir. Doğu Almanya'nın baskıcı rejiminin katı bir biçimde uyguladığı politikaların insan hakları ihlallerini ve politik zayıflığı da beraberinde getirmesi Merkel'in politik yaşamındaki hassasiyet noktalarının belirginleşmesine neden olmuştur. Böylece Merkel, iktidara geldiği 2005 yılından itibaren dikkate değer bir biçimde insan hakları ve hukukun üstünlüğü meselelerine önem vermiş, Almanya'nın özellikle Çin'e yönelik dış politika stratejilerinde de bu noktalar üzerinden normatif yapılar inşa etmiştir.

Bir diğer önemli nokta olarak, Merkel iktidarı döneminde Almanya'nın Çin politikasına yönelik olarak kurulması hedeflenen ortak kimlik anlayışı doğrultusunda ikili diyalogların yanı sıra uluslararası işbirliğine verilen önemin belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Bu çalışmanın içerisinde de değinildiği üzere, Almanya'nın bu çabası

uluslararası krizlerin ve istikrarsızlıkların patlak verdiği dönemlerde, uluslararası sistem içerisinde büyük güçlerden ve dengeleyici aktörlerden birisi olan Çin'in Almanya'nın yanında yer almasını sağlayabilecek kolektif kimliğin oluşturulmasına yöneliktir. Bu kolektif kimliği oluşturan değerlerin Almanya tarafından hukukun üstünlüğü diyalogları, demokrasinin ve insan haklarının ilerletilmesi, strateji konseptlerinin ortaya atılması gibi normatif yapılar aracılığıyla Çin'e benimsetilmek istenen "stratejik partnerlik" rolü içerisinde benimsetilme amacının varlığı göze çarpmaktadır.

Almanya'nın Çin'e yönelik dış politikasındaki söz konusu kimlik inşası sürecinde özellikle Merkel döneminde ikili ilişkilerde yaşanan birtakım siyasi sorunlar da meydana gelmiştir. Siyasi sorunlar açısından Merkel dönemi, kendinden önceki dönemler ile kıyaslandığında meydana gelen sorunların NATO veya Avrupa Birliği düzeyinde değil, ikili ilişkiler düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Schröder döneminde Çin büyükelçiliğinin NATO kuvvetlerince sehven bombalanması nedeniyle Gerrard Schröder'in ekonomik çıkarların zedelenmemesi adına NATO ve Almanya adına özür dilediği, ancak Merkel döneminde Dalai Lama'nın Almanya hükümetince kabulü ve Tibet protestolarına insani ve temel hakların korunması ve ilerletilmesi yönünden, Güney Çin denizi ve Hong Kong'un tartışmalı statüsü gibi meselelerin uluslararası hukuk ve hukukun üstünlüğü yönünden bazı değer ve normlar üzerinden çözümlenmesi gerektiği açıkça vurgulanmaktadır. Böylece Merkel döneminde ekonomik ilişkilerin önem verilerek devam ettirildiği hatta ilerletildiği görülmekle birlikte, ekonomik ilişkilerin zedelenmesinin önlenmesi adına siyasi sorunların gündeme getirilmekten kaçınıldığı bir dış politika anlayışı Merkel döneminde terk edilmiş, Çin'e yönelik politikada içselleştirilen değer ve normlara etkin bir biçimde yer verildiği görülmektedir. Diğer yandan Almanya açısından "paylaşılan değerler" üzerinden kurulan ve stratejik ortaklığa evrilen bir ilişki, uluslararası krizler ve istikrarsızlıkların meydana geldiği dönemlerde Çin ile aynı paydada buluşabileceği bir "kolektif kimlik" inşa etme çabasının ürünüdür.

Almanya'nın Çin politikasındaki kimlik inşasının izlerine rastlanılabilecek diğer önemli sütun dış kültür politikasıdır. Yalnızca siyasi ve ekonomik ilişkilerinden tahlil edilen bir Çin politikasının maddi kapasitelerin ağırlıkta olduğu bir perspektif sunması kaçınılmaz olacaktır. Bu anlamda Almanya'nın Çin'e yönelik dış kültür politikasının önemi düşünsel yapıların kurulması ve Almanya dış politikasının "ayrılmaz bir parçası" olarak görülmesi açısından işlevsel bir konumda olmasından kaynaklanmaktadır. Almanya dış kültür politikasının önemli kurumlarından birisi olarak Goethe Enstitüsü, akademik değişim programı olarak DAAD (Alman Akademik Değişim Hizmeti),

bunların yanı sıra birçok düşünce kuruluşu ve vakıf da örnek olarak gösterilebilmektedir. Merkel döneminde bu kurumların aracılığıyla daha işlevsel ve etkin biçimde yürütülen kültürel diplomasi, Almanya'nın Çin politikasının destekleyici bir sütunu olarak görülmekle birlikte, Almanya'nın Çin kamuoyu nezdindeki imajının pozitif olarak inşa edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Almanya dış politikasında Merkel dönemi Sosyal İnşacı perspektiften incelenebilecek önemli pratikler ve yapılar barındırmaktadır. Özellikle 2005 yılından günümüze değin incelenen bu pratikler doğrultusunda tespit edilen sosyal unsurlar ile kurulan normatif ve düşünsel yapıların, Almanya'nın Merkel dönemi Çin politikasını anlamlandırma noktasında önemli olduğu görülmektedir. Bu çalışma literatüre katkı açısından değerlendirildiğinde, hem Almanya dış politikasına Sosyal İnşacı kuram perspektifinden incelenmesi hem de Merkel dönemi Çin politikasına rasyonalist yaklaşımlardan farklılaşacak şekilde Sosyal İnşacı kuram ile bir yaklaşım sağlanmıştır. Çalışmanın literatüre yaptığı katkılardan ilki, Merkel döneminde Çin politikasına yönelik kurulan düşünsel ve normatif yapıların açığa çıkarılarak, ilişkilerin oturtulmaya çalışıldığı zeminin yapı taşlarını ortaya çıkarmasıdır. Literatüre yapılan ikinci katkı ise, büyük oranda maddi yapılar üzerinden ele alınan Almanya'nın Merkel dönemi Çin politikasında sosyal unsurların ve düşünsel yapıların rolü ve işlevlerinin irdelenmesi ile sunulmuştur.

Bu iki katkı bağlamında değerlendirildiğinde, çalışmanın sınırları Merkel dönemi Çin politikasının Sosyal İnşacılık kuramı çerçevesinde incelenerek sınırlı tutulmuştur. Bu sınırlar içerisinde Sosyal İnşacı kuram çerçevesinde Merkel dönemi Çin politikasının anlamlandırılabilceği, kurulan düşünsel ve normatif yapıların Almanya'nın Çin'e yönelik maddi çıkarlarını destekleyen bir nitelikte olduğu ve ulusal çıkarlar üzerinde etkili olduğu kanısına varılmıştır. Söz konusu sosyal unsurların ve düşünsel yapıların Merkel döneminde yürütülen Çin politikasında önemli bir yer tuttuğu ancak Çin'in uluslararası sistem içerisindeki konumu dikkate alındığında “dönüştürücü” bir nitelik olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Son olarak, bu çalışma finansal ve zaman kısıtlamalardan dolayı gerek yurt içi gerek ise yurtdışında çalışmalarını sürdüren Almanya dış politikası uzmanları ile mülakat, röportaj gibi saha araştırması içermemektedir. Çalışmada temel olarak yararlanılan kaynaklar İngilizce ve Almanca literatür içerisinde yer alan kitap ve makalelerin yanı sıra resmi devlet belgeleri, düşünce kuruluşları bünyesinde yayınlanan köşe yazıları, yerel ve uluslararası basın ve devlet yöneticilerinin demeçleri ile

şekillenmiştir. Bu çalışmanın konusu ile ilgilenen araştırmacıların, gerekli koşullar sağlandığı takdirde saha araştırması ve mülakatlar ile desteklenen daha kapsamlı ve ilgi çekici veriler elde edilerek bu çalışmanın konusunu daha ileri bir noktaya taşıyabileceği kanaatindeyim.

KAYNAKLAR

- Adler, Emmanuel (1997). "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics". *European Journal of International Relations*, 3(3), 319-363.
- Arı, Tayyar (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. 10.baskı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, Tayyar (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. 8. baskı. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Ateş, Davut (2008). "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 213-235.
- Auswärtiges Amt (2010). Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kulturpolitik 2008/2009 . Berlin.
- Auswärtiges Amt (2012). Rede von Außenminister Guido Westerwelle anlässlich des CDU/CSU-Kongresses,, Asiens neue Gestaltungsmächte. Berlin. <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/120613-bm-asien/250432>. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2019
- Auswärtiges Amt (2014). Review 2014 –AuBenpolitik Weiter Denken. Berlin. <https://www.auswaertiges-amt.de/blueprint/servlet/blob/269656/d26e1e50cd5acb847b4b9eb4a757e438/review2014-abschlussbericht-data.pdf>. Erişim Tarihi: 27 Kasım 2019
- Auswärtiges Amt (2000). Auswärtige Kulturpolitik – Konzeption 2000. Zukunft der Auswärtige Kulturpolitik. Berlin.
- Auswärtiges Amt (2008). Federal Minister Steinmeier calls for an end to the violence in Tibet. Berlin. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/080316-bm-tibet/234710>. Erişim Tarihi:5 Kasım 2019.

- Auswärtiges Amt (2009). Rede von Guido Westerwelle bei der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik. <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/090504-westerwelle/218970>. Erişim Tarihi: 16 Eylöl 2019
- Auswärtiges Amt (2012). Shaping Globalization – Expanding Partnerships – Sharing Responsibility. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/610644/49a58b5ecfd5a78862b051d94465afb6/gestaltungsmaechtekonzep-engl-data.pdf>. Erişim Tarihi: 24 Eylöl 2019
- Auswärtiges Amt (2019). Deutschland und China: Bilaterale Beziehungen. Berlin. <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/bilateral/200472>. Erişim Tarihi: 9 şubat 2020
- Auswärtiges Amt (2019). Deutschland und China: bilaterale Beziehungen. Berlin. https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node-/200472#content_0. Erişim Tarihi: 11 Aralık 2019
- Auswärtiges Amt (2019). Multilateralism: solving global problems together. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/multilateralism/2226248> Erişim Tarihi: 23 Eylöl 2019
- Balcı, Zeynep (2018). “Çin’in Yeni ‘İpek Yolu’ Projesi”. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER)*. https://insamer.com/tr/cinin-yeni-ipek-yolu-projesi_1111.html. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2019
- Banchoff, Thomas (1998) “Germany's European Policy: A Constructivist Perspective”. *CES Germany & Europe Working Papers*. No. 08.1, 1998.
- Banchoff, Thomas (1999a). *The German Problem Transformed: Institutions, Politics, and Foreign Policy 1945-1995*. 1.baskı. University of Michigan Press.
- Banchoff, Thomas (1999b). “German Identity and European Integration”. *European Journal of International Relations*. 5(3). 259-289.
- Banchoff, Thomas F. (1996) “Historical Memory and German Foreign Policy”, *German Politics and Society*. 14(2): 36–53.

- Barone, Barbara (2015). "Nur noch ein Jahr: Die Zuspitzung der Debatte über die Zuerkennung des Marktwirtschaftsstatus an China". Europäisches Parlament: Generaldirektion Externe Politikbereiche Fachabteilung. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/570453/EXPO_IDA\(2015\)570453_DE.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/570453/EXPO_IDA(2015)570453_DE.pdf). Erişim Tarihi: 16 Aralık 2019
- Bartsch, Bernhard (2016). "The End of the Panda Politics". *Bertelsmann Stiftung Asia Policy Brief*. <https://www.bfna.org/research/the-end-of-panda-politics/>. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019
- Bauer, G. Ulrich (2010). *Auswärtige Kulturpolitik als Handlungsfeld und "Lebenselixier" : Expertentum in der deutschen Auswärtigen Kulturpolitik und der Kulturdiplomatie*. 1. baskı. München: Iudicium.
- Bauersachs, Hannah (2018). *Wandlungsprozesse in der deutschen Auswärtigen Kulturpolitik*. Bremen: Springer Verlags.
- Beaud, Michel (2015). *Kapitalizmin Tarihi*. Çev. Fikret Başkaya. İstanbul: Yordam Kitap.
- Berger, Thomas (2002). "A Perfectly Normal Abnormality: German Foreign Policy after Kosovo and Afghanistan". *Japanese Journal of Political Science*, 3(2), 173-193.
- Berger, Thomas U. (1996) "Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan". *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. Ed. Peter J. Katzenstein, New York: Columbia University Press, 317-56
- Berger, Thomas U. (1998) *Cultures of Antimilitarism. National Security in Germany and Japan, Baltimore*. MD: Johns Hopkins University Press.
- Berzuinas, Valentinas (2016). "Foreign Policy Decision-Making and the Construction of State's Identity". *European Council on Foreign Relations*, <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/7d4634f2-4ca5-4769-8871-ae82117e4618.pdf>
- Biersteker, J. Thomas ve Weber, Cynthia (1996). "The Social Construction of State Sovereignty". *State Sovereignty as Social Construct*. Ed. Biersteker, J. Thomas ve Weber, Cynthia. Cambridge University Press, 1-21.

- Bosold, David ve Achrainner, Christian (2011). “Die Normativen Grundlagen deutscher Außenpolitik”. *Deutsche Außenpolitik: Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*. Ed. Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Oppermann. Wiesbaden: VS Verlag. 445-467.
- Bozdağlıoğlu, Yücel (2007). “Constructivism and Identity Formation: An Interactive Approach”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3(11), 121-144.
- Brockmeier, Sarah. (2013). “Germany and the Intervention in Libya”. *Survival*, 55(6).
- Bundesverfassungsgericht (1994). Out of area Einsätze 3/92, 5/93, 7/93, 8/93. <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html#Opinion>. Erişim Tarihi: 15 Eylül 2019
- Buzan, Barry, Kelstrup, Morten, Lemaitre, Pierre, Tromer, Elzbieta, ve Wæver, Ole (1990). *The European security order recast : scenarios for the Post-Cold War Era*. London and New York: Pinter Publishers.
- Büyükbay, Can. (2017). “Almanya'nın AB İçerisindeki Liderlik Rolü: Uluslararası Krizler Bağlamında Dış Politikada Süreklilik ve Değişim”. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 19-38.
- Caşın, Mesut Hakkı, ve Derman, Giray Saynur (2016). *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar*. Ankara: SRT Yayınları.
- CDU/CSU. (2007). Asien als strategische Herausforderung und Chance für Deutschland und Europa: Asienstrategie CDU/CSU Fraktion. Berlin. https://www.cducusu.de/sites/default/files/asienstrategie_web.pdf. Erişim tarihi: 31 Ekim 2019
- CDU/CSU/FDP. (2009). Wachstum, Bildung, Zusammenhalt: Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP. *Konrad Adenauer Stiftung*. Berlin. https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=83dbb842-b2f7-bf99-6180-e65b2de7b4d4&groupId=252038. Erişim Tarihi: 16 Eylül 2019
- CDU/CSU/SPD. (2005). Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag zwischen CDU,CSU und SPD. Berlin. <https://www.cdu.de/artikel/gemeinsam-fuer-deutschland-mit-mut-und-menschlichkeit-koalitionsvertrag-2005>. Erişim Tarihi: 9 Eylül 2019

- CDU/CSU/SPD. (2018). Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land. <https://www.tagesspiegel.de/downloads/20936562/4/koav-gesamttext-stand-070218-1145h.pdf>
- Checkel, Jeffrey T. (2003). "Social Constructivisms in Global and European Politics". *Advanced Research on the Europeanization of the Nation-State*, 15(3).
- Checkel, Jeffrey T. (2006). "Constructivist Approaches to European Union". *Centre For European Studies*, s. 1-41.
- Christiansen, Thomas, Jorgensen, Knud Erik, ve Wiener, Antje (1999). "The Social Construction of Europe". *Journal of European Public Policy*, 6(4). 528-544.
- Craig, Gordon A. (1994). "Did Ostpolitik Work?" *Foreign Affairs*: <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/1994-01-01/did-ostpolitik-work>. Erişim Adresi: 10 Aralık 2019
- Crawford, Alan, & Czuczka, Tony (2013). *Angela Merkel: A Chancellorship Forged in Crisis*. Cornwall: John Wiley & Sons.
- Crawford, Beverly, ve Olsen, Kim B. (2017). "The Puzzle of Persistence and Power". *German Politics*, 26(4), 591-608.
- Czichi-Welzer, Nicholas (29 Mart 2019). "Think Tank Merkezi Berlin". <https://www.deutschland.de/tr/topic/bilim/think-tank-merkezi-berlin-dis-politika-ve-ekonomi-uzmanlari> Erişim Tarihi: 23 Şubat 2020
- Dalay Lama Almanya'yı Fethetti. (24 Ekim 2007). <https://www.dw.com/tr/dalay-lama-almanyayı-fethetti/a-2794296>. *Deutsche Welle*, Erişim Tarihi: 5 Kasım 2019
- Dayangaç, Taşkın (2006). *II. Dünya Savaşı Sonrasında Alman Dış Politikası*. Doktora Tezi. Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dempsey, Judy (2019) "Germany looks to Asia, at China's expense". *New York Times*. <https://www.nytimes.com/2007/11/19/world/europe/19iht-germany.4.8394711.html>. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2019

- Deutscher Akademischer Austauschdienst [DAAD] (2018). Deutscher Akademischer Austauschdienst 2018 Annual Report. https://static.daad.de/media/daad_de/pdfs_nicht_barrierefrei/der-daad/analysen-studien/screen_190712_daad_jahresbericht_2018_engl.pdf. Bonn. Erişim Tarihi: 16 şubat 2020
- Deutscher Bundestag (2012). Antwort der Bundesregierung auf die Groőe Anfrage der Abgeordneten Ulla Schmidt (Aachen), Rainer Arnold, Sabine Bätzing-Lichtenthäler, weiterer Abgeordneter und der Fraktion der SPD - Paradigmenwechsel im Konzept zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik. Berlin. <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/17/119/1711981.pdf>. Erişim Tarihi: 31 Ocak 2020
- Deutscher Bundestag (2014). Basic Law for the Federal Republic of Germany. Erişim Adresi: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>. Erişim Tarihi: 12 Eylül 2019
- Die Bundeskanzlerin (2012). Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der Eröffnung des Deutsch-Chinesischen Wirtschaftsforums. Berlin. <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/rede-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-anlaesslich-der-eroeffnung-des-deutsch-chinesischen-wirtschaftsforums-609212> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019
- Die Bundeskanzlerin (2017). Pressestatements von Bundeskanzlerin Merkel und dem chinesischen Staatspräsidenten Xi Jinping im Bundeskanzleramt. Berlin. <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2017/07/2017-07-05-statement-merkel-xi.html>. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2019
- Die Bundesregierung (2011a). Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel auf der Festveranstaltung 50 Jahre Bergedorfer Gesprächskreis. Berlin. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-802240> Erişim Tarihi: 12 Kasım 2019
- Die Bundesregierung (2012). China; Gute wirtschaftliche Zusammenarbeit. Berlin. <http://www.bundesregierung.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/china-2012-08-29-regierungskonsultationen.html>. Erişim Tarihi: 24 Aralık 2019

Die Bundesregierung (2011b). Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich des Jahrestreffens 2011 des World Economic Forum. Berlin. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/rede-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-anlaesslich-des-jahrestreffens-2011-des-world-economic-forum-476860> Erişim Tarihi: 12 Kasım 2019

Die Bundesregierung (2016a). Deutschland beteiligt sich. Neue Investitionsbank für Asien. Berlin. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/neue-investitionsbank-fuer-asien-438698>. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2019

Die Bundesregierung (2016b). Gemeinsame Erklärung anlässlich der 4. Deutsch-Chinesischen Regierungskonsultationen, Presse und Informationsamt der Bundesregierung. Peking. <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2016/06/2016-06-13-regierungskonsultationen.html>. Erişim Tarihi: 23 Aralık 2019

Die Bundesregierung (2017a). Bundeskanzlerin Merkel gratuliert der designierten Regierungschefin der Sonderverwaltungsregion Hongkong der Volksrepublik China, Carrie LAM Cheng Yuetngor. Berlin. Erişim Adresi: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/bundeskanzlerin-merkel-gratuliert-der-designierten-regierungschefin-der-sonderverwaltungsregion-hongkong-der-volksrepublik-china-carrie-lam-cheng-yuet-ngor-759238>. Erişim Tarihi: 27 Kasım 2019

Die Bundesregierung (2017b). Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und dem Ministerpräsidenten des Staatsrates der Volksrepublik China, Li Keqiang. Berlin. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/pressekonferenzen/pressekonferenz-von-bundeskanzlerin-merkel-und-dem-ministerpraesidenten-des-staatsrates-der-volksrepublik-china-li-keqiang-845070> Erişim Tarihi: 17 Aralık 2019

Die Bundesregierung (2018). Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Sigmar Gabriel, bei der Münchner Sicherheitskonferenz. München. <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/2018/02/19-3-bmaa-sicherheitskonferenz.html>. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2019

- Die deutschen Vertretungen in der Türkei (2019). Schwerpunkte deutscher Außenpolitik. Berlin. <https://tuerkei.diplo.de/tr-de/themen/politik/-/1670126>. Erişim Tarihi:7 Ağustos 2019
- Duchêne, Francois (1973). “The European Community and the Uncertainties of Interdependence”. *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems Before the European*. Ed. Max Kohnstamm ve Wolfgang Hager. London: Macmillan. 1-21
- Duffield, John S. (1998) *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and German Security Policy after Unification*, Stanford, CA: Stanford University Press.
- Duffield, John S. (1999) “Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism”, *International Organization* 53(4): 765–803.
- Efegil, Ertan (2018). *Dış Politika Analizi (Ders Notları)*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Erb, Scott (2003). *German Foreign Policy: Navigating A New Era*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Ertem, Helin S. (2012). “Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği" ”. *Güvenlik Stratejileri*, 8(16), 177-237.
- EU-Außenkommissarin droht mit Olympia-Boykott. (29 Mart 2008). *Berliner Morgenpost*. <https://www.morgenpost.de/politik/article103161694/EU-Aussenkommissarin-droht-mit-Olympia-Boykott.html> Erişim Tarihi: 6 Kasım 2019
- Finnemore, Martha & Sikkink, Kathryn (1998). “International Norm Dynamics and Political Change”. *International Organization*, 52(4), 887-917.
- Finnemore, Martha (1996). *National Interests in International Society*. London: Cornell University Press.
- Friedrichs, Jörg. (2004). *European Approaches to International Theory*. London and New York: Routledge.

- Fulbrook, Marry (2014). *Almanya'nın Kısa Tarihi*. Çev. Sabri Güneş. 2.Baskı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Gaskhart, Jamie ve Oppermann, Kai (2019) “Clashing Traditions: German Foreign Policy in a New Era” *International Studies Perspectives*, Vol.0, s.1-22
- Gaspers, Jan. (2018). “Schluss mit der Scheinheiligkeit. Chinas Politik spaltet Europa. Die EU muss für eine gemeinsame Linie sorgen”. *Internationale Politik* , Mart/Nisan 2018. s. 24-29.
- Genschler, Hans D. (1990). Die Bundesregierung. Erklärung der Bundesregierung zum Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland durch den Bundesminister des Auswärtigen. Berlin. Erişim Adresi: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/erklaerung-der-bundesregierung-zum-vertrag-ueber-die-abschliessende-regelung-in-bezug-auf-deutschland-787666> Erişim Tarihi: 14 Eylül 2019
- George, Jim (1994). *Discourses of Global Politics: A Critical Introduction to International Relations*. Colarado: Lynne Rienner Publisher.
- German foreign policy: Merkel's delicate touch (2007). *Strategic Comments*. Ed. Alexander Nicoli, ve Jessica Delaney. 13(4) s. 1-2.
- Giddens, Anthony (2012). *Sosyoloji*. Ed. Cemal Güzel. 1. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınevi.
- Gilboa, Eytan. (2008). “Searching for a Theory of Diplomacy *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 616(1). 55-77
- Goethe Enstitüsü. (2019). Goethe Institute: Über uns. <https://www.goethe.de/de/uun/org.html> Erişim Tarihi: 5 Şubat 2020
- Gönlübol, Mehmet (2014). *Uluslararası Politika-İlkeler,Kavramlar,Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gu, Xuewu (2016). “Chinas Aufstieg zur Großmacht und seine Herausforderungen für den Westen”. *Internationale Sicherheit im 21. Jahrhundert: Deutschlands internationale Verantwortung*. Ed. James Bindenagel, Matthias. Herdegen, ve Karl Kaiser. Göttingen: V&R unipress. 57-65.

- Guo, Yio. (2013). *Chinapolitik der Bundesrepublik Deutschland von 1998 bis 2009*. Hamburg: Kovac Verlag.
- Hacke, Christian (2005). “Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer”. *Aus Politik und Zeitgeschichte*. <https://www.bpb.de/apuz/28916/die-aussenpolitik-der-regierung-schroeder-fischer>. Erişim Tarihi: 1 Mart 2020. 9-15.
- Hacke, Christian (2008). Germany’s Foreign Policy under Angela Merkel. *American Institute for Contemporary German Studies (AICGS)* <https://web.archive.org/web/20081023093616/https://www.aicgs.org/documents/advisor/hacke.vuln0808.pdf>. Erişim Adresi: 1 Mart 2020
- Hammerstein, Konstantin. von, Neef, Christian, ve Neukirch, Ralf. (2012) Ukraine and Tymoschenko: Merkel Rediscovered a Soft Spot for Human Rights. *Der Spiegel*. <https://www.spiegel.de/international/europe/chancellor-merkel-puts-pressure-on-ukraine-ahead-of-football-tournament-a-830551.html>. Erişim Tarihi: 10 Eylül 2019
- Harnisch, Sebastian ve Maull, Hans (2001). *Germany as a Civilian Power: The Foreign Policy of the Berlin Republic*. Manchester University Press.
- Harnischfeger, Horst. (2007). “Auswärtige Kulturpolitik”. *Handbuch zur Deutschen Außenpolitik*. Ed. Siegmund Schmidt, Gunther Hellmann ve Reinhard Wolf. Wiesbaden: VS Verlag. 713-723
- Heberer, Thomas ve Senz, Anja (2011). “Die Deutsche Chinapolitik”. *Deutsche Außenpolitik*. Ed. Thomas Jäger, Alexander Höse ve Kai Oppermann. Wiesbaden: VS Verlag. 673-692.
- Heberer, Thomas ve Senz, Anja. (2006). “Die Rolle Chinas in der Internationalen Politik”. *Deutsche Institute für Entwicklungspolitik*. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-113758> Erişim Tarihi: 1 Mart 2020
- Heiduk, Felix (2014). “Conflicting Images? Germany and the Rise of China”. *German Politics*, 23(1-2), 118-133.
- Hein, Matthias von (2004). Deutliche Worte für China. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/de/deutliche-worte-für-china/a-1268136>. Erişim Tarihi: 4 Kasım 2019

- Hein, Matthias von (2014). Germany and China: A special relationship? *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/germany-and-china-a-special-relationship/a-17759575> Erişim Tarihi:21 Kasım 2019
- Hekimler, Oktay (2015). *Avrupa Entegrasyonu Bağlamında Almanya'nın Yeni Doğu Politikası*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hellmann, Gunther (2011). "Das neue Selbstbewusstsein deutscher Außenpolitik und die veränderten Standards der Angemessenheit". *Deutsche Außenpolitik*. Ed. Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Oppermann. Wiesbaden: VS Verlag. 735-757.
- Hellmann, Gunther, Baumann, Rainer ve Wagner, Wolfgang (2006). *Deutsche Außenpolitik: Eine Einführung*. Wiesbaden: VS Verlag.
- Hellmann, Gunther. (2009). "Fatal Attraction? German Foreign Policy and IR/Foreign Policy Theory". *Journal of International Relations and Development*, 12(3), 257-292.
- Hockenos, Paul (2009). Hockenos; Merkel Transformed The CDU. *Newsweek*. Erişim Adresi: <http://www.newsweek.com/hockenos-merkel-transformed-cdu-78649> Erişim Tarihi: 4 Eylül 2019
- Hopf, Ted (1998). "The Promise of Constructivist Theory in International Relations". *International Security*, 23(1), 171-200.
- Hu meets Merkel As Germany Reaffirms EU Arms Ban. (11 Kasım 2005). *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/hu-meets-merkel-as-germany-reaffirms-eu-arms-ban/a-1773563>. Erişim Tarihi: 31 Ekim 2019
- Huang, Ying (2019). *Die Chinapolitik der Bundesrepublik Deutschland nach der Wiedervereinigung: Ein Balanceakt zwischen Werten und Interessen*. Wiesbaden: Springer Verlag.
- Huotari, Mikko (2015). "Germany's China policy: No honeymoon forever" *Mapping Europe-China Relations: A Bottom-Up Approach*. Ed. Mikko Huotari, Miguel Otero-Iglesias, John Seaman ve Alice Ekman. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_web_final_1-1.pdf. Erişim Tarihi: 1 Mart 2020

- Husar, Jörg ve Maihold, Günther (2009) “Einführung: Neue Führungsmächte-Forschungsansätze und Handlungsfelder”, *Neue Führungsmächte: Partner deutscher Außenpolitik?*. Ed. Jörg Husar, Günther. Maihold, Stefan. Mair. Baden-Baden: Nomos, 2009
- İnat, Kemal (2011). “Alman Dış Politikasının Temel Belirleyicileri: Tarih, Ekonomi ve Güvenlik” *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* , 48(556). 45-55.
- Kappel, Robert (2014). “Global Power Shifts and Germany’s New Foreign Policy Agenda”. *Strategic Analyses*, 38(3). 341-352.
- Karacasulu, Nilüfer (2012). “Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları”. *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-I: Kimlik, Kültür ve Dış Politika*. Ed. Tayyar Arı. Bursa: MKM Yayınları. 109-124
- Karacasulu, Nilüfer, ve Uzgören, Elif. (2007). “Explaining Social Constructivist Contributions”. *SAM Perceptions*, Summer-Autumn 2007, 27-48.
- Karacs, Imre (1999). “KOHLE SCANDAL: Europe's old master admits he ran secret slush funds. *Independent*. <https://www.independent.co.uk/news/world/kohl-scandal-europes-old-master-admits-he-ran-secret-slush-funds-1124613.html>. Erişim Tarihi: 4 Eylül 2019
- Karp, Regina (2005). “The New German Foreign Policy Consensus”. *Washington Quarterly*, 29(1), 61-82.
- Katzenstein, Peter (1991). “Die Fesselung der deutschen Macht im internationalen System”. *Die alte Bundesrepublik: Kontinuität und Wandel*. Ed. Bernhard. Blanke, ve Helmut. Wollmann. Opladen: Westdeutschen Verlag. (s. 68-80)
- Katzenstein, Peter (1997) *Tamed Power: Germany in Europe*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Katzenstein, Peter (2000). “Gezähmte Macht: Deutschland in Europa, Deutschland zwischen Europäisierung und Selbstbehauptung”. *Deutschland Zwischen Europäisierung und Selbstbehauptung*. Ed. Michèle Knodt ve Beate Kohler-Koch Frankfurt: Campus Verlag. 57-85.

- Kaya, Sezgin (2008). “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3). 83-111.
- Ke, Zhao. (2017). "Germany's Diplomatic Rebalancing and Its Impact on China". *China International Studies*. Sayı 66, 78-92.
- Keyman, Fuat (2016). “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”. *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*. Ed. Atilla Eralp. 15.baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kinzelbach, Katrin (2015). *The EU's Human Rights Dialogue with China: Quiet Diplomacy and Its Limits*. London: Routledge.
- Kirste, Knut ve Maull, Hanns. W. (1996). “Zivilmacht und Rollentheorie”. *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*. 6(3). 283-312.
- Kleaden, Eckart von (2008). Werte und Interessen. CDU/CSU Fraktion in der Deutschen Bundestag. <https://www.cdusu.de/presse/texte-und-interviews/werte-und-interessen>. Erişim Tarihi: 31 Ekim 2019
- Klein, Armin (2009). *Kulturpolitik: Eine Einführung*. Wiesbaden: VS Verlag.
- Klein, Martin, Meier, Claudia, ve Varwick, Johannes. (2013). “Wandel und Handlungsfreiheit: Lehren aus dem chinesisch-europäischen Photovoltaik-Streit”. *Internationale Politik Die Zeitschrift*, 2013 Kasım/Aralık.113-117.
- Kloten, Norbert (1994). “Die Bundesrepublik als Weltwirtschaftsmacht”. *Deutschlands neue Außenpolitik Band:1 Grundlagen*. Ed. Karl Kaiser ve Hanns W. Maull. München. 63-80
- Kolasi, Klevis (2016). *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kornelius, Stefan (2013). *Angela Merkel: A Chancellor and Her World*. Richmond: Alma Books.
- Koslowski, Rey, ve Kratochwil, Friedrich V. (1994). “Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System”. *International Organizations*, 48(2), 215-247.

- Kowert, Paul ve Legro, Jeffrey (1996). "Norms, Identity and Their Limits: A Theoretical Reprise" *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Ed. Peter Katzenstein. New York: Columbia University Press.
- Kratochwil, Friedrich (1989). *Rules, Norms, Decisions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kratochwil, Friedrich ve Ruggie, John G. (1986). "International Organization: A State of the Art on an Art of the State". *International Organization*, 40(4), 753-775.
- Kronenberg, Volker (2009). "Grundzüge deutscher Außenpolitik 1949-1990" *Bündeszentrale für Politische Bildung*. <https://www.bpb.de/izpb/7892/grundzuege-deutscher-aussenpolitik-1949-1990?p=all> Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2019
- Krotz, Ulrich (2015). *History and Foreign Policy in France and Germany*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kubalkova, Vendulka (1998). *International Relations In a Constructed World*. Ed. Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf ve Peter Kowert. London and New York: Routledge.
- Kunczik, Michael (1989). "Public Relations für Staten: Die Imagepflege von Nationen als Aspekt der internationalen Kommunikation: Zum Forschungsstand". *Massenkommunikation: Theorien, Methoden, Befunde*. Ed. Max Kaase. Opladen: Westdeutscher Verlag. 165-185
- Kundnani, Hans (2015). *The Paradox of German Power*. New York: C. Hurst & Co. Ltd.
- Kundnani, Hans ve Plesner, Jonas P. (2012). "China and Germany: Why The Emerging Special Relationships Matters For Europe". *European Council On Foreign Relations*. Mayıs 2012.
- Laris, Michael (1999). "Schroeder Apologizes to Chinese". *Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/china051399.htm>. Erişim Tarihi: 4 Kasım 2019

- Larres, Klaus (2015). "Angela Merkel and China: Trade, the U.S., the South-China Sea, and the Continuation of 'Ostpolitik'". *CPG Online Magazine*, Sayı 6, Kasım 2015: 42-51. <http://www.cpg-online.de/wp-content/uploads/2016/11/CPG-Online-Magazine-06-2015.pdf>. Erişim Tarihi: 1 Mart 2020
- Levy, Katja (2010). *Der deutsch-chinesische Rechtsstaatsdialog: die konstruktivistische Untersuchung eines aussenpolitischen Instruments*. Baden-Baden: Nomos.
- Levy, Katja (2014). "Fünfzehn Jahre Deutsch-Chinesischer Rechtsstaatsdialog – Zeit für eine Positionsbestimmung". *China und Europa: Sprache und Kultur, Werte und Recht*. Ed. Walter Pape, Susanne Preuschoff, Wei Yuqing, Zao Jin. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Maaß, Kurt J. (2013). "Werbung, Werte, Wettbewerb - wohin steuert die Auswärtige Kulturpolitik?" *IFA-Edition Kultur und Außenpolitik*. Stuttgart: Ifa (Institut für Auslandsbeziehungen). <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-54833-7>
- Maier, Charles (1988). *In Search of Stability: Explorations in Historical Political Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marcussen, Martin, Risse, Thomas, Engelmann-Martin Daniella, Knopf, Hans J., ve Roscher, Klaus (2001). "Constructing Europe? The Evolution of Nation-State Identities". *The Social Construction of Europe*. Ed. Christiansen, Thomas, Jorgensen, Knud Erik, ve Wiener, Antje. London: Sage Publications. 101-120
- Maull, Hanns W. (1990/1991) "Germany and Japan: The New Civilian Powers", *Foreign Affairs* 69(5): 91–106.
- Maull, Hanns W. (1992) "Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland: Vierzehn Thesen für eine neue deutsche Außenpolitik", *Europa Archiv* 47(10): 269–78.
- Maull, Hanns. W. (2000a). "German Foreign Policy Post-Kosovo: Still a Civilian Power?" *German Politics*, 9(2), 1-24.
- Maull, Hanns. W. (2000b). "Germany and the Use of Force: Still a 'Civilian Power?'". *Survival*, 42(2), 56-80.

- Maull, Hanns. W. (2007). "Deutschland als Zivilmacht". *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*. Ed. Siegmund Schmidt Gunther Hellmann Reinhard Wolf. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 73-84
- McSweeney, Bill. (1999). *Security, Identity and Interests*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merkel: Hong Kong'da özgürlükler garanti altına alınsın. (6 Eylül 2019). *Deutsche Welle* <https://www.dw.com/tr/merkel-hong-kongda-ozguerlukler-garanti-altina-alinsin/a-50322026>. Erişim Tarihi: 29 Kasım 2019
- Merkel: Ukrayna krizi askeri güçle çözülemez. (7 Temmuz 2015). *Sputnik Haber*. <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201502071013842515/>. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2019
- MES: Europa und China steuern auf einen neuen Großkonflikt zu (15 Haziran 2016). *Industrie Magazin*. <https://industriemagazin.at/a/mes-europa-und-china-steuern-auf-einen-neuen-grosskonflikt-zu> Erişim Tarihi: 16 Aralık 2019
- Mück, Katharina (2017) "„Wir schaffen das!“ Hat die Persönlichkeit Angela Merkels Einfluss auf ihre Flüchtlingspolitik?". *Politische Persönlichkeiten und ihre weltpolitische Gestaltung* Ed. Xuewu Gu, Hendrick Ohnesorge (s.245-277)
- Müller, Harald (1998). *Macht und Ohnmacht: Deutsche Außenpolitik vor dem Ende?* Frankfurt: Schriftenreihe der Alfred Herrhausen Gesellschaft für internationalen Dialog.
- Nünlist, Christian (2014). "More Responsibility? German Foreign Policy in 2014". *CSS Analyses in Security Policy*, Mart 2014 No.149. 1-4.
- Olsen, Jonathan (2011). "Leadership in Grand Coalitions: Comparing Angela Merkel and Kurt Georg Kiesinger". *German Politics*, 20(3), 342-359.
- Onuf, Nicholas (1998). "Constructivism: A User's Manual". *International Relations In a Constructed World* Ed. Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf ve Peter Kowert., London and New York: Routledge. 58-79
- Onuf, Nicholas (2013). *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory*. London and New York: Routledge.

- Ortahamamcılar, Burak (2019). Paris'te düzenlenen AB-Çin zirvesinden 'güvene dayalı işbirliği' çağrısı çıktı. *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2019/03/26/pariste-duzenlenen-ab-cin-zirvesinden-guvene-dayali-isbirligi-cagrisi-cikti>. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2019
- Otte, Mark ve Greve, Jürgen. (2000). *A Rising Middle Power?: German Foreign Policy in Transformation 1989-1999*. New York: St. Martin's Press.
- Pekcan, Cemre (2017). "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi". *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 54-80.
- Pfetsch, Frank R. (2011). *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Von Adenauer zu Merkel*. Wochen Schau Verlag.
- Phillips, Andrew B. (2007). "Constructivism". *International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction*. Ed. Martin Griffiths. London and New York: Routledge. (60-75)
- Pongratz, Barbara (2020) "Germany: Covid-19 a Catalyst for Current Trends in Relations with China" in: Covid-19 and Europe-Chinese Relations, *ETNC Special Report 29 April 2020*. <https://merics.org/en/report/covid-19-and-europe-china-relations> Erişim Tarihi:24 Ağustos 2020 (s.25-29)
- Price, Richard ve Reus-Smit, Christian (1998). "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism". *European Journal of International Relations*, 259-294.
- Rachmann, Gideon (2017). "A Value Driven Foreign Policy". *Multilateralism in One Country: The Isolation of Merkel's Germany*. Transatlantic Academy Paper Series 2017 Mart, No.6.
- Reus-Smit, Christian (1996). "The Constructivist Turn: Critical Theory After The Cold War". *Australian National University Department of International Relations Working Paper* 1996, No.4.
- Reus-Smit, Christian (2005). "Constructivism". *Theories of International Relations*. 3. Baskı. Ed. Scott Burchill, ve Andrew Linklater. New York: Palgrave. 188-212

- Risse, Thomas (2000). "Let's Argue!": Communicative Action in World Politics". *International Organization*, 54(1), 1-39.
- Risse, Thomas (2004). "Kontinuität durch Wandel: Eine „neue“ deutsche Außenpolitik?" *Aus Politik und Zeitgeschichte*, (B 11/2004). 24-31
- Rittberger, Volker (1992). "Nach der Vereinigung - Deutschlands Stellung in der Welt". *Leviathan*, 20(2), 207-229.
- Ruggie, John G. (1998). "What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge". *International Organization*, 52(4), 855-885.
- Rühlig, Jerdén, Van der Putten, Seaman, Otero-Iglesias, Ekman. (2018) "Political Values in Europe-China Relations", Rapor. European Think-tank Network on China (ETNC).
- Sander, Oral (2012). *Siyasi Tarih: 1918-1994*. 21. baskı Ankara: İmge Yayınevi.
- Sandschneider, Eberhard (2002). China's Diplomatic Relations with the States of Europe. *The China Quarterly*, 169, s. 33-44.
- Sandschneider, Eberhard (2012) "Deutsche Außenpolitik – Eine Gestaltungsmacht in der Kontinuitätsfalle", *Aus Politik und Zeitgeschichte*. <https://www.bpb.de/apuz/75784/deutsche-aussenpolitik-eine-gestaltungsmacht-in-der-kontinuitaetsfalle-essay?p=all>. Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2020
- Saral, Emre (2007). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'na Almanya'nın Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schmidt, Vivien A. (2002). "Does Discourse Matter in the Politics of Welfare Adjustment?" *Comparative Political Studies*, 168-193.
- Schnellbach, Christoph ve Man, Joyce (2015). "Germany and China: Embracing a Different Kind of Partnership?" *Centrum für angewandte Politikforschung*, Eylül 2015. 1-21.
- Schröder, Gerrard (2006). *Entscheidungen: Mein Leben in der Politik*. Hamburg: Ofman und Campe Verlag.

- Schulte-Kukmann, Nicole (2005). "The German-Chinese 'Rule of Law Dialogue': Substantial Interaction or Political Delusion?", Ed. Sebastian Heilmann. *China Analysis*. Sayı 47/2015. http://www.chinapolitik.org/files/no_47.pdf
- Seidelmann, Reimund (2011). "Germany's Foreign Policy". *The New Germany: History, Economy, Policies*. Ed. Reimund Seidelmann.. Baden-Baden: Nomos. 277-301
- Shi-Kupfer, Kristin (2020) "How Germany could shape Europe's policy on China" *Merics Kommentar*. <https://merics.org/de/kommentar/how-germany-could-shape-europes-policy-china> Erişim tarihi: 24 Ağustos 2020
- Signitzer, Benno (1995). "Public Relations und Public Diplomacy". *Deutschland in der internationalen Kommunikation* Ed. Walter A. Mahle.. München: Uvk Medien. (73-81)
- Siles-Brügge, Gabriel (2013). "The Power of Economic Ideas: A Constructivist Political Economy of EU Trade Policy". *Journal of Contemporary European Research*, 597-617.
- Smith, Steve (2015). "Bir Disiplinin Öz Görüntüleri: Uluslararası İlişkiler Kuramının Bir Soyağacı". *Uluslararası İlişkiler Kuramları*. Ed. Ken Booth ve Steve Smith.. 1. baskı İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. 1-38
- Smyser, William M. (1994). "Dateline Berlin: Germany's New Vision". *Foreign Policy* Sayı 97. 140-157.
- Speck, Ulrich (2019). "Merkel's Defense of the Liberal Order". *Transatlantic Take*. The German Marshall Fund of United States. 1-3.
- Staack, Michael (2000). *Handelsstaat Deutschland: deutsche Aussenpolitik in einem neuen Internationalen System*. Paderborn: Ferdinand Schöningh Verlag.
- Staack, Michael (2007). "Deutschland als Wirtschaftsmacht" *Handbuch zur deutschen Außenpolitik* Ed. Siegmund Schmidt, Gunther Hellmann ve Reinhard Wolf.. VS Verlag. 85-97

- Staack, Michael (2018). "Strategische Partnerschaft zwischen China und Deutschland: Krisenfest und zukunfts-tauglich?" *China und Indien im regionalen und globalen Umfeld*. Ed. Michael Staack, ve David Groten. Berlin ve Toronto: Verlag Barbara Budrich. 29-63
- Stasaityte, Edita (2003). *Identity and Security in Europe: A Constructivist Study of Germany, Great Britain, Sweden and Lithuania*. Yüksek Lisans Tezi. Linköping, İsveç: Linköping: University of Linköping Department of Management and Economics.
- Thompson, Mark R. ve Lennartz, Ludmilla. (2006). "The Making of Chancellor Merkel". *German Politics*, 15(1). 99-110.
- Tibi, Bassam (2000). *Europa ohne Identität? Die Krise der multikulturellen Gesellschaft*. München: Bertelsmann
- Timmins, Graham (2001). "Germany: A New Vision of Order?" *Uncertain Europe: Building a New European Security Order?* Ed. Martin A. Smith, ve Graham Timmins. New York: Routledge. 170-181
- Veit, Winfried (2006). "Zwischen Realpolitik und historischer Verantwortung Zur Außenpolitik der rot-grünen Koalition in Deutschland". *Internationale Politik und Gesellschaft*, 46-64.
- Waever, Ole (1996). "The Rise and Fall of The Inter-paradigm Debate". . *International Theory: Positivism and Beyond*. Ed. Steve Smith, Ken Booth, ve Marysia Zalewski. Cambridge: Cambridge University Press. 149-185
- Wagner, W.D., Boekle, H., ve Rittberger, V. (2001). "Soziale Normen und normgerechte Außenpolitik. Konstruktivistische Außenpolitiktheorie und deutsche Außenpolitik nach der Vereinigung" *Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 11(1), Nomos. Verlagsgesellschaft. 71 - 103.
- Weber, Douglas (2001). "Introduction: German European and Foreign Policy: Before and After Unification". *German Politics*, 1-18.
- Wendt, Alexander (1992). "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics". *International Organization*, 46(2), 391-425.

- Wendt, Alexander (1994). "Collective Identity Formation and the International State". *The American Political Science Review*, 384-396.
- Wendt, Alexander (1995). "Constructing World Politics". *International Security*, 20(1), 71-81
- Wendt, Alexander (1996). "Identity and Structural Change in International Relations". *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Ed. Yosef Lapid, ve Friedrich Kratochwil. Londra: Lynne Rienner Publications. 47-65
- Wendt, Alexander (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolff, Jonas (2013). "Democracy Promotion and Civilian Power: The Example of Germany's 'Value-Oriented' Foreign Policy". *German Politics*, 22(4), 477-493.
- Woyke, Wichard (2000). "Außenpolitik". *Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland* Ed. Wichard Woyke ve Uwe Andersen. Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung. 24-30.
- Zschäpitz, Holger (2017). "So riskant ist Chinas Kaufwut für deutsche Firmen". *Die Welt*. <https://www.welt.de/wirtschaft/article161488517/So-riskant-ist-Chinas-Kaufwut-fuer-deutsche-Firmen>. Erişim Tarihi: 13 Aralık 2019.